

Več od zdomcev kot od turizma

Najnovejši podatki Narodne banke Jugoslavije o lanskoletnem dotoku deviz so presenetljivi.

Trdijo namreč, in po vsej verjetnosti, jim lahko mirno verjamemo, da je znašal lani dotok deviz od naših ljudi, ki delajo začasno v tujini in od naših izseljencev 500,8 milijona dolarjev. To je približno dvakrat toliko, kot leto dni poprej.

Samo dotok deviz od delavcev, ki so začasno zaposleni v tujini, pa je znašal v minulem letu 440 milijonov dolarjev, kar je za celih 113 odstotkov več kot v letu 1969!

In kakšen je bil lani izkupiček od turizma?

Skromnejši, kot smo pričakovali. V primerjavi z letom 1969 je narasel komaj za dobrih 13 odstotkov in je znašal 274,6 milijona dolarjev.

Delavska enotnost — 13. III. 1971

Za progo Beograd-Bar

Tega se ni nihče nadejal: vplačevanje posojila za dograditev proge Beograd-Bar se uradno začne šele 1. aprila, toda v investicijsko banko v Beogradu prihaja vsak dan po nekaj deset občanov s svojimi pripekami za dograditev »lepotice BB«. Vesti o sklepih gospodarskih organizacij in občanov, da podpišejo posojilo ali darujejo denar za dograditev proge Beograd-Bar prihajajo z vseh krajev Srbije, Črne gore, Bosne in Hercegovine... Odziv je zares izreden, tak, kakršnega si lahko samo želimo.

Politika ekspres — 14. III. 1971

O naši zadolženosti

Konec leta 1969 so znašali naši »konvertibilni« dolgovi 1673 mio dolarjev. 19 % teh dolgov v konvertibilnih valutah odpade na kredite, ki smo jih sprejeli od mednarodnih finančnih organizacij, predvsem od Mednarodne banke za obnovo in razvoj in od Mednarodnega monetarnega sklada. Skoraj 77 % pa odpade na kredite, ki smo jih sprejeli od ZDA, ZRN, Italije in Velike Britanije.

Zanimiv je kratek pregled držav upnikov iz konvertibilnega območja. Skupno so nam države s konvertibilno valuto dale do konca 1. 1969 1352 mio dolarjev. Od tega odpade na ZDA 389 mio dolarjev, na ZRN 341 mio dolarjev, na Italijo 185 mio dolarjev, na Veliko Britanijo 132 mio dolarjev, na Japonsko 58 mio dolarjev, na Avstrijo 22 mio dolarjev, na Belgijo 29 mio dolarjev in tako dalje. Mednarodna banka za obnovo in razvoj nam je dala 209 mio dolarjev. Mednarodni monetarni sklad pa 86.

Gospodarski vestnik — 9. III. 1971

Opravili so koristno delo

Republiški in občinski tržni inšpektorji Slovenije so v februarju opravili skupno 1490 pregledov zaradi kontrole cen (895 pregledov), kakovosti izdelkov (320), ureditve poslovnih prostorov (208) in glede normativnih aktov in strokovnih kadrov (67). Po pregledih so izdali 343 ureditvenih odločb, 24 prijav javnemu tožilstvu, 154 prijav sodniku za prekrške, izrekli pa so tudi 129 mandnatnih kazni za ob pregledih.

Mandatne kazni so izrekli za skupno 5550 dinarjev, od tega samo v detajlistični trgovini za 4180 din (98 kazni), v gostinstvu pa za 830 din (21 kazni). Inšpektorji so v februarju in trinajstih delovnih organizacijah ugotovili neopravičeno dvigovanje cen in jim odvzeli razliko v ceni v skupnem znesku 93 tisoč 249 dinarjev. Obenem so v februarju izločili iz prometa blago v vrednosti 62 tisoč 860 dinarjev, ker mu je bodisi potekel rok trajanja, ali zaradi škodljivih posledic po uživanju in drugih razlogov.

Dnevnik — 11. III. 1971

Proces, ki se še nadalje širi

Ce analiziramo investicije družbenopolitičnih skupnosti, bomo videli, da so se, za razliko od prejšnjih let, zvezne investicije dvignile za 46 (lani tudi za 46) obšinske za 40 (lani za 97) a investicije republik za 52 (lani za 97 odstotkov). Z drugimi besedami, čeprav je v letih 1969 in 1970 prišla pri nas do izraza ostra politična borba proti etatizmu in razširjeni reprodukciji, proti prelivanju kapitala iz gospodarstva v državne blagajne, ta proces ni prenehal, marveč se nasprotno nadalje širi.

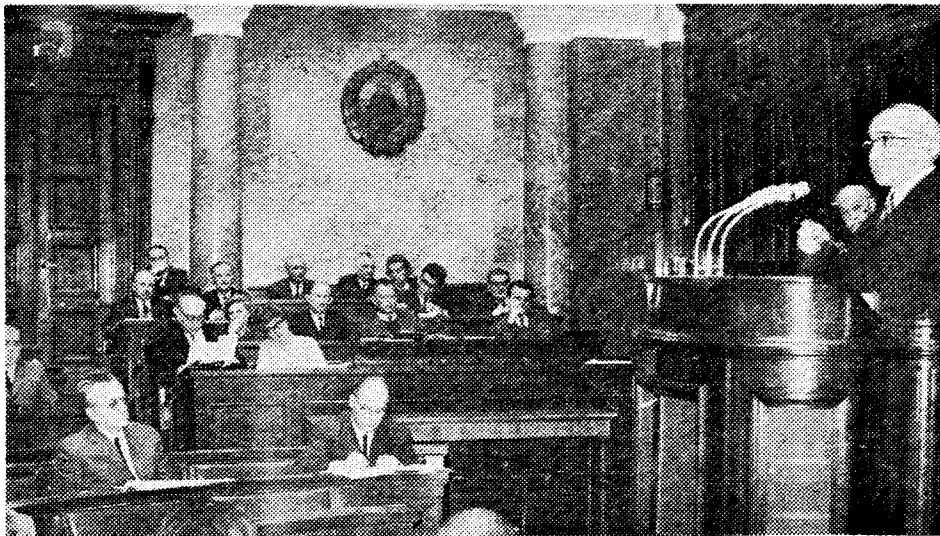
Borba — 10. III. 1971

TV-15 GLASILO ZZB NOV IN ZRVS SLOVENIJE

LETO IX — št. 12

18. III. 1971

»TV-15« izhaja vsak teden — Izdaja ga Zavod Borec v Ljubljani, Beethovnova 10, kot glasilo Zveze združenj borcev NOV Slovenije in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije. Glavni in odgovorni urednik FRANCE ŠUSTERŠIČ — Tisk in klišaji ČGP »Delo« Ljubljana Titova cesta 35 — Letna naročnina 32 dinarjev, za inozemstvo 60 dinarjev — Posredna številka v kolportaži 80 par — Naročnino pošiljajte na naslov: Uprava »TV-15« Ljubljana Beethovnova 10, poštni predal 598/XI ali na tekoči račun 501-8-29 pri SDK Ljubljana — Telefonske številke: glavni in odgovorni urednik 21-901, tajništvo in novinarji 22-313, uprava 22-607 — Rokopisov ne vračamo

SEJA ZVEZNEGA ODBORA ZZB NOV JUGOSLAVIJE

V znamenju ustavnih sprememb

Prejšnji petek je bila v prostorih zvezne skupščine v Beogradu četrtja seja zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije, ki so ji poleg članov odbora prisostvovali tudi član izvršnega biroja predsedstva ZKJ Cvijetin Mijatović, podpredsednik zvezne skupščine in član ustavne komisije dr. Marjan Breclj, podpredsednik ZRVS Jugoslavije Milojica Pantelić in drugi.

»Zbrali smo se v času začetka javne razprave o velikih in pomembnih spremembah našega političnega in ekonomskega sistema...« je uvodoma dejal predsednik zveznega odbora Marijan Cvetković in s tem nakazal smer prve in časovno najobsejnejše točke dnevnega reda četrte seje zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije.

V nadaljevanju govora je med drugim izrazil zadovoljstvo borčevskih organizacij, ker so bila v času prvih razprav o ustavnih amandmajih sprejeta stališča in predlogi borcev iz vseh naših republik, da ostaneta invalidska zaščita in njeno financiranje v pristojnosti federacije, in poudaril, da se predsedstvo STRJ v svojem delu nanašanja na stališča, mnenja in predloge vseh družbenopolitičnih organizacij, kar ustreza tudi programu ZZB NOV Jugoslavije.

»Pred nami pa je naloga, da spregovorimo o bližnjih ustavnih spremembah, da v imenu borčevske organizacije zavzemamo stališče do tega vprašanja, da se dogovorimo, kako pripraviti razprave in dobiti predloge našega članstva in ne nazadnje, kakšne politične korake moramo ubrati, da se bo vsebina ustavnih sprememb odrazila v borčevski organizaciji in se začela čimprej uresničevati.« je sklenil Marijan Cvetković.

V želji, da tudi borčevske organizacije doprinesejo čim večji prispevek k javni razpravi o ustavnih spremembah, se je razvila živahna razprava, v kateri so sodelovali Čedo Kapor, Milojica Pantelić, Hajro Kapetanović, Ilija Materić, Milija Radovanović, Janko Rudolf, Zlatko Biljanovski, Cvijetin Mijatović in drugi.

Med vrsto zanimivih izjav in predlogov v zvezi z bližnjimi ustavnimi spremembami je bila izražena tudi bojazen, kako bodo nova gospodarska in tržna gibanja vplivala na življenje borcev — upokojencev. Hkrati pa je bilo

poudarjeno, da ima prav Zveza združenj borcev kot organizacija vojakov — revolucionarjev veliko moralno in politično odgovornost za ohranjanje in razvijanje pridobitev revolucije tudi v času, ki stoji pred nami in ki ne bo ravno lahek. »To pa bomo dosegli le, če v temelje naše samoupravne družbe in medsebojne odnose vgrajujemo nove moralne, moralne in revolucionarne vrednote!« je dejal eden izmed razpravljalcev.

Član izvršnega biroja predsedstva ZKJ Cvijetin Mijatović je v svojem govoru poudaril, da mora postati bližnja razprava o spremembah v našem političnem in ekonomskem sistemu vseljudski dogovor in prostovoljni sporazum enakopravnih ljudi, narodov in narodnosti, ki naj se izoblikuje v novi, spremenjeni ustavi. »Mislim pa, da ni treba na takem zboru posebej govoriti o izjemnem pomenu vloge borčevskih organizacij, ki so se pokazale kot nenadomestljivi družbenopolitični dejavniki pri reševanju vseh velikih vprašanj razvoja naše družbe, in ne o tem, kakšna je njihova vloga pri uresničevanju bližnjih ustavnih sprememb — prepričan sem namreč, je dejal Mijatović, da bodo borčevske organizacije spet v prvih vrstah boja za uresničitev tega našega prav gotovo revolucionarnega koraka!«

Iz poročila o delu predsedstva in komisije zveznega odbora v drugi točki

Predsednik Tito pokrovitelj simpozija

»ŠPORT IN REHABILITACIJA INVALIDOV«

Ena od najpomembnejših nalog Zveze za šport in rekreacijo invalidov Jugoslavije bo prireditve prvega jugoslovanskega simpozija z mednarodno udeležbo pod naslovom »Vloga športa in rekreacije pri psihofizični rehabilitaciji invalidov«. Simpozij naj bi bil v novembru letos v Beogradu.

Predsednik Tito je obvestil Zvezo za šport in rekreacijo invalidov Jugoslavije, da sprejema pokroviteljstvo nad simpozijem. Zveza je s tem zelo počaščena, pa tudi dolžna ukreniti vse potrebno, da simpozij uspe čim bolje, s čimer bi upravičili visoko pokroviteljsvo.

dnevnega reda je bilo razvidno, da se je njihova dejavnost odvijala na osnovi uresničevanja sklepov šestega kongresa ZZB NOV Jugoslavije in tekočih nalog s posebnim poudarkom na reševanju vprašanj s področja zaštite borcev in vojaških vojni invalidov. V razpravi je bilo dodatno predlagano, da se ženskam, ki so stopile v vrste narodnoosvobodilne vojske do konca leta 1944, priznajo pravice udeležencev NOB pred 9. 9. 1943. Predlog bo skupaj s stališčem, naj bi iste pravice priznali tudi udeležencem NOB, ki so se narodnoosvobodilni vojski priključili do konca leta 1944, ko še niso bili dopolnili osemnajst let, in po predhodnem pogovoru z republiškim borčevskimi organizacijami predložen v obravnavo zvezni skupščini.

S programom dela zveznega odbora ZZB NOV in njegovih organov za leto 1971, v katerem je dan glavni poudarek reševanju aktualnih družbenopolitičnih nalog borčevskih organizacij v naši družbi in perečim vprašanjem borčevsko-invalidske zaštite, z razpravo o sklepnem računu zveznega odbora za lansko leto ter pregledom predračuna dohodkov in izdatkov za leto 1971, z razpravo o vodenju pregleda članstva in imenovanjem novih članov komisije zveznega odbora je bil izčrpan dnevni red četrte seje zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije.

Prisotni so nato na osnovi dobljenega gradiva in razprave v prvi točki dnevnega reda ugotovili, da je organizacija ZZB NOV z uresničevanjem sklepov šestega kongresa ZZB NOV in prve konference ZKJ usmerila svoje delovanje na osnovna politična in ekonomska

Nadaljevanje na 13. strani

Iz vsebine:

V znamenju ustavnih sprememb (1. in 13. stran)

Vojaške šole in narodna enakopravnost (3. stran)

Samoupravljanje je nadaljevanje revolucije (3. stran)

Dekontaminiranje osnovnih vojaških enot (8. stran)

Fotoreporterska služba med NOB: Božidar Jakac (14. stran)

Vzpon in padec štuk (16. stran)

Na 10. strani nagradna križanka!

DOGODKI TEDNA

■ Predsednik Tito je sprejel v Belem dvoru delegacijo zveze mladine Jugoslavije. V delegaciji so bili člani predsedstva ZM Jugoslavije in mladinski predstavniki iz vseh republik in pokrajin. Med pogovorom so ugotovili, da mladina sprejema bližnje samoupravne spremembe kot pomemben korak na poti k izgradnji naše socialistične samoupravne skupnosti enakopravnih narodov in narodnosti. Tovariš Tito je pozval mladino naj podpre tisto, kar je najbolj napredno, kar ima mladina najširše možnosti razvijati najbolj pozitivno dediščino svoje preteklosti. Poudaril je, da vsak poskus rušenja enotnosti narodov in narodnosti Jugoslavije šteje mo za kontrarevolucionarno rovarjenje.

■ Predsednik ZIS Mitja Ribičič je sprejel zastopnike poslovnega združenja proizvajalcev orožja in vojaške opreme. V pogovoru so posebej opozorili na pomen širše povezanosti proizvajalcev orožja in vojaške opreme z republiški mi štabi za ljudsko obrambo in njihove usmeritve v večji izvoz. Na koncu so sprejeli dogovor, da bodo v sodelovanju z vsemi pristojnimi organi začrtali smeri nadaljnjega razvoja te industrije.

■ Republiška ustavna komisija Slovenije je sprejela osnutek ustavnih amandmajev, ki pomeni politični sporazum med republikami, narodi in narodnostmi Jugoslavije. Podpira tudi enotnost v stališčih, ki je izražena v predloženih ustavnih amandmajih. Predlaga pa nekatere drugače rešitve glede financiranja skupnih potreb federacije, kompenzacije, družbenega plana SFRJ, določanja funkcij federacije na posameznih področjih in glede načina usklajevanja stališč republik in pokrajin v vprašanih, kjer je tako usklajevanje predvideno. Zvezni ustavni komisiji je posredovala tudi druge predloge, ki so jih obravnavali na seji republiške ustavne komisije.

■ Na povabilo vlade SFRJ bo francoski premier Chaban-Delmas uradno obiskal Jugoslavijo in se pri nas mudil od 21. do 24. aprila. Predsednika vlade bo spremljal zunanji minister Maurice Schumann. Obisk predsednika francoske vlade v Jugoslaviji pomeni prispevek za nadaljnje zboljšanje prijateljskih odnosov med dvema državama.

■ Na seji pod vodstvom Mitje Ribičiča je ZIS sklenil predložiti kongresu jugoslovanskih samoupravljalcev, da bi predsedniku Titu izrekli posebno priznanje za zasluge pri ustanovitvi in razvoju delavskega in družbenega samoupravljanja. — Predsednik Tito in njegova žena Jovanka sta podarila ligi za boj proti raku 6000 dinarjev, kot njun osebni prispevek akciji za preprečevanje te nevarne bolezni.

■ V Ljubljano je prispela na uradni obisk delegacija tržaške pokrajine, ki jo je vodil predsednik pokrajine dr. Michele Zanetti, spremljala pa sta ga podpredsednik pokrajine prof. dr. Mario Foschi in generalni tajnik dr. Alfredo Moresi. Goste iz Trsta so sprejeli predsednik IS Stane Kavčič, predsednik republiške konference SZDL Slovenije Janez Vipotnik in rektor univerze prof. dr. inž. Mirijan Gruden. V razgovorih med delegacijo tržaške pokrajine in predstavniki IS SRS so izrazili obojestransko željo po nadaljnjem uspešnem razvoju sodelovanja na različnih področjih med obmejnimi pokrajinami Jugoslavije in Italije. Omenjena je bila tudi možnost ustanovitve stolice za slovenski jezik na tržaški univerzi.

■ V Varšavi se je mudila študijska delegacija ZKJ, ki jo je vodil član predsedstva ZKJ in predsednik CK ZK Slovenije Franc Popit. Delegacija ZKJ je povabil centralni komite Poljske združene delavske partije.

■ Za novega veleposlanika Velike Britanije v Jugoslaviji je bil imenovan Dugald Leslie Lorn Stewart, diplomat s tridesetletnimi izkušnjami, ki poleg drugega dobro pozna tudi Jugoslavijo. ■ Kongresna stranka indijske predsednice vlade Indire Gandhi, je kot vse kaže, prepričljivo zmagala na parlamentarnih volitvah. Ko je izvedela, da bo po preštetju vseh glasov dobila celo dvotretjinsko večino, je Indira Gandhi rekla, da bo nova vlada takoj začela reševati najvažnejše indijske tegobe, med katerimi je na prvem mestu brezposelnost.

■ Avstralijska ima novega predsednika vlade, Williama Mc Mahona. Dosedanjemu premieru Johnu Gordonu je vodstvo vladajoče liberalne stranke izreklo nezaupnico. Krizo Gordonove vlade je sprožil odstop obrambnega ministra Malcolma Fraserja, ozadje krize pa so avstralske čete v Vietnamu.

■ Turška vlada premiera Demirela je odstopila po ultimatu, ki so ga poslali poveljniki turških oboroženih sil

predsedniku republike, v katerem so zahtevali odstop vlade in ustanovitev nove vlade, ki bo »sposobna obrzdati anarhijo« in izvesti nujno potrebne reforme. S tem so dosegla višek trenja sprčo čedalje močnejšega pritiska turške levice ter spopadov med študenti in policijo.

■ V Vzhodnem Pakistanu grozi po političnih nemirih še gospodarska kriza. Bankam primanjkuje denarja, tovarne ustavljajo stroje, ker nimajo surovin, meščani pa odhajajo na podeželje po hrano. Pod nadzorstvom osrednje vlade so samo še letališča in vojašnice. Oblast v Vzhodnem Pakistanu je v bistvu v rokah lige Avami, ki je skupaj s svojim voditeljem šejkom Rahmanom očitno deležna podpore velike večine prebivalstva.

■ Pred sodiščem v Gorici se je začel proces proti županu iz Ronk in deveterici občinskih odbornikov, ki so jih predstavniki neofašistične stranke (MSI) obdolžili zaradi žalitve časti. Napovedano sojenje anti fašistom je v javnosti tržaške, goriške in videmske pokrajine sprožilo val ogorčenja. Proces so preložili za deset dni.

■ Strokovnjaki iz Houstona so sporočili, da so med vzorci Lunine površine, ki jih je prinesla na Zemljo posadka Apollo 14, našli tudi pravi »dragulj« — gladek, bleščeč kamen sive barve in okrogle oblike, ki ima premer 9,5 milimetra.

Nedavno je ves svet prisluhnil poročilu, da je obiskal severnovietnamsko prestolnico Hanoi kitajski premier Ču En Laj. Na sliki ga vidimo v družbi severnovietnamskih voditeljev.

OBČANOVA BELEŽNICA

PRVI OBRAČUNI

No, prvih nekaj tednov stabilizacije našega gospodarskega in družbenega sistema ter devalvacije (zakaj neki ne bi uporabili lepe slovenske besede — razvrednotenje?), je mimo. Šaljivci pravijo — pa smo tudi to preživeli!

Toda — šalo na stran!

Vsi ti ukrepi, ki si sledijo skorajda po tekočem traku, so vse prej kot »smešni« ali taki, da bi se lahko kakorkoli norčevali iz njih. V sleherni državi in v slehernem sistemu, kjer se lotijo takih posegov, gotovo nimajo tega v mislih. Tako je tudi pri nas ali bi vsaj moralo biti...

Vendar nekatera znamenja kažejo, da je teorija (beri: tudi potreba) eno, vsakdanja praksa oziroma življenje pa drugo.

V mnogih delovnih organizacijah se še vedno »preračunavajo«. Se pravi, da se vedno razpravljajo (manj) in razmišljajo, kako bi najboljše našli svoj prostor pod soncem. Pogosto je skoraj neverjetno, kako v delovnih organizacijah delajo množičevilni »štabi« ljudi samo to, da spremljajo dogajanja pri sosedih, da se skušajo dokopati do najrazličnejših podatkov tako rekoč »iz prve roke«, kajpada prej kot pa njihova konkurenca. Vse to bi bilo lepo in prav, če bi dejansko služilo vsem tistim smotom in ciljem, ki smo si jih na sedanji stopnji našega razvoja zastavili. Če bi torej to služilo napredku, boljšemu gospodarjenju in ustrežnejšim poslovnim uspehom. Vendar je to, žal, uperjeno skorajda vedno k temu, da bi na čim lažji način in kar se da brez truda naredili »boom«, s katerim bi lahko vnovič po starih tirnicah vse šlo lepo naprej.

Bilo bi pa krivično vse metati v en koš. So delovni kolektivi, ki jih devalvacija ni niti najmanj prizadela. Imajo pač svoj program, izdelan in ekonomsko utemeljen, in po njem se ravna tudi zdaj, ko nekaterim teče voda v grlo. Tod so namreč tudi praviloma vse družbenopolitične silnice na mestu. Ljudje torej, ki so stabilizacijske ukrepe vzeli resno k srcu in ki ne govorijo eno, delajo pa drugo.

Morda so to malce ostre besede. Toda — tako je! In ker je tako, se zdi tudi naš

POLITIČNI RAZGLEDI

MINE NA MEJI

Rimski tednik »L'Espresso« se začudeno sprašuje, kako je mogoče, da je italijanski tisk z izjemo dnevnika »L'Unita« (pa še ta je zadevo opravil v nekaj vrsticah) »prezrl v isti del iz sporočila obrambnega ministra Tanasija za obrambni odbor poslanske zbornice, v katerem je rečeno, da so na zadnjem sestanku atlantskega sveta v Bruslju »tudi izpopolnili taktično uporabo jedrskih sil NATO in da so bila izdana navodila za uporabo atomskih min v okviru tako imenovanega elastičnega odgovora«. Kaj to pomeni?

Gre namreč za zdaj že staro zamsel, da bi Italija predvsem zaradi tega, ker je članica NATO in potemtakem »zadnji branik zahodne demokracije« ali kar »svobodnega sveta«, ob svoji meji z Jugoslavijo postavila nekakšno ogrado iz atomskih min. Kot porogljivo pravi komentator G. I. iz »L'Espresso«, naj bi te atomske mine »zaustavile Titove horde«.

Italijanski generali so se pred leti ognjevitavo zavzemali za zgraditev takšne atomske ograde na kraški meji. Zahtevo so poslali v »Nuclear Planning Group« (»Skupino za jedrsko načrtovanje«) pri NATO, vendar o zadevi potem nekaj časa ni bilo slišati. »Zdaj kaže, da so naši generali dobili zadoščenje«, piše že omenjeni italijanski komentator.

Ideja o zavarovanju italijanskih vzhodnih meja z atomskimi minami, sega v prvo polovico šestdesetih let, največjo zaslugo zanjo pa imajo bonški generali. Toda ko je zahodnonemška javnost zvedela za »Wernerjev načrt«, je zavržalo, tako da so ga umaknili. Tudi ZDA so se zavzemale le za opustitev enostranskih jedrskih sil, ki naj bi jih raje zamenjali z novo strategijo »elastičnega odgovora«. Toda italijanski generali so še pred tem »o pravem času« poskrbeli, da so oživili zahtevo po atomskih minah na Krasu.

Vprašanje je bilo — kot že rečeno — predloženo »Nuclear Planning Group« (NPG), novemu organizmu, ki ga je ustanovil tedanji ameriški obrambni minister McNamara (v letu 1965) in ki naj bi odbijal evropske in zahodnonem-

občan dostikrat neboljen. Odvisen pač od mnogih dejavnikov, na katere ne more vplivati. Ne more reči: tako ne gre ali pa, tako je dobro! In vendar smo prav vse te ukrepe ter spremembe — tako na gospodarskem kot na političnem sistemskem torišču — sprejeli prav zaradi njega.

Brez ovinkarjenja torej. Stabilizacijski ukrepi so tu. Na ves glas trdimo, da se jih bomo držali, da jih bomo izpolnjevali. Toda kot se običajno dogaja, so med črnimi vrtnami tudi nekatere bele...

Čemu tarnanje, češ vse je pokopano, vse je zanič, vse je uperjeno proti delovnemu človeku? Taka in podobne nesmiselnosti ne peljejo nikamor. Zakaj pa se ne bi vprašali prav nasprotno: kaj pa sem jaz storil, da bi bilo bolje, da bi bili izpolnjeni cilji in načela, ki smo jih sprejeli? Saj sta vendar platno in škarje v naših rokah! V rokah občana, tistega na polju, na cesti ali za strojem! Ali se vam morda ne zdi, da se dostikrat izgublamo v večnih (pogosto povsem neplodnih) razpravah, namesto da bi zavihali rokave? Ali smo se res že tako navadili, da samo gledamo, kako bomo koga »okoli prinesli«, kako bomo »zase« vse tako uredili, da bo le NAM prav?

Kdo pa smo, torej, mi?

Prepričan sem, da je skleda tako velika, da je tudi za vseh tistih milijon in milijon žlic dovolj prostora. Le priti moramo do prepričanja, da naj vsakdo pojé toliko, kolikor zasluži. Težko rečeno — vendar edina sprejemljiva pot...

VIDEO

KOMENTATOR

ZIVILSKA INDUSTRIJA KAMNIK

Kuhaní ETA — žlój v zrnju »TETOVEC« je posebno primenljiva za pripravo »srbskega pasulja«.

SRBSKI PASULJ SI PRIPRAVIMO:

Vzamemo 25 dkg prekajenega mesa, 10 dkg na drobno narezane čebule, nekaj strokov strtega česna, zalijemo z vodo in skuhamo. Na hladni maščobi razmešamo za čajno žličko moke in jedlino žlico mleto sladke paprike, segrejemo, gladko zmešamo in dodamo kuhanemu mesu skupaj s konzervo kuhanega tetovca. Ko dobro prevre, je jed gotova.

SVETUJEMO PRIPOROČAMO

Še hitreje pa si pripravimo pasulj brez mesa, tako da naredimo prežganje iz maščobe, narezane slanice, nasekljane čebule, moke, paprike in paradižnikove mezge. Prežganje zalijemo s toplo vodo, končno dodamo dozo fizola.

Vse skupaj prevremo.

POZKUSITE!

ške zahteve po jedrski oborožitvi. Ko se je McNamara poslovil, se je veliko spremenilo tudi v NPG. Poglavitna skrb je namreč postala tale: s povečano atomsko oborožitvijo odgovoriti na domnevno premoč v konvencionalni oborožitvi vzhodnoevropskih socialističnih dežel. Potemtakem so spet začele razmišljati o namestitvi atomskih minskih polj.

V nekaj letih se je najbolj vroče evropsko področje preselilo iz »redišča proti jugu v Sredozemlje. Zato so zahteve po atomskih ogradah prišle tudi iz drugih dežel, predvsem iz Grčije in Turčije, ki sta na najbolj šibkem krilu atlantske zveze. In ker je Italija sredi tega vročega področja, je povsem utemeljena misel, da je NPG zadovoljivo odgovoril italijanskim generalom in da je treba tako tudi razumeti Tanasijeve besede.

Vsa zadeva ima predvsem absurden vidik. Atomske mine naj bi bile dokaj slabotne, le nekaj kilotonske (Hirošimska bomba je imela moč 20 kiloton), naredijo veliko luknjo in razen ozračja radioaktivirajo tudi zemljišče, to pa za zelo dolgo obdobje. »Skozi vrzeli ne bi mogel prodrati sovražnik, toda v varni dalji bi morali biti tudi naši« popolnoma utemeljeno zaključuje G. I.

VOJNE ŠE NI KONEC

Tako imenovana »petrolejska vojna« se ni končala s sklenitvijo teheranskega sporazuma, saj je šlo le za povišanje cen tiste nafte, ki jo velike zahodne družbe črpajo in odvažajo iz dežel ob Perzijskem zalivu. Irak, Saudska Arabija, Alžirija in Libija so poteni v Tripoliju postavili nove zahteve petrolejskim družbam, in sicer za tisti petrolej, ki ga odvažajo iz sredozemskih pristanišč (do katerih pride po naftovodih) in ki je zaradi zaprtja Sueškega prekopu seveda veliko cenejši — zaradi bližine držav, ki ga rabijo. Vse kaže, da bodo pogajanja v Tripoliju dosti trši oreh za zahodne petrolejske družbe, ker bodo države, ki imajo petrolej, odločnejše. Še najbolj omahljiva bo Saudska Arabija, ki pri tem ne more sama odločiti, saj njen naftovod teče čez sirske ozemlje. Druga pomembna novost je tudi, da so se države odločile za enega arabskega predstavnika, ki se bo pogajal z vsako petrolejsko družbo posebej (in ne s predstavniki petrolejskega kartela, kot je bilo v Teheranu). Gre za podpredsednika libijske vlade Džalula. Libija (z Alžirijo in Irakom) ni bila samo pobudnica ofenzive, marveč je tudi arabska dežela z največjimi denarnimi rezervami, saj zadoščajo za šest mesecev. To ji daje dovolj samostojnosti v odporu zoper morebitne izsiljevalne ukrepe zahodnih petrolejskih družb.

Zelo pomembna etapa v »petrolejski vojni« je tudi nedavna odločitev Alžirije, da nacionalizira 51 odstotkov francoskih petrolejskih družb, nahajališča plina in transportna sredstva. Tako je Alžirija s suverenim dejanjem pokazala svojo odločnost, tisto odločnost, ki je bila potrebna zaradi omahljivega in zavlačevalnega stališča Francije v pogovorih zaradi Pompidoujevega potovanja po Afriki, v resnici pa so Francozi hoteli počakati na učinkovanje teheranskega petrolejskega sporazuma in tako oslabil stališče Alžirije.

Čeprav je alžirski predsednik Huari Bumedien obljubil Franciji, da ji jamči dobavo petroleja, pa Pariz ni zadovoljen. Francoska vlada je poslala uradno protestno noto in zagrozila, da se utegne maščevati nad veliko množico alžirskih delavcev, ki delajo v Franciji. To pa navzlec Bumedienovi izjavi, da »nismo mešali ljudi in petroleja«.

Vojaške šole in narodna enakopravnost

General-podpolkovnik Džemal Šarac, sekretar komiteja konference ZKJ v JLA, je nedavno odgovoril uredništvu »4. julija« na nekatera pereča vprašanja. Iz odgovorov povzemamo naslednje misli in ugotovitve.

Na vprašanje, kako bodo komunisti v JLA sodelovali v splošni razpravi o ustavnih spremembah in kakšne so nadaljnje naloge komunistov v armadi, je Dž. Šarac odgovoril: Ustavne spremembe morajo okrepiti vlogo delavskega razreda v našem družbenem, gospodarskem in političnem življenju ter razširiti gmojno podlago našega samoupravljanja.

Organizacija ZKJ v JLA bo storila prav vse, da bo udeležba pripadnikov armade v razpravi dala primeren delež za idejno in politično izobrazbo članstva in armadne sestave, tako da bo dokončno oblikovan dokument ustavnih sprememb vodil k nadaljnji demokratizaciji in razvoju naše socialistične skupnosti. Starešine JLA bodo sodelovali v razpravah v okviru družbenopolitičnih organizacij tako kakor vsi drugi občani. Seveda bodo o ustavnih spremembah razpravljali tudi v vseh vojaških enotah. Poudariti je treba, da je že tradicija naše armade zavzemati vselej tvorno razmerje do vseh pozitivnih gibanj v naši družbi. To se bo pač potrdilo tudi ob tej priložnosti.

Na vprašanje, kaj je določeno, da bi bilo napredovanje vojaških starešin vseh narodov in narodnosti in v zvezi s tem njihova razporeditev na najodgovornejša mesta v JLA, glede na to, da se v vojaške šole ne vpisujejo enakomerno iz vseh republik in pokrajin, je Dž. Šarac poudaril, da je JLA oborožena sila vseh naših narodov in narodnosti. Zato je razumljivo prizadevanje, da bi pri razporeditvi vojaških starešin na višja poveljniška in vodilna mesta upoštevali ne le sposobnosti in delovne uspehe posameznikov, marveč tudi načelo, naj bi bile kar najbolj v pravilnem razmerju zastopane republike in pokrajine. V štabih in enotah teritorialne obrambe si to prav tako prizadevajo. Narodna sestava rezervnih vojaških starešin je čedalje bolj takšna, da ustreza tej zahtevi. Znano je načelo, po katerem se ravna pri sprejemanju gojencev v vojaške šole; sprejemajo tiste posameznike, ki najbolj izpolnjujejo intelektualne telesne in druge zahteve. Pri tem pa skrbijo, da bi bil dotok gojencev primeren z vseh naših narodnih področij. Tako se je npr. v zadnjih desetih letih vpisalo toliko Makedoncev, da se je znatno zboljšala sestava starešin v JLA. Državni sekretariat in ZKJ si z družbenopolitičnimi dejavniki vred prizadevajo po republikah, od koder ni dovolj močan dotok gojencev, da bi se to popravilo.

Ali bo JLA mogla tudi v prihodnje pomagati organizacijam, ki uresničujejo načrt vseljudske obrambe, in kakšne bodo oblike te pomoči — je bilo naslednje vprašanje. Dž. Šarac je odgovoril, da so oblike tega dela in dosedanje izkušnje znane, ZKJ v armadi si bo prizadevala, da bodo v prihodnje dobro uporabili pridobljene izkušnje in da

bodo iskali nadaljnje oblike in priložnosti, kako bi kar najbolj pomagali. Dejal je, da se v armadi vsi zavedajo, da ZRVS s svojo raznovrstno dejavnostjo prispeva svoj delež v pripravah za vseljudsko obrambo, kar velja tudi za organe ZZB NOV. Vsi, ki so spoznali bistvo naše narodnoosvobodilne vojne, so dandanes sposobni, sicer v novih razmerah, izpolnjevati številne naloge na področju narodne obrambe. Komunisti iz operativne armade so dolžni pospeševati stalno, vsakdanje sodelovanje z vsemi drugimi sestavinami vseljudske obrambe.

Zadnje vprašanje se je glasilo, kako v JLA, ki je zelo obsežna družbeno-organizacijska oblika vzgoje branilcev domovine in hkrati jugoslovanskega socialističnega patriotizma, uporablja in prenaša osvobodilne in revolucionarne tradicije naših narodov in narodnosti.

Dž. Šarac je odgovoril, da v vsej svoji politični in šolski dejavnosti trajno upoštevajo prav to. Zakaj naša narodnoosvobodilna vojna ni zgolj navdih za naš patriotizem, marveč je tudi zakladnica izkušenj za boj z orožjem in za druge oblike odpora, ki pridejo v poštev v sodobnih razmerah. V vojaški strokovni literaturi najdemo precej gradiva v ta namen, da ga uporabljajo pri pouku na vojaških šolah. Ta zakladnica izkušenj narodnoosvobodilne vojne in revolucije je še neprecenljiva. Med temi izkušnjami je dovolj omeniti že eno samo: To je, da lahko ostanemo kot svobodni narodi in ljudje ter si zagotovimo prihodnost le s skupnimi prizadevanji vseh naših enakopravnih narodov, narodnosti in delovnih ljudi, v usodni povezanosti v naši socialistični skupnosti.

BORCI CANKARJEVE BRIGADE se zberemo ob obletnici zmage pri Jelenovem žlebu na družabno srečanje v Domu JLA v Ljubljani V PETEK 26. MARCA OB 20. URI

Kurirji in vezisti ob 30-letnici vstaje

Pokroviteljski odbor nad kurirji in vezisti NOV Slovenije je nedavno obravnaval svoj letošnji delovni program.

Osrednja naloga tega odbora je sodelovanje z založnikom in piscem knjige »Veze med NOV« ter hkrati z organizatorji zbiranja dokumentarnega gradiva o kurirjih in vezistih. Odbor sodeluje z izobraževalnim centrom ptt pri sestavi programa predavanj iz tematike NOV za slušatelje tega izobraževalnega središča. Njegova skrb so tudi letovanja in socialno varstvo kurirjev in vezistov NOV. Odbor sodeluje pri nalogah, proslavah kurirjev in vezistov.

Letos, ko proslavljamo 30-letnico

Sodelovanje ZZB v razpravi o ustavnih amandmajih

Komisija za organizacijsko politična vprašanja zveznega odbora ZZB NOV je na svoji seji, ki je bila pred kratkim, razpravljala tudi o načinu organiziranja javne razprave o ustavnih amandmajih v organizacijah borcev. Sklenili so:

V prihodnjih dveh mesecih bodo vse naše družbenopolitične organizacije, začeni pri krajevnih skupnostih, pa vse do najvišjih forumov v republikah in federaciji, razpravljale o ustavnih amandmajih. To razpravo so začeli predsedstvo CK ZKJ, ustavna komisija in zbor narodov zvezne skupščine. Potrebno je, da borci in njihove organizacije pri tem

sodelujejo s SZDL, ali pa organizirajo razprave v svojih združenjih, občinskih odborih, pa tudi v pokrajinskih in republiških odborih ZZB NOV.

Sklepe in predloge, pa tudi posamezna mišljenja borcev in VVI iz posameznih občin naj bi uredili v pokrajinskih ali republiških odborih ZZB NOV, lahko jih pa organizacije pošljejo tudi naravnost komisiji.

Komisija je obravnavala in sprejela tudi predlog svojega letošnjega programa in še nekaj drugih sklepov.

Po »4. julia«

Praznovanje 30-letnice vstaje v Mariboru

V okviru praznovanja 30. obletnice vstaje bodo v Mariboru in njeni okolici proslave in razna srečanja vse leto. Dne 27. aprila nameravajo podeliti značke OF najbolj zaslužnim članom, 4. julija bo osrednja proslava v Mariboru in podelili bodo odlikovanja, razen tega bo borce sprejel predsednik občinske skup-

ščine Maribor Mirko Zlender, ob dnevu vstaje bo centralna proslava v Rušah, 22. decembra pa bo iz Maribora odšla delegacija v mesto Rudo, kjer je bila ustanovljena I. proleterska brigada. Razmišljajo tudi, da bi izseljenci iz Maribora, ki so bili med okupacijo nterirani v kraje na Hrvaškem in v Bosni obiskali tamkajšnje ljudi. Po šolah pa bodo udeleženci NOB pripovedovali o dogodkih iz naše revolucionarne preteklosti in tako pripomogli k pozitivni revolucionarni tradiciji.

D. M.

STANOVANJSKI PROBLEMI BORCEV V SR HRVATSKI

V SR Hrvatski je doslej že 28.000 udeležencev NOV dobilo stanovanja. Pred nekaj leti je bilo evidentiranih samo še 7000 neurejenih stanovanjskih zadev borcev v Hrvatski. Danes pa je še vedno 15.000 udeležencev NOB pred 9. 9. 1943, ki nimajo primernih stanovanj in še kakih 6000 takih, ki so stili v NOV po tem datumu. K temu je vračunanih še 4000 požganih hiš na vasi. Zanimiva je ugotovitev, da je predvsem po Kordunu še mnogo ljudi, ki še vedno živijo v tako imenovanih »vojnih bajtah«.

Kumrovčani so obiskali ZO ZZB NOV

Predstavniki odbora za graditev spominskega doma borcev NOV iz Kumrovcu Branko Bidoj in Josip Štimac, predsednik in tajnik odbora ter arh. Dragotin Korber so pred kratkim obiskali zvezni odbor ZZB NOV Jugoslavije. Ob tej priložnosti so obvestili Cvetkovića in Dušana Sekića o dosednji dejavnosti odbora za zgraditev tega doma in jima izročili odborov statut ter idejno skico doma.

Cvetković in Sekić sta obljubila popolno podporo in materialno pomoč zveznega odbora ZZB NOV pri izvedbi zamisli o zgraditvi doma borcev v rojstnem kraju predsednika Tita.

Kot je znano, so zgraditev tega doma predlagala združenja borcev s Posavja v Ljubljani, ki tesno sodelujejo z združenjem borcev v Kumrovcu.

POPRAVEK

Tiskarski škrtar je posegel v članek »Devete spominske prireditve v Mrkoplju, obj. v 11. št. »TV 15«. Zadnji stavek četrtega odstavka se pravilno glasi: ... v imenu Smučarske zveze Slovenije pa je spregovoril njen predsednik Niko Belopavlovič (namesto v imenu Socialistične zveze Slovenije). Prav tako je tiskarski škrtar spremenil v pojasnilu k sliki na isti strani besedo partizanov v partiovanov. — In še napaka v naslovu. Pravilno je: Svet sklada ZO (tj. zveznega odbora) ZZB NOV sporoča (namesto RO ZZB NOV).

OB TABORNEM OGNJU

SAMOUPRAVLJANJE JE NADALJEVANJE REVOLUCIJE

Misli, ki jih je izrazil predsednik zvezne konference Socialistične zveze delovnega ljudstva Jugoslavije Veljko Milatović, ko je te dni obiskal uredništvo lista »4. jula«, zaslužijo pozornost v sedanjem obdobju razprav o pomembnih ustavnih spremembah:

Ustavne spremembe, ki posegajo v našo politično ureditev in so vsebina naše družbene ter gospodarske preobrazbe, tj. samoupravljanja, so nedvomno največjega pomena za vse organizacije SZDL.

Kadarkoli je pri nas šlo za politično ureditev ali nasploh za razvoj, nismo nikdar pustili ob strani enakopravnosti narodov in narodnosti. To

je pomembno ne le zaradi politične ureditve same na sebi, marveč tudi zaradi gospodarskih potreb oziroma zaradi osamosvojitve gospodarstva, sproščanja trga in ekonomske. Med politično nadstavbo in gospodarsko družbeno podlago je namreč neizločljiva. Prav zaradi tega nastajajo v naši družbi politična in gospodarska trenja.

Ustvarili smo ustanove politične ureditve, ne da bi dovolj upoštevali gospodarsko, gmojno podlago. Te ustanove so zrastle in dobile svoje razsežnosti bolj iz naše koncepcije kakor pa iz družbenogospodarskih potreb. Zato so nekatere politične ustanove preobsežne. Do tega je prišlo zato, ker smo vladali tudi mi ljudem, ko smo prevzeli oblast ob revolucionarnem prelomu. Prevzeli smo izkušnje minulosti, starega vladajočega režima, tako da se je vladanje ljudem nadaljevalo. Zato pa smo z uvedbo samoupravljanja napovedali vojno tudi sami sebi, oziroma tistim ostankom, ki smo jih obdržali iz stare družbene ureditve. Nastopili smo boj za osvoboditev človeka in njegovega dela. To je bil tudi smoter naše revolucije že od prvega dne revolucionarnega boja. Da bi zdaj dosegli smotre te revolucije, poudarjamo pravico narodov in narodnosti do enakopravnosti, saj je to sestavni, neločljivi del našega boja.

Nekateri naši ljudje so nejevoljni, češ pri nas zelo pogosto spreminjamo zakone in ustavo. To se zares dogaja pogosto, ker zakonov ne moremo na mah spremeniti korenito. Če bi bilo to mogoče, spremembe ne bi bile tako pogostne. Pri tem je

treba upoštevati, da se nekaterim ljudem z zastarelo miselnostjo zdijo novosti naše politične ureditve za družbo nekaj napačnega. Toda zdi se, da nismo niti mi borci popolnoma brez takšnih predsodkov. Prav zaradi tega so to pomembna vprašanja za SZDL. Tako s tem urejamo vprašanje neposredne demokracije. Zakaj SZDL lahko deluje ter se razvija hkrati z nadaljnjim razvojem neposredne demokracije? Brez enakopravnosti narodov in narodnosti bi Socialistična zveza izgubila pravico, da bi se smela imenovati — zveza in še socialistična povrh. Svobode in demokracije ni brez enakopravnosti narodov. Brez tega pa tudi ni osebne svobode.

Naša bitka za samoupravljanje je nadaljevanje naše revolucije. To velja tudi za vzgojo mladega rodu: tudi pri tej vzgoji je treba uporabljati revolucionarne pridobitve, ki pomenijo krepitev vseljudske obrambe. — Milatović je poudaril, da se mu zdi poglavitno prav to, kako in koliko je nadaljnji razvoj naše družbe povezan z našo revolucijo med bojem z orožjem. To pa je še kako! Zato je samoupravljanje nadaljevanje našega boja. Zaradi tega so tudi samoupravljalci zelo blizu ideali oboroženega boja.

Nadalje je Milatović poudaril, da smo s koncepcijo vseljudske obrambe dobili obsežno, neizčrpno področje za nadaljevanje ter uveljavljanje izkušenj narodnoosvobodilne vojne in za tesno povezanost rodov — rodu borcev z orožjem v roki in mladih rodov samoupravljalcev.

BESEDA DOPISNIKOV

JESENICE

RAZSTAVA IN SPREJEM ZA DAN ŽENA

Za Dan žena je Konferenca za družbeno aktivnost žensk v sodelovanju z občinsko konferenco SZDL Jesenice pripravila razstavo pod naslovom »Naša žena v revoluciji«. Odprla so jo 6. marca v mali dvorani delavskega doma pri Jeleni na Jese-

nicah. Gradivo so zbrale ženske, največ pa ga je dal na razpolago tehnični muzej odd. NOB Jesenice. O pomenu razstave je ob otvoritvi govorila predsednica Mara Talarjeva. K slovesnosti ob otvoritvi je prispe-

val nastop pevskega zbora »Jeklar«, ki je pod vodstvom Poldeta Ulage zapel več borbenih pesmi. Otvoritve se je udeležilo približno 100 žensk, medvojnih in povojnih aktivistk.

Vse te je predsednik občinske konference SZDL povabil v zgornje prostore Kazine, kjer jim je občinska konferenca SZDL pripravila slovesen sprejem in jim čestitala za dan žena. Pozdravil in čestital jim je Berti Brun, predsednik občinske konference SZDL Jesenice. V narodne noše napravljena varovanka in varovanec otroškega vrtca »Angele Očepek« s Plavža na Jesenicah sta vsem udeleženkam ob vstopu podelila rdeč nagelj. Pevski zbor Jeklar pa jim je zapel še nekaj partizanskih in narodnih pesmi.

Razstava in sprejem sta bila za ženske ob njihovem prazniku pripravljena v tako velikem obsegu prvič po vojni. Za pozornost in prizadevanje pri tem so se predstavnice žensk zahvalile vsem družbenopolitičnim organizacijam, tovarišu Titu pa so poslale pozdravno brzojavko.

BRANKO BLENKUS

LJUBLJANA-MOSTE-POLJE
PROSLAVA 30-LETNICE VSTAJE

Izvršni odbor občinske konference SZDL Ljubljana-Moste-Polje je po predlogu komisije za prireditve sklenil, da bomo letos na našem območju proslavili 30 letnico vstaje z naslednjimi prireditvami:

Kakor vsako leto bo osrednja proslava občinskega praznika 23. aprila (v festivalni dvorani). Veliko tradicionalno srečanje partizanskih kurirjev bo 8. maja na mostu v Senožetih. Pri Senožetih je bil namreč med vojno glavni prehod čez Savo za kurirje med štajerskim in dolenjskim območjem. Na Dolenjskem je bil glavni štab NOV in PO za Slovenijo. Ob proslavi bodo Savo prešli s čolnom nekdanji kurirji. Na proslavi bodo sodelovale teritorialne enote in raketarji. Do 8. maja bo tudi popravljen savski most. Pri ZB Dolsko in Jevnica so ustanovili poseben odbor, ki bo pripravil natančnejši program in sprejem kurirjev s Štajerskega, Dolenjskega, Koroškega, Gorenjskega in Primorskega. Dne 11. julija pa bo v spomin na ustanovitev Molniške čete (13. julija 1941) srečanje borcev. Zvečer 10.

IVANČNA GORICA
PRISRČNA PROSLAVA

Osmi marec smo proslavili s prireditvijo že v soboto 6. t. m. Nastopil je ženski pevski zbor z gimnazije v Stični. Pod vodstvom profesorice Zagarjeve je zapel več slovenskih narodnih in borbenih pesmi. Sodelovali pa so tudi učenci osnovne šole v Stični. Pripravili so instrumentalno glasbeno točko in recitacije. Slavnostni govor je imel mladinec, ki je bil na proslavi tudi

napovedovalec.

Po akademiji je bila družabna prireditev, da so se na nji razvedrili tako stari kot mladi. Priznanje za uspešno prireditev gre aktivni mladine, ki ima močno oporo na šoli v Stični in pri krajevni skupnosti v Ivančni gorici.

M. C.

NOVO MESTO
DRUŽBENA POMOČ BORCEM

Družbena pomoč za borce NOV je še zmeraj potrebna — ta ugotovitev se je kot rdeča nit vlekla na nedavni letni konferenci ZB Levi breg v Novem mestu.

Po poročilu Lada Avsca o delu odbora so posegli v razpravo člani in se dotaknili tudi težavnih razmer, v kakršnih še zmeraj živijo mnogi borci v Novem mestu. Zlasti še zelo primanjkuje stanovanj. Sicer pa so v zadnjih letih skupno z občino in z društvom upokojencev uredili precej stanovanjskih zadev. Tudi priznavalnine urejajo redno in pomagajo članom in družinam, ki so

pomoči prepotrebni. Spet pa je bilo slišati kritiko, da Ljubljana ne ocenjuje pravilno partizanskih deležev — Dolenjskega, kar če čuti pri denarju.

Razprava pa je bila vsestranska, tako tudi o mladini, pionirjih, o tem, da bo ZB letos morala pomagati pri nalogah Zveze društev prijateljev mladine, ob »kurirčkovi pošti«, zletu pionirjev na Trnovski gozd, pri tekmovanju pionirjev v JPI ob jubileju naše vstaje itd.

MARJAN TRATAR-UCO

MARIBOR

8. MAREC PRI ZB »JOŽICE FLANDER«

ZB »Jožica Flander« v Mariboru je skrbno pripravila proslavo osmega marca. Odbor je poslal 207 članicam organizacije voščila, 42 članic pa je vabila na proslavo. Posebno pozornost so posvetili 12 borkam; članska komisija jih je obiskala na domu in jih obdarila. Obiskali so tudi borke, ki so v bolnišnici ali v domu onemoglih.

Za udeležence proslave so pripravili

MARIBOR

PORAST SRČNIH OBOLJENJ

V dispanzerju za borce so v Mariboru lani opravili 9348 raznih zdravniških sistemskih pregledov. Ob preventivnih pregledih so ugotovili, da od tega števila 32,6 odstotkov borcev boleha za boleznijo kosti, mišic in sklepov, 28,2 odst. za psihonevrozo, 22,4 odst. na srcu in ožilju, 9,7 odst. na prebavilih in 6,9 odst. na dihalih. Do podobnih podatkov so prišli tudi ob kurativnih pregledih.

V primerjavi s prejšnjimi leti so zasledili, da so boleznj srca in ožilja, ki so bila doslej na četrtim mestu, lani bila na tret-

jem mestu. To je tudi razumljivo, saj se borci starajo. Še vedno pa so na prvem mestu obolenja kosti, mišic in sklepov, na drugem psihonevroza. To pa tudi ni čudno, saj so naši borci v vojni in po njej prenašali neverjetne napore.

Zdravniško komisijo za klimatsko in druga zdravljenja sestavljajo pri dispanzerju za borce primarij dr. ADOLF DROLC kot predsednik, primarij dr. MIRKO DROBNIC in dr. PETER MRAVLJAK s socialno delavko in medicinsko sestro.

D. M.

CELJE

LETNI OBRAČUN BORCEV ZA SEVERNO MEJO

V četrtek, 4. marca, so se v dvorani restavracije Kladivar v Celju zbrali na letnem občnem zboru člani celjske organizacije Zveze borcev za severno mejo 1918 do 1919. Za občni zbor je bilo med starimi borci veliko zanimanje, saj je bila dvorana zasedena do zadnjega kotička.

Predsednik občinske organizacije Mirko Roš je najprej pozdravil pomočnika republiškega sekretarja za zdravstvo in socialno varstvo Justa Miklavca, predsednika republiškega odbora Zveze borcev za severno mejo dr. Poharja iz Maribora, podpredsednika republiškega odbora Štaudekarja in tajnika Kristana iz Ljubljane ter zbrane borce. Nato pa je v daljšem poročilu nanašal uspehe občinskega odbora celjske organizacije v dvehletnem delovnem obdobju, ki niso bili majhni. Tako je organizacija zbrala in razdelila med svoje socialno ogrožene člane v tem obdobju nič manj kot 54.000 novih dinarjev, 21 bolnih članov pa je poslala na zdravljenje. V lokalnem avtobusnem prometu je dosegla stoo odstotni vozní popust, za kar gre hvala celjskemu avtoturističnemu podjetju IZLETNIK. Ob smrti vsakega člana je položila na njegov grob venec ali pa je vdovi ali svojem umrlega izplačala skromen prispevek (po 100 N din) za pogrebne stroške. Da so te socialne akcije bile mogoče, se ima organizacija zahvaliti predvsem predsednici občinske skupščine Celje magistri Vrabčevi, ki je bila organizaciji dobrotljivo naklonjena. Organizacija pa je dolžna zahvalo tudi občinskemu referentu za zadeve borcev Antonu Čuku, ki je ob prevredbi po zakonu o borcih za severno mejo pokazal veliko razumevanje za njihove težnje.

Celjska organizacija je bila v dvehletnem poslovnem obdobju tudi sicer vsestransko aktivna. Dne 7. maja 1969 je ob 50. obletnici smrti junaka Frana Malgaja priredila ob njegovem grobu v Št. Jurju komemoracijo, teden dni nato, 12. maja, pa na grobu ju-

naka Srečka Puncerja v Braslovčah. Obeh žalnih svečanosti se je v velikem številu udeležila tudi šolska mladina. 30. junija istega leta je organizacija priredila izlet v Prekmurje in so se na poti ustavili v Mariboru in na pobreškem pokopališču v navzočnosti številnih članov mariborske organizacije položili venec na grob generala Rudolfa Maistra. Dne 27. julija istega leta je veččlanska delegacija prisostvovala svečanemu odkritju spominske plošče na hiši v Uncu pri Rakeku, kjer je umrl general Maister. Dne 25. oktobra 1970 pa se je nad 40 članov celjske organizacije udeležilo svečanega odkritja spomenika generalu Maistru v Kamniku. In da ne pozabimo na žalno zborovanje 10. oktobra lani — v spomin na nesrečni Koroški plebiscit.

V razpravi o poročilih je med drugimi spregovoril pomočnik republiškega sekretarja za zdravstvo in socialno varstvo Just Miklavc in odgovarjal borcem na razna njihova vprašanja v zvezi z izvajanjem zakona o borcih za severno mejo. Pri tem so zbrani borci soglasno izrazili željo, da naj bi namesto vozovnic po železnici in z avtobusi dobili denarno nadomestilo. Tov. Miklavc je borcem obljubil, da bo njihovo željo sporočil na pristojno mesto.

Predsednik republiškega odbora borcev za severno mejo, tov. dr. Pohar, je omenil KNJIGO MRTVIH, ki so jo v Gradcu ob koncu lanskega leta vzdali v spomenik med okupacijo Slovenije padlim in umrlim ter pripomnil, da bi bilo prav, če bi iniciatorjem tega izzivanja ustrezno odgovorili.

Soglasno je bil izvoljen večinoma dose-danji odbor z Mirkom Rošem, Lesjakom, Wagnerjem, Skufcem in Pibrovcem, ki vsi jamčijo, da bo odbor tudi v bodoče tako uspešno delal za koristi članstva.

Naposled je bila soglasno sprejeta resolucija glede zaštite naše narodne manjšine na Koroškem.

F. ŠT.

Imeli smo ljudi

Peter Kastelic

Umrli je konec minulega leta. Rodil se je leta 1903 v Deskovici vasi pri Starem trgu ob Kolpi. Do vojne je bil zaposlen v Ljubljani, ob razpadu stare Jugoslavije pa se je vrnil v domači kraj. Takoj se je pridružil narodnoosvobodilnemu gibanju. Bil je poveljnik narodne zaštite. Prejel je odlikovanje za hrabrost. — Po osvoboditvi je služboval pri LM. Zadnja leta je živel v Kočevju, kjer je pokopan.

Alojz Oset

V začetku decembra 1970 smo se v Celju poslovili ob odprtem grobu od našega neumornega in priljubljenega odbornika združenja borcev NOV »Janko Škvarča« — tovariša Alojza Oseta.

Rodil se je 28. 3. 1900 v Rifniku pri Sentjurju kot sin malega kmeta. V družini je bilo osem otrok, zato je moral kot najstarejši, čeravno še mlad, po svetu. Najprej se je zaposlil na mali žagi v Sentjurju. Zatem pa je delal 33 let v Tovarni EMO Celje. Že v stari Jugoslaviji se je vključil v delo sindikalne organizacije ter v kulturno prosvetno društvo Svoboda Celje, kjer je sodeloval kot navdušen pevec. Med narodnoosvobodilno borbo je sodeloval od leta 1942 kot obveščevalec in kurir. Bil je vnet podpornik NOV. Po osvoboditvi je bil dolga leta aktiven član pevskega društva Svoboda. Prav tako aktiven pa je bil tudi kot član ali odbornik v vseh družbenopolitičnih organizacijah na terenu Aljažev hrib v Celju. Ohranili ga bomo v najlepšem spominu!

Pepca Pirnat

V Dol. Logatcu smo jo položili k zadnjemu počitku. Množica je pokazala, kako smo jo spoštovali. — Bila je mati treh otrok. Franca so ob razpadu stare Jugoslavije odgnali v nemško ujetništvo; Jože je bil interniran, a se je po kapitulaciji Italije uvrstil med borce NOV; Tončka pa je bila tudi internirana na Rabu. Prav tako je bila Pirnatova mama z možem internirana na Rabu. Ko se je vrnila domov, je nemudoma začela sodelovati v narodnoosvobodilnem gibanju. Domači izdajalci so ji leta 1944 ubili moža. Že med NOV je bila članica AFŽ. marljiva družbena delavka pa je bila tudi po vojni; skoraj ni bilo naloge in prireditve, da bi ne sodelovala.

Maks Korošec

Umrli je nenadoma, 2. marca zvečer, v 49. letu starosti. V trenutku, ko mu je postalo slabo, je bil na seji odbora lovske družine Laze, kjer je bil tajnik.

Doma, v Stožicah, se je jeseni 1941 vključil v gibanje OF in postal aktiven član mladinske skupine, ki je proti italijanskemu okupatorju delovala v ulici. Maja meseca 1942 leta je odšel v partizane, v II. grupo odredov. Partizani so v različnih enotah na Dolenjskem in Notranjskem. V JLA je ostal do leta 1948.

Po dopolnilnem šolanju se je zaposlil v podjetju Tiki v Šiški, kjer je kmalu kot pomočnik direktorja pomagal podjetju do današnjega vzpona. Leta 1969 je šel v pokoj. Zlasti je aktivno sodeloval v odboru združenja borcev NOV »Danila Kumara«. Koliko je imel znanost in prijateljstvo, je pričala njegova zanja pot, v petek 5. t. m., na partizansko pokopališče v Stožicah.

UTRINKI IN ODMEVI

Čudne obtožbe

V Trstu izhaja Zaliv, revija za književnost in kulturo. Dve dvojni številki lanskega letika so uredili: Danijela Nedoh, Milan Lipovec (odgovorni urednik), Boris Pahor in Irena Zerjal—Pučnik.

Radoslava Premrl, ki je žena Borisa Pahorja, priobčuje v tej reviji svoje spomine in ocene pod naslovom: Moj brat Janko—Vojko. Namen objavljanih spominov na pokojnega narodnega heroja Janka Premrla—Vojka pa ni posredovanje stvarnih podatkov o njegovem življenju in prispevku za osvoboditev Primorske, temveč kleветanje vodstva osvobodilnega boja Primorske in Slovenije.

Ugledno in zaslužno prosvetno politično delavko, učiteljico Maro Samso, ki je po vrnitvi iz taborišča na Rabu prišla na Primorsko in je postala ena najbolj aktivnih in najbolj uspešnih članic Pokrajinskega odbora OF in PO SPZZ, ocenjuje Radoslava Pahor povsem negativno. V Zalivu št. 24—25 je namreč med drugimi hudobnimi opazkami napisala, da je bila Mara Samso »... ozkotirna partijska aktivistka...«

Vodilni član pokrajinskega vodstva tovariš dr. Joža Vilfan je prav tako in na istem mestu deležen negativne ocene: kot »... demagog, ki se zaveda, da ne bo mogel dati ljudem, kar jim obljublja, pa kljub temu krasnoreči...«

Po pisanju Radoslave Pahor je pokrajinsko vodstvo krivo tudi smrti Jožeta Srebrniča. Le čemu so tega starčeka pošiljali na nevarna pota na teren in kakaj niso poskrbeli za boljše zavarovanje?!

Vsi ti očitki so bili še presneto učinkoviti, da bi z njimi pokrajinsko vodstvo Primorske v NOB postalo po nameri te Radoslave dovolj umazano. V Zalivu št. 26—27 so prišle na dan vse hujše obtožbe. Med drugim je napisano tudi tole: »Nekoč sem zapisala, da se mi je zdelo, da ima o Jankovi smrti vsak od njegovih tovarišev svojo resnico. Morda so bili res vsi borci in domačini prepričani, da ga sovražna krogla ne more zadeti in se je zato razširila po Vipavskem govorica, da ga je ustrelil neki partizan? Vem, nekateri se strašno razburjajo, češ da ja ne boš pisala o teh govoricah? A pisala sem in pisala bom tako, kot sem vse to doživljala, in če me bodo še obsipavali s podlo nersramno lažnivko. Kaj morem za to? To so

moja doživetja, moji spomini, in če se vse to ne strinja z uradnimi kliseji, še enkrat: kaj morem za to?«

Sledi konkreten dokaz: »... Nekoč mi je znan aktivist, ki je Janka dobro poznal, o tem pripovedoval. Rekel je, da se je vrnil iz zapora jeseni leta 1943 in slišal govorice o Jankovi smrti, to pa da ga je tako prizadelo, da je čutil potrebo, da o tem spregovori z nekim pokrajinskim funkcionarjem, ki je še dolgo deloval na Primorskem. Seveda mu je ta zanikal nenaavadno verzijo Jankove smrti, jaz pa sem se vipavskemu aktivistu nasmehnila in ga vprašala, če je bil mar zares tako naiven in je pričakoval, da mu bo funkcionar potrdil vest v primeru, da bi bila resnična.«

Se bolj 'konkreten' dokaz je v omenjeni številki Zaliva naveden v odstavku, kjer je zapisano, da je soborec C. V. na avtobusni postaji izjavil, da je soborec I., ki je bil ljubosumen zaradi Vojkovega napredovanja, v znani akciji 15. februarja 1943 ustrelil Vojka. Ta borec I. za to ni bil kaznovan, pač pa premeščen in kasneje kot hraber borec odlikovan. Po izjavi soborca C. V. to lahko potrdita še dva druga soborca, in sicer C. P. in I. R. Ker pa se vsa zbežana Radoslava ni takoj odpravila poizvedovati k tema dvema soborcema, je eden od teh dveh še 6 mesecev po tej novici umrl in tako sedaj manjka samo še ta potrditev.

Ubogi Vojkovi starši, ki morajo sedaj po toliko letih poslušati take verzije o smrti svojega sina! Ob tako skonstruiranem dokazovanju zločina se kajpak ne morejo prepričati, kaj je res in kaj je laž. Ostajata jim zgolj nemir in žalost, ki ju netijo hudobni ljudje okrog smrti in delovanja njihovega sina Janka.

Ko avtorica tako 'dokaže' partizanski zločin nad Vojkom, ga še idejno-politično utemelji z naslednjimi stavki: »Prav tako bi ta verzija Jankove smrti bila v skladu z že omenjenim nezadovoljstvom vodstva, ki ni odobraval Jankovega odnosa do borcev in ga kritiziralo, češ da mora biti komandant res komandant in ne pretirano tovariški kakor Janko. In navsezadnje: Janko se je vse življenje pripravljaj na uro odločitve, imel je svoje ideje, od katerih mogoče ni mogel, mogoče ni znal odstopiti. To pa je bila lastnost, ki je partijsko vodstvo ni moglo sprejeti.«

Tako je pokrajinsko vodstvo obtoženo demagogije, zavajanja primorskega ljudstva, laži in zločina!

Jeseni 1944 je — po teh spominih, — Pahorjeva Radoslava zelo zavzeto branila čast ustrelenega kaplana v Cerknem Piš-

čanca. Nad 'svobodoljubno' Slavo Premrl je tedaj namreč Vilfan poslal partijskega inštruktorja Edvarda Kokalja — Martina, ki ga Radoslava opisuje kot inšpektorja. Navni inšpektor Martin, da je slabo opravil svoje delo, saj mu je Slava izprašala vest zaradi usmrtilive nedolžnega Piščanca.

Mara Samsa se seveda ne more oglasiti ob teh zanimivih spominih. Tovariš Martin, ki je padel 1. aprila 1945 na Vojskem, bo tudi molčal ob zanimivih tvezenjih Radoslave iz Sembida. Pokojni Jože Srebrnič se ji tudi ne more zahvaliti za njeno veliko zaskrbljenost. Dr. Joža Vilfan ima prav gotovo važnejših opravkov dovolj, da se ne bo bodel z bolnimi spomini in hudobnimi nameni njihovih avtorjev.

Je pa nekaj drugih dejstev, ki povsem drugače osveščajo to zadevo. Prav ta Radoslava Pahor je leta 1944 sodelovala pri izdaji brošure o Vojku, vendar tedaj kot učiteljica partizanske šole na Vipavskem. Od februarja 1943 do danes je dobro znano in dokumentirano, da je bil Janko Premrl —Vojko že imenovan za komandanta primorske brigade Andreja Laharnarja, kar sta mu umirajočemu sporočila Franc Leskošek—Luka in Albert Jakopič—Kajtimir. To pa je povsem nekaj drugega kakor hudobna trditev, da se je Vojko idejno razhajal z vodstvom NOB in bil zaradi tega obsojen in zavržen. Kovanje suma na nekakšnem krvoločnem rivalstvu lahko izhaja samo iz značajev tistih, ki so skonstruirali to verzijo.

Souredniki Zaliva prav gotovo niso preveč zadovoljni s tem, da jih Pahor zaradi nekkih svojih domoljivih političnih računov tako grobo priteguje v umazano igro, ki je pač njegova osebna in morda tudi družinska zadeva.

C. Z.

Vsem, ki pišejo osmrtnice

Uredništvo »TV 15« objavlja v posebni rubriki pod naslovom »Imeli smo ljudi« kratke nekrologe tovarišev in tovarišic, ki odhajajo v nepovratnost. S tem dajemo članom borčevske organizacije možnost, da se vsaj delno odlože spominu ljudi, ki so živeli, se borili in delali za lepši jutrišnji dan, ljudi, za katerimi nam je hudo, zlasti če morajo leči prezgodaj v grob.

Vsi, ki pišejo te nekrologe, pa naj upoštevajo, da ima list omejen prostor, zato naj nam ne pošiljajo dolgih stavkov. Žalostno, a resnično je, da smrt čedalje pogostejše posega v naše vrste. Če bi imel list večji obseg, bi vsakemu pokojniku posvetili toliko prostora, kolikor bi želeli njegovi prijatelji in svojci. Ker pa v ta namen ne moremo žrtvovati prostora drugih rubrik, lahko objavljamo le zelo kratke nekrologe.

Dogovorimo se, da naj bo vsak nekrolog dolg NAJVEČ POL TIPKANE STRANI oziroma petnajst vrstic! Če nam bo kdo poslal daljšega, naj nam nekrologov raje ne pošilja.

Prepričani smo, da se da tudi v kratkem sestavku veliko povedati, če bese de prihajajo res iz srca. Torej naj od slej velja: krajše, toda lepše in topleje!

In še to: če o isti osebi dobimo dve osmrtnici, je jasno, da objavimo samo eno, in sicer tisto, ki pride prej. Pa brez zamere!

UREDNIŠTVO

Veliko se je spremenilo od takrat

Sestindvajseti marec je za ribniško občino več kot navaden dan. Tega dne slavijo v tej občini praznik, čigar pomen presega meje Ribiške doline. Letos se nanj še posebno pripravljajo, saj sovpada s proslavami, ki so posvečene 30-letnici ustanovitve Osvobodilne fronte. Letošnje praznovanje bodo poudarili tudi avtomobilisti, ki bodo organizirali 26. marca raly v Jelenov žlebu, kjer je bilo prizorišče velike partizanske zmage.

V gozdovih Velike gore, kjer je legendarni Jelenov žleb, se vijajo gozdne ceste. Ko bo prišla pomlad, bo v gozdovih oživel življenje. Vešči gozdni delavci bodo podirali drevje in ga pripravljali za transport v dolino. Ročne žage so zamenjali z motornimi žagami, ki omogočajo večji delovni učinek in večji kos kruha. V Jelenovem žlebu so prebivališča gozdnih delavcev, v bližnji Glažuti pa bo letos nared prostoren dom za te delavce.

V Jelenovem žlebu in gozdovih Velike in Travnne gore se je veliko spremenilo od tistih velikih dni v marcu 1943. Gozdovi, nekoč last privatnika — veleposestnika so družbena lastnina, ki koristi vsej naši skupnosti. Zgrajene so bile nove gozdne ceste. Življenjske razmere delavcev so neprimerno boljše kot pred vojno, ko je moral gozdni delavec spati pod kolibo iz smrekovega lubja ter živeti ob koruznih žgancih in vodi.

Toda ni se spremenil samo Jelenov žleb, temveč vse vasi v ribniški občini. Marsikatera vas ima popolnoma drugačno podobo kot pred vojno. Na primer Sodražica. Iz porušene in razdejane Sodražice je po vojni raslo novo naselje, lepše in večje, kot je bilo pred uničenjem. V Ribnici je zrastle vrsta novih hiš, da ne govorimo o novih tovarniških objektih, o katerih pred vojno skoraj ni bilo sledu. Napredek je prodril v najbolj zakonito vas z elektriko, vodovodom, televizorjem in drugimi dobrinami našega stoletja. Otroci, ki so ponekod pešali kilometre in kilometre v šolo, se danes vozijo v svetle šolske učilnice z avtobusi. Po vojni zgrajene tovarne dajejo kruh številnim družinam. Stevilni kmetje so si nabavili pripomočke za kmetovanje, nekateri imajo tudi že traktorje. Iz leta v leto je več osebnih avtomobilov po vaseh. Kdor pozna življenjske razmere pred vojno in jih primerja s sedanjimi, mora pritrditi, da ljudje živijo danes neprimerno boljše, kot pa so prej. Res je tudi, da so postali ljudje bolj zahtevni, kot pa so bili nekoč. Povsod bi radi asfaltirane ceste, urejene pokojnine za kmetovalce pa še marsikaj drugega, kar zdaj še presega možnosti tako občine kot republike.

Ribniška občina je dala med zadnjo vojno velik krni davek. Mnogi so izgubili življenje na bojiščih, v taboriščih, v ujetništvu ali pa kot talci. Hvaležni preživeli so v letih po vojni odkrili na zgodovinsko pomembnih mestih iz NOV spominske plošče in obeležja ter spomenike. Ko bodo občani 26. marca slavili svoj praznik, se bodo spomnili tudi znanih in neznanih padlih junakov-partizanov, ki jim gre zahvala za izbojevano svobodo in razcvet po vaseh in trgih ribniške občine.

KAREL ORAZEM

PRAVNA POSVETOVALNICA

ODPOVED STANOVANJA

M. Z. Celje. — Ste lastnik manjše družinske hišice, v katero ste iz usmiljenja vzeli dva zakonca v kletno sobo, pri kateri je napravljena zasilna kuhinja. Za stanovanje plačujeta nekaj nad 5000 Sdin mesečno, kar predstavlja minimalen znesek. Toda vam ne gre toliko za denar kot za mir. Mož in žena, oba sta podvržena alkoholu in delata v hiši stalen nemir, pa tudi škodo na vrtu in okolici. Ker pokojnino porabita predvsem za pijačo, najemninno neredno plačujeta, včasih sta dolžna tudi po več mesecev. Radi bi ju spravili iz hiše. Eni vam pravijo, da odpoved sploh ni možna, drugi pa trdijo drugače.

Odpoved stanovanjske pogodbe je možna le iz krivdnih razlogov. To, da najemnik ne plačuje stanarine ali dela škodo pa predstavlja tak krivdni razlog. Če več kot tri mesece najemnik ne plača najemnine, ga morate tožiti na plačilo zaostale najemnine. Ko boste imeli v rokah pravnomočno sodbo, pa boste lahko vložili odpoved zaradi neplačila stanarine. Najprej morate imeti sodbo, da res dolgujeta stanarino za tri mesece, nato pa lahko tožite za odpoved. Prav tako lahko tožite na odpoved, če na stanovanju povzročata škodo in delata nemir, seveda pa mora vse to presegati običajno mero.

DOBILI STE TOZBE, NE PA POKOJNINE

L. V. Laško. — Zavod za socialno zavarovanje vam je ukinil izplačevanje invalidnine, pritožba, ki ste jo napravili na Republiški zavod za socialno zavarovanje v Ljubljani, ni imela uspeha. Zato ste sprožili upravni spor in vložili tožbo na Vrhovno sodišče SRS. S tožbo ste uspeli in je bila odločba razveljavljena. Obrnili ste se nato z dopisom na Republiški zavod za socialno zavarovanje, vendar niste prejeli nobene rešitve, niti invalidnine. Vrhovno sodišče je odločilo s sodbo 29. 10. 1970, na

HELIOS

barve · laki · emajli · kiti · škrobi ·
dekstrini · lepila · umetne smole

KEMIČNA INDUSTRIJA DOMŽALE, Ljubljanska 114

IZ NAŠE REVOLUCIONARNE PRETEKLOSTI

Partizanske brunarice v Srednji Radovni

Mnogo je bilo že napisanega o Srednji Radovni, o pomembnem kurirskem križišču, nihče pa menda še ni pisal o ljudeh, ki so tu okoli postavljali skrite lesenjače. Obiskal sem osemdesetletnega Krišpina Ogrisa-Perota v Vintgarju nad Bledom. Bil je vodja tesarjev, ki so postavljali tiste brunarice. Na žalost ga je pred leti delno ohromila kap, tako da se vsega ne spominja več dobro; pozabil je imela in letnice.

Spomladi leta 1943 se je pri Ogrisu v Radovni ogledal Ivan Gašperin-Mitja, sekretar okrožnega komiteja, in mu zaplaval nalogo, naj postavijo kočico za okrožno tehniko. Ogris je bil tedaj gozdar in lovec. Imel je skupino drvarjev. Prvotno je izbral najzanesljivejše ljudi: Martina Potočnika, (aktivista od leta 1941), Janeza Eržena (ustreljen 20. septembra 1944); pozneje sta delala v skupini še Krek iz Radovne in Vončina iz Gorij; konec leta 1944 se je skupini pridružil Jakob Olip.

Prvo »brunarico« so postavili že leta 1943; junija tistega leta je začela v njem delati okrožna tehnika. Stala je na pečini pod Njilcami. To je tako strmo skalno pobočje, da je prehodno skorajda le za gamse — na južni strani Mežaklje nad Srednjo Radovno (zahodno od Zatrepa). V Srednji Radovni je dolina skoraj najbolj utesnjena. Oba bregova se strmo dvigata na eni strani na mežakeljsko, na drugi pa na poključsko planoto. Tam pod skalnim previsom je bila torej postavljena kočica za okrožno tehniko. Bila je sicer baraka s tremi lesenimi stenami, medtem ko je bila notranja, četrta stena naravna — skalnata. Ob dežju je curljalo od vseh strani, tako da ob nalivih niso mogli delati.

Prvi vodja tehnike je bil Ivan Grčar, Mato iz Smokuča. Delala sta še Drago Višnar z Jesenic in neki Drago iz Medvoda. Tiskali so Slovenskega poročevalca.

POIZVEDBA

Antonin Grmela iz Zdarne blizu Brna v CSSR je v času okupacije bil zaposlen pri neki gradnji v Bukovžlaku pri Celju. Od marca 1943 pa do marca 1945 je bil po navedi njegove vdove povezan s partizani, ki jih je obveščal o gibanjih okupatorjev, a od 4. marca 1945 do osvoboditve pa je bil borec v Tomšičevi brigadi. Vse to naj bi vedela oficirja JLA Alojz Gajgoš (morda Crnigoj) in Branko Pavelšek.

Ker gre za potrdilo vdovi pokojnega Antonina Grmela, prosimo vse, ki kaj vedo o navedenem, da to sporočijo na naslov: Odboru Tomšičeve brigade — republiški odbor ZZB NOV Ljubljana, Beethovnova 10.

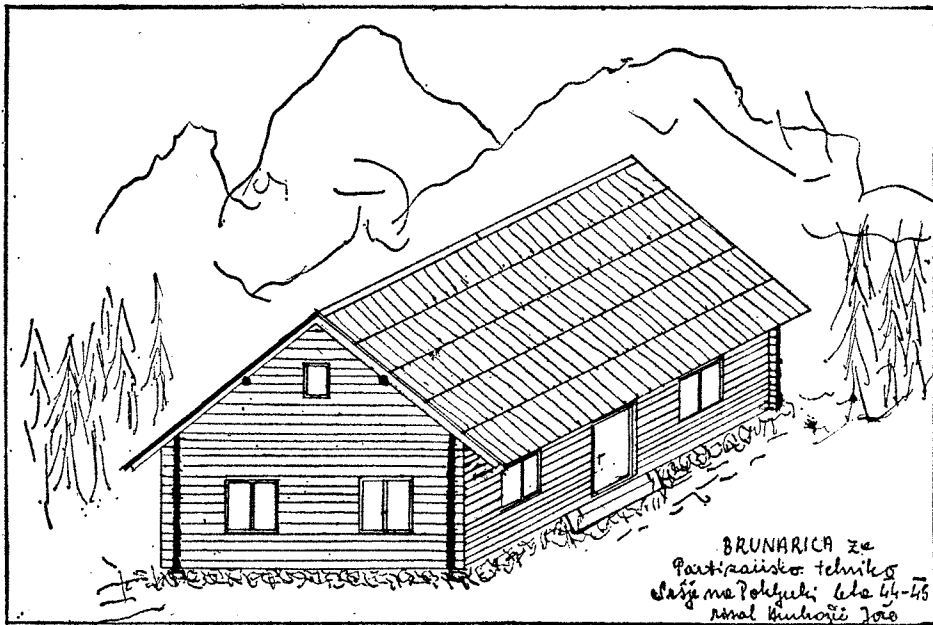
ca, Ljudsko pravico, Mladino, Našo ženo in Jeseniškega kovinarja ter razne brošure. Natisnili so tudi prvo partizansko pesmarico v nakladi 500 izvodov.

Drugo lesenjačo, ki bi jo smeli že imenovati upravičeno »brunarico«, so postavili na nasprotnem pobočju visoko v goščavi. Dohod do nje je bil po riži, po kateri so s hlodi, ki so jih spuščali v dolino, zabrisavali sledove. Druga lesenjača je bila precej večja od prve. Vanjo so se preselili novembra 1943. Imela je dva prostora: delavnico in spalnico s pogradi v nadstropje. Imeli so tudi radijski sprejemnik. Delali so podnevi in ponoči. Srečno so preživeli dve zimi: leta 1943 in 1944. Krog ljudi, ki so vedeli za to tehniko, je postal prevelik in ker je gestapo pošiljal svoje vrinjence med ljudi, so se maja 1944 na tistem preselili pod Fičkovno planino, v Sršje. To je uro hoda iz Srednje Radovne. Tam so postavili med gostimi mecesni še boljše, udobnejšo brunarico. Sicer tedaj brunarice znotraj niso bile opažene z deskami kakor dandanes. Zato so stike med bruni zatesnili z mahom. Deske za streho je žagal Lipnikarjev Tone na svoji žagi, vozil pa jih je s konji Vrtnarjev Ivan (Por) iz Krnice. Do skritih stavbišč so zadnji del poti les nosili. Vodstvo tehnike je po odhodu Višnjara-Stojana prevzel Ivan Golc-Stanko.

Srednja Radovna je bila za tehniko močno in varno zaledje. Do tja je prišlo mnogo živčev in potrebščin za tiskarstvo. Vozili so kar ob belem dnevu iz Gorij in z Bleda, seveda pa zakamufilirano. V gozdarski koči ob cesti v Sr. Radovno, kjer je bival Ogris, je bila javka. Tam je dobilo zvezo s partizani mnogo ljudi, ki so stopali v vrste borcev. Poleg pa je bil tudi bunker, kjer so zdravili hudo ranjene partizane. Obiskoval jih je tudi dr. Janko Benedik z Bleda.

Četrto brunarico, dotlej največjo, po talnem načrtu 6 x 8 m veliko, so postavili v goščavi le malo nad hišami v Srednji Radovni. Okna so bila velika. V to brunarico pa se tehnika ni vselila. Prišel je namreč 20. september: tistega dne so Nemci požgali vso vas Srednjo Radovno. Tedaj je zgorelo štiriindvajset ljudi. Prav vse je pogorelo, razen Ogrisovega čebelnjaka. Nedotaknjena je ostala tudi nova brunarica, ki je Nemci niso nikdar izvovali. Zaradi požiga Sr. Radovne je bila hudo prizadeta dejavnost okrožne tehnike; to je bil tam tudi njen konec. Tehnika, ki se je imenovala Planika, se je preselila v Bohinj, v dolino Voje, in se tam združila s tehniko Zlatorog.

Ogris, ki je bil tudi član okrožnega komiteja (komite je imel sedež v Sr.

Radovni), si je skrbno zapisoval, kaj je kdo dal v blagu ali denarju, za osvobodilni boj; hranil je tudi obveznice. Pločevinasti zabojček z vsemi dokumenti je skrival v debelem zidu neke stavbe. Po požigu Radovne so postala tudi za Ogrisa tla v dolini prevroča. Ze poprej so ga nekajkrat prišli in zasilševali. Umaknil se je z okrožnim komitejem na Poključko. Pozneje so ga poklicali na oblastni komite pod Blegoš.

Še nečesa se Ogris rad spominja: leta 1944 sta se poročila člana tehnike pod

Sršjem; to je bila prva civilna poroka v tem kraju. Napravili so zapisnik in ga s podpisom prič poslali na oblastni komite. Ogris si želi, da bi poročenca še kdaj videl...

Ogrisova skupina je postavila v okolici Sr. Radovne 4 lesenjače za okrožno tehniko, 9 drugih brunaric pa za razne druge forume. Žal zdaj ni več nobene. Zato bi bilo morda prav, da bi naš list objavil skico, ki kaže, kakšna je bila največja brunarica (6 x 8 m).

JOŽE AMROZIČ

Stala je pred izkopanim grobom

Starejši Jeseničani dobro poznajo Bohinčevo Francko. Med vojno je bila borbeni aktivistka, po osvoboditvi pa vneta družbenopolitična delavka. Iz njenega pripovedovanja naj zapišemo naslednje:

»Za OF sem začela delati leta 1941. Ko je šel Matija Verdnic k partizanom, smo stanovali na Stari Savi. K nam je prišel večkrat in nas prosil, da smo začeli zbirati živež, obleko in drugo za partizane. Mnogi Jeseničani so prinašali k nam svoje prispevke v blagu, od dr. Marčiča pa sem dobivala zdravila. Če kdaj Verdnic ni mogel do nas, sem bila kurirka jaz in odnesla zbrane stvari na Mežakljo. Leta 1942 sem začela hoditi tudi na Črni vrh in Koprivnik. Povezana sem bila s Komličovo Tinco. Tedaj sem se seznanila tudi s prvoborci Živanom, Petkom, Sergejem, Črto-mirom in Radovanom. Te naloge sem opravljala do februarja 1944.

Jeseni 1943 je k znanec blizu naše hiše prišel na dopust neki vojak, ki je bil doma s Koroškega, a ni znal slovenski. Zagledal se je v domačo hčer in pogovorili so ga, da se ni več vrnil k vojakom, pač pa se je pridružil partizanom. Ne vem, kako je potem padel v kremplje gestapu. Ne morem trditi, da je on privedel gestapovce do partizanskega tabora v Rovti. Pri njem so našli tudi naša pisma, kar nas je izdalo. Dne 2. februarja 1944 so me gestapovci odvedli v zapor, kamor so privedli tudi močno pretepenega mojega sina Slavka. Spodbujal me je, da morava vzdržati. Res sva bila trdna. Tudi naslednji dan so naju nadalje pretepali. Roke so mi zvezali za hrbtom. Potem me je gestapovec tako zvezano odgnal iz zapora in sedel na kolo; morala sem teči ob kolesu, ko se je peljal do hiše nasproti direkcije železarne, kjer je bila tedaj policija. Tam me je izročil drugim gestapovcem ter zavpil: Tako, privedel sem vam največjo banditko!

Nato so me odgnali zopet v zapor v Stanovnikovo hišo. Znova so me pretepali in mi hoteli izsiliti, da bi izdala tovariše. Ko so omenili tudi dr. Marčiča, češ da mi je dajal zdravila, pa sem povedala, da mi jih je res dal, a da jih je potem mož nesel izseljenecem, ko jih je šel obiskat.

Odpeljali so me v Begunje. Tam so me zasilševali do konca aprila. Potem me je porotno sodišče v kapeli v Begunjah z dvema drugima zapornikoma

obsodilo na smrt. To je bila prva sodna razprava; poprej so streljali ljudi brez vsake sodbe. Hkrati je bilo obsojenih še osem zapornikov na zaporne kazni po nekaj let do dosmrtni ječe. Med njimi je bila tudi Šilarjeva Rezka, ki sem ji skrivaj dala svoj poročni prstan...

Rezka je povedala, da so imeli za vas že izkopano jamo. Kako ste potem še ostali pri življenju?

Francka Bohinc

»V samici je bilo zelo hudo. Nikoli nisi vedel, kaj te čaka. Zame je bil najhujši 5. april 1944. Ta dan je bila določena ustrelitev na smrt obsojenih; med njimi sem bila tudi jaz. Najprej so odvedli dva Nemca, orožnika. Obsodili so ju, ker sta prenašala pošto partizanom in svojem od zapornikov v Begunjah. Kmalu potem, ko je počilo, je prišel gestapovec, ki smo ga imenovali »konjska smrt«, pome. Uklenil me je in že me je začel vleči na morišče. Med tem pa nama je po hodniku prišel naproti gestapovec in ukazal, da prenehajo ustrelitve. Zakaj, od kod je prišlo povelje, nisem nikoli zvedela. Sicer pa sem bila tedaj že vdana v svojo usodo... — »Konjska smrt« me je nejevoljen odvedel nazaj v samico. Dne 21.4.1944 so me pomilostili na dosmrtno ječo. Kmalu potem so me odpeljali v ječo v Eichah na Bavarskem. Zavezniki so nas iz tistih zaporov osvobodili 29. aprila 1945. Prepeljali so nas v Augsburg in Burgau. Od tam sem se vrnila julija na Jesenice. Slavko pa je dočkal svobodo v taborišču na Ljubelju. Zaradi prevelikega trpljenja v taborišču je umrl še mlad...«

BRANKO BLENKUS

FOTOGRAFIJA Z VPRAŠAJEM

Skupina ljudi, oblečenih v vojaške uniforme, z velikim naporom rine voz po klancu. Vprašujemo se: ali je fotografija nastala morda že ob začetku vojne leta 1941 (to bi lahko sodili po pokrivalih) ali kdaj kasneje? Kdor kaj ve, naj nam piše. Glede fotografije v 8. številki nam je poslal pojasnilo Alojz Jelenc iz Prezrenja, p. Podnart: nastala je po kapitulaciji Italije v Ribnici.

GABER

Stari trg

KUHINJA
VEGA 55

KULTURNI OBZORNIK

40 let trboveljskega
pevskega zbora »Zarja«

Preteklo je štirideset let, odkar so se v trboveljski delavski kantini zbrali rudarji z željo, da bi z ubranim petjem razveseljevali sebe in druge — predvsem pa, da bi v težavnih časih z delavsko pesmijo bodrili zatirane.

Dne 8. decembra 1931 je bil ustanovljen občni zbor, na katerem se je zbralo dvaindvajset pevcev — delavcev različnih poklicev, ki so že februarja naslednjega leta izvedli prvi koncert. Led je bil prebit in »Zarja« — tako so imenovali trboveljski moški pevski zbor — si je pod taktirko strojnika lokomotive na dnevnem kopu obrata Dobrna in svoje ga prvega pevovodje Jožeta Rutarja kmalu pridobila vnete zagovornike ter zveste poslušalce. Takratno politično oblast je posebnost bodlo v oči ime zbora in ga ni nič kaj rada uradno pri-

to ne dolgo. Močan je bil klic domovine in drug za drugim so odhajali k partizanom. Leta 1944 je bil med branilci domovine že celoten zbor! Del »Zarje« je bil vključen v kulturniško skupino pri 4. operativni coni v Gornjem gradu. Pod vodstvom Radovana Gobca je ta kulturniška skupina izvedla tudi krstno premiero njegove kantate »Hej, partizani«.

V boju za svobodo je dalo življenje devet članov zbora!

Prvi nastop moškega pevskega zbora »Zarja« po vojni je bil meseca junija 1945, ko so po okoliških krajih prirejali kulturne večere. Trboveljski pevci so kulturno poslanstvo nadaljevali tako zavzeto kot v prvih dneh. Prirejali so letne koncerte in skoraj ni bilo prireditve, na kateri ne bi sodelovali. Obiskali so Dobovec, Partizanski vrh, Čeče in mnoge druge vasi. Povsod so jih sprejeli z veseljem in se od njih poslovili z željo, da bi jih še velikokrat obiskali.

Kdo bi lahko naštel vse nastope!

Leta 1952 je »Zarja« pod vodstvom Radovana Gobca izvedla propagandni marš na proslavi v Dolenjskih Toplicah, priredila koncerte v Zgornji Savinjski dolini, na Kozjanskem in Dolenjskem. Leta 1954 je zaradi bolezni tovariša Dolničarja prevzel vodstvo zbora Jože Škrinar. Tudi proslava na Ostrožnem leta 1954 ni minila brez njihove pesmi. Avgusta istega leta je imela »Zarja« v počastitev desete obletnice osvoboditve koncert v Gornjem gradu, drugi dan pa je isti program izvajala po okoliških vaseh. Samo dve leti kasneje so sodelovali pri izvedbi opere Antonina Foersterja »Gorenjski slavček«, leta 1958 pa opere Radovana Gobca »Tremarski dukat«. Leta 1962 so imeli v gosteh moški pevski zbor iz Nizozemske in že naslednje leto so odpotovali na desetdnevno pevsko turnejo po Nizozemskem. Prvi nastop so imeli v Zvezni republiki Nemčiji, kjer jih je v Langenzenu poslušalo več kot šeststo ljudi. Sledili so nastopi v Treebecku, Herleni, Amsterdamu, Schipholu, Keukenhofu, Niewenhagenu in Kerkradu. V posebno lepem spominu je ostal obisk Walkenberga, kjer je pokopanih devet tisoč ameriških vojakov. V spomin so jim zapeli žalno pesem. »Na meji Zvezne republike Nemčije in Nizozemske nas je pričakala kraljevska godba!« se s ponosom spominjajo. Na poti v domovino so obiskali tudi nemško koncentracijsko taborišče Dachau, položili vence na vrata nekdanjega krematorija in v spomin žrtev izvedli krajši spo-

minski program.

Leta 1963 je pevski zbor »Zarja« sodeloval na proslavi dvajsete obletnice zasedanja prvih slovenskih odposlancev v Kočevju. Meseca julija 1964 so bili gostje prosvetnega društva Simon Gregorčič iz Cerknega. Obiskali so partizansko bolnišnico Franjo, položili vence in se spominu oddolžili tudi s pesmijo. Istega leta so pripravili kulturni program v počastitev dvajsete obletnice Gornjega in izvedli pod vodstvom avtorja Gobcevo kantato »Hej, partizani«. Med občinstvom je bila tudi Vera Hrešak-Beblerjeva, ki je leta 1944 vodila kulturno ekipo 4. operativne cone. Drugi dan so v spomin na delovanje te skupine, v kateri so bili mnogi Zarjani, odkrili spominsko ploščo. Leta 1966 je Jože Škrinar nevarno zbolel in vodstvo zbora je prevzel pevovodja Rihard Beurmann, ki ga vodi še danes.

Leta 1967 so bili v gosteh v Grazu, kjer so pred spomenikom ustreljenih talcev izvedli krajšo spominsko slovesnost. Še isto leto so jim pevci moškega pevskega zbora Franz Schubert iz Gradca vrnili obisk. Kmalu zatem so imeli predstavniki »Zarje« sestanek s predstavniki moškega pevskega zbora iz Kladna v Brnu na Češkoslovaškem. Dogovorili so se za izmenjavo obiska obeh zborov, sestavili program in določili datum. Tako so pevci »Zarje« leta 1968 odpotovali na Češkoslovaško. Nastopili so v Pragi, Kladnem in obiskali vas Lidice, kjer so pred spomenikom žrtev položili vence. Sledila sta koncerta v Karlovih varih in na Vitkovi gori. Meseca junija jim je moški pevski zbor »Smetana-Slovanka« vrnil obisk. Gostje so najprej nastopili v Trbovljah, nato v Zagorju in Ljubljani, kjer jih je sprejel predsednik mestne občine inž. Mirko Košak. Zal koncert v dvorani Ljubljanske filharmonije ni bil dobro obiskan. Bivanje v Jugoslaviji so sklenili s tridnevnim obiskom otoka Raba, kjer so na pokopališču položili vence in v spomin umrlih taboriščnikov zapeli nekaj žalnih pesmi. Na dan borca 1968 je »Zarja« izvedla kulturni program na Vrhnem nad Trbovljami, kjer so imeli borec 3. brigade KNOJ tovariško srečanje, 1. maja 1969 pa so sodelovali v kulturnem programu na Mrzlici. Na dan republike 1969 so v trboveljskem delavskem domu pripravili izvedbo kantate Radovana Gobca »Hej, partizani« in povabili k sodelovanju pevce »Loškega glasu« iz Zagorja, »Svobode« iz Trbovelj in »Slavčka«. Dne 4. julija 1970 so sodelovali na proslavi ob otvoritvi doma borcev na Prvinah nad Zagorjem, v maju pa na povabilo moškega pevskega zbora »Srečko Kosovel« na veliki kulturni prireditvi v Ajdovščini ob petindvajseti obletnici zasedanja prve slovenske vlade.

Moški pevski zbor »Zarja« iz Trbovelj poje razne pesmi domačih in tujih avtorjev, in sicer: Franceta Marolta, Emila Adamiča, Davorina Jenka, Rada Simonitija, Antona Medveda, Vasilija Mirka, Marka Tajčevića, Hrabroslava Volariča, Stevana Mokranjca, Radovana Gobca, Blaža Arniča, Petra Liparja,

RAVNATELSTVOM
OSNOVNIH ŠOL:

Ravnateljstva osnovnih šol obveščamo, da smo natečaj za naloge »Naš kraj v NOB« podaljšali do 15. aprila letos.

RO ZZB IN ZAVOD »BOREC«

Oskarja Molla, Antona Hajdriha, Benjamina Ipavca, Zorka Prelovca, Antona Foesterja, Antonina Dvoržaka, Jakoba Galusa, Karla Pahorja, Alojza Srebotnjaka, Franca Venturini, Danila Bučarja in mnogih drugih.

Kot vsa prejšnja obdobja je bilo uspešno tudi obdobje zadnjih treh let. Poleg rednih vsakoletnih koncertov je zbor gostoval v mnogih krajih. Zbor deluje v okviru DPD Svoboda-Center, vodi pa ga Rihard Beurmann s pomočjo glavnega direktorja zasavskih premogovnikov dipl. inž. Alberta Ivančiča. Danes šteje moški pevski zbor »Zarja« šestinštirideset rednih članov in ima od leta 1931 do leta 1971 za seboj stošestinštirideset samostojnih koncertov, osem radijskih in štiri televizijska snemanja, na tekmovanju zborov leta 1948 v Celju je osvojil prvo mesto, leta 1962 v Velenju drugo mesto in leta 1969 v Mariboru prav tako drugo mesto.

Ob njegovem jubilejnim koncertu — 27. marca 1971 — mu iskreno čestitamo!

JANEZ ZALAZNIK

PARTIZANSKA
LJUDSKA
PESEM

Tuja jesen

(1942)

To ni naša jesen.
Lani je dišalo po medu
iz ajdovih cvetov,
letos pa vse zastrupljeno
je okrog naših domov.
Dolge, črne barake
po vrelem olju smrde,
pesem, ki druži vojake,
je tuja in reže v srce.
Vse nekdanje bele poti
so razdejane od konjskih kopit.
Za nas ni nikjer več prostora,
naš človek na križ je pribit.

ANA GALE

znala, saj je v tem delavskem združenju čutila revolucionarno delovanje.

Leta 1933 je prevzel dolžnost pevovodnje Rudi Dolničar, ki je letos izpolnil že petinšedemdeseto leto. Tudi v tem obdobju so pridno prirejali koncerte, na katere so prihajali znani skladatelji — Emil Adamič, Zorko Prelovec in drugi ter navezovali stike s pevsкими zbori iz Hrastnika, Zagorja in Laškega.

Delo »Zarje« je prekinilo usodno leto 1941.

Vojna mrzlica je zajela svet. Okupator je neusmiljeno zatiral jugoslovanske narode. Pevci »Zarje« so le še skrivaj prepevali slovensko pesem, a tudi

Družba bi morala reči: Ne!

Malokateri film je še pred končanim snemanjem tako razburil javnost kot film »Vloga moje družine v svetovni revoluciji«. Pravi, da je to burleska in parodija hkrati, ki na kaj čuden način pripoveduje o vojni in ljubezni. Zanimivo je, da je Bora Čosič najprej napisal scenarij, ga pozneje preoblikoval v roman in zanj leta 1968 prejel Ninovo nagrado, letos pa pripravil tudi scensko izvedbo tega dela. Zato ni nič čudnega, da se je filmske realizacije »Vloge moje družine v svetovni revoluciji« lotil tudi znani sarajevski režiser Bata Cengić, skupaj z Brankom Vukičevićem napisal scenarij in do danes posnel že več kot deset kilometrov filmskega traku v barvah. Zakaj razburjenje? Slišati je, da je v filmu dosti svobodnih scen (milo povedano!), kot na primer tista, v kateri nage partizanke jahajo na konjih. Če je film »Vloga moje družine v svetovni revoluciji« res takšen, potem je pričakovati upravičene proteste in prepoved predvajanja. Kajti pod imenom ali celo v imenu revolucije početi vse, karkoli in komurkoli pade v glavo, je nedopustno!

ZANIMIVOSTI

Spomenik NOB v Ljubljani

Republiški odbor za pripravo proslav ob trideseti obletnici ustanovitve OF je na seji, ki je bila pred štirinajstimi dnevi, sklenil predlagati izvršnemu odboru in predsedstvu republiške konference SZDL Slovenije, da čimprej pošlje slovenski skupščini utemeljitev za postavitev spomenika NOB v našem glavnem mestu. Člani odbora so menili, da bi bilo najprimerneje, če bi spomenik odkrili leta 1975 — ob proslavljanju tridesete obletnice osvoboditve.

Alberto Moravia in gverilec

V vlogi časnikarja je znani književnik Alberto Moravia nedolgo tega intervjuval enega izmed vodij guatemalske gverile. »Kakšna je razlika med protinacistično gverilo oziroma partizanskim gibanjem med drugo svetovno vojno in gverilstvom v Latinski Ameriki danes?« ga je

vprašal. »Partizanska vojna v Evropi je imela za cilj obnovitev svobode, ki jo je uničil fašizem. Pri nas pa se ta svoboda prvokrat vzpostavlja in to v okolju, ki je znano po svoji nerazvitosti in neokolonializmu.«

Zbirka Lirika

Velike mojstre svetovne lirike poznata dandanes ljubitelj književnosti marsikdaj le še po imenu. Toda iz prepričanja, da najde zlahka pesniška beseda vendarle še svoj odmev v ljudeh, se je v založbi »Mladinska knjiga« porodila misel na široko zasnovano pesniško knjižno zbirko »Lirika«. V njej bo v kakšnih sto knjigah predstavljen izbor najpomembnejših lirikov raznih časov in dežel. Zbirka je namenjena vsem slovenskim ljubiteljem poezije, predvsem pa mlajšemu rodu, ki izraža svoje želje po umetniškem izživljanju in doživljanju v mnogih oblikah ter bo nedvomno naklonjena tudi tej knjižni zbirki v premišljenem izboru in zlahka preprečitvah.

V prvem letniku, ki je že na knjižnem trgu, je izšlo šest knjig naslednjih pesnikov: Sapho, Macha, Carducci, Musset, Lermontov in Kosovel. Zelja urednika zbirke dr. Alojza Krakarja »dati mlademu človeku tisto, česar nimajo«, je našla potrditev tudi v broširani izdaji te zbirke s ceno 12 dinarjev za knjigo, sicer pa stane šest knjig prvega letnika, vezanih v belo platno in opremljenih z zlatotiskom, 180 dinarjev.

Knjigo »Lirika« toplo priporočamo!

Tekmovanje na temo NOB

Muzej revolucije in Mestni sindikalni svet v Beogradu sta se odločila organizirati veliko nagradno quiz tekmovanje pod naslovom »Jugoslovanska revolucija 1941—1945« ter s tem na zanimiv in aktualen način vključiti okoli sedem tisoč učencev beograjskih šol za kvalificirane delavce v proslavljanje velikega jubileja revolucije. Izločilna tekmovanja bodo marca in aprila, v sklepnem srečanju meseca maja v veliki dvorani Doma sindikatov pa bo sodelovalo šestnajst šolskih ekip po pet učencev.

Francoske rakete »zemlja-zemlja«

Prva baterija z devetimi jedrskimi izstrelki »zemlja-zemlja« bo pripravljena za operativno uporabo do julija 1971. Rakete bodo shranjene v podzemeljskih silosih na planoti Albion v jugovzhodni Franciji. Doseg teh raket znaša približno 3.400 kilometrov. To razdaljo prelete v petnajstih minutah, pri tem pa lahko zgreše cilj v najslabšem primeru le za kilometer.

Danci kupujejo švedska letala

Svedska bojna letala saab draken dosežejo hitrost 2.400 km na uro, oborožena pa so s topovi kal. 30 milimetrov in izstrelki »zrak-zrak«. Uporabna pa so tudi za napade na kopenske cilje, če nanje ovesijo bombe in jih opremijo z izstrelki »zrak-zemlja«, oziroma za izvidniške namene, če imajo ustrezno izvidniško opremo.

Danci so naročili 46 letal te vrste, z njimi pa nameravajo zamenjati že zastarele prestreznike F-100 D super sabre in izvidniška letala RF-84 F, šest dvosedelnikov pa bodo uporabljali kot trenažna letala.

Sovjetski mornariški pehotni polk

Sovjetska zveza še nadalje razvija amfibijske enote. Osnovni bojni element sovjetskih amfibijskih sil je mornariški pehotni polk, ki ga sestavljajo trije pehotni bataljoni in tankovski bataljon, opremljen z amfibijskimi tanki PT-76. Mornariški pehotni bataljon se od navadnega pehotnega mehaniziranega bataljona v ničemer ne razlikuje.

Britansko-belgijska oklepna vozila

Britanska in belgijska vlada sta se dogovorili, da bosta skupno razvijali družino lahkih oklepnih vozil.

Osnovno vozilo bo scorpion, ki je oborožen s topom kalibra 76 mm, doseže hitrost 55 km na uro in premaguje do 600 strmine. Izpeljanke pa bodo uporabljali v razne namene: tako na primer bo oklepno vozilo scimitar oboroženo s 30-milimetrskim avtomatskim topom, spartan bo oklepni transporter, sultan je namenjen za poveljniško vozilo, striker bo oborožen s protitankovskimi raketami, samson bo ogledniško vozilo, samaritan pa bo odvažal ranjence.

Britanska vojska je naročila tisoč vozil in utegne naročiti podvojiti, belgijska vojska pa se je zadovoljila z 200 vozili teh vrst.

Sovjetski general o pomenu zračne moči

V članku, ki je bil objavljen v časopisu Krasnaja zvezda, sovjetski artilerijski general Naumenko trdi, da piratski napadi ameriškega in izraelskega letalstva na Indokino in Združeno arabsko republiko niso dosegli kak večji operativni ali strateški cilj.

»Ni naključje, da so tako v Indokini, kot je to bilo tudi v ZAR, pri izvajanju piratskih napadov ameriškega in izraelskega letalstva najbolj priljubljeni cilji ženske in otroci, bolnišnice, šole in tovarne.« Pri tem pa ameriška letala niso mogla onesposobiti severnovietnamske obrambe in izgube, ki so jih imeli pri letalih in pilotih, niso v skladu z doseženimi uspehi.

Ni rezervnih delov za Indonezijo

Indonezijska vlada je zavrnila zahteve, naj bi kupila nova letala, s katerimi bi nadomestila sovjetska, to pa zaradi pomanjkanja denarnih sredstev. Znano je, da je Indonezija kupila sovjetska letala leta 1962, toda potem, ko je bil Sukarno leta 1966 vržen, Sovjetska zveza ni hotela več dobavljati rezervnih delov.

Radiacijska, kemična in biološka vojna je postala stvarnost, zato pa morajo pripadniki operativnih, partizanskih in teritorialnih enot vedeti, kako naj se v primeru RBK napada dekontaminirajo. To pa je tudi namen našega članka, ki ga je napisal podpolkovnik RBKO Milan Korelec.

Radiacijsko-kemično-biološka dekontaminacija ni nič drugega kot vrsta ukrepov in postopkov, s katerimi želimo s kontaminiranih predmetov odstraniti radioaktivne snovi, bojne strupe in biološke agense oziroma jih onemogočiti ali uničiti. Dekontaminacija pa je glede na obseg, vrsto, objekt, čas, pripomočke in izvajalce lahko:

Posamična dekontaminacija

Vsak posameznik lahko dekontaminira: ● sebe, obleko, osebno oborožitev in nekatera živila (konserve);

- konja (če je konjar);
- zaklon in del strelskega jarka.

To vrsto dekontaminacije opravljajo na kraju samem in le izjemoma zunaj kontaminiranega zemljišča (pri radiacijski dekontaminaciji). Med dekontaminiranjem uporabljajo zaščitne pripomočke.

Radiacijska dekontaminacija

Dekontaminacija ljudi

Pri radiacijski dekontaminaciji gre predvsem za odstranjevanje radioaktivnega prahu z odkritih delov telesa (roke, obraz, vrat), obleke in obutve, pa tudi za spiranje nosnic, ust in ušes.

Roke, obraz, vrat in po potrebi vse telo si umijemo z vodo, uporabljamo pa pri tem tudi milo, mehke krtačke, gobo ali tampone. Paziti moramo, da voda ne doteka s kontaminiranega zemljišča, ker je v tem primeru zastrupljena. Če primanjkuje vode, si bomo morali pomagati tudi s suhimi tamponi iz vate, gaze, prediva itd. ter z robci, brisačami, krpami in podobnim.

Kose obleke dekontaminiramo tako, da jih stresamo, skrtamo, operemo ali zbrisemo, pri čemer pa moramo imeti na licu zaščitno masko.

Dekontaminacija konj

Če je konj suh in ga ni moč umiti, ga bomo dekontaminirali s krtačenjem takole:

- ako konj ni nosil zaščitne maske, mu najprej speremo ali zbrisemo oči in nozdrvi, nato pa mu natakemo zaščitno masko in naočnike;

- potem mu snamemo opremo in ga obrnemo proti vetru;

- nato mu skrtamo glavo, vrat in grivo, snamemo zaščitno masko, dobro speremo oči in nozdrvi, spet natakemo zaščitno masko in s krtačo ali otepi sera ali slame skrtamo ves njegov trup.

Če pa je konj moker, ga ne bomo krtačili, ampak umili. Ves postopek traja 20 do 30 minut. Nato z mokrimi tamponi dekontaminiramo še konjsko opremo.

Dekontaminacija osebne oborožitve

Orožje dekontaminiramo tako, da ga zbrisemo z mokro krpo, predvsem, vato ali krtačo. Pri tem uporabljamo vodo in pralne praške. Brišemo od zgoraj navzdol in postopek ponovimo dvakrat ali trikrat. Pomagamo pa si lahko tudi s suhimi cunjami, vlažnim listjem, travo, žaganjem, prahom, blatom itd. Če uporabljamo suhe tampone, je treba orožje zdrgniti vsaj petkrat.

Najmanj časa izgubimo, če orožje dekontaminiramo z vodo in pralnim praškom. V tem primeru lahko dekontaminiramo brzostrelko v približno 3, puško v 6, puškomitraljez v 11 in ročni minomet v 5 minutah.

Dekontaminacija živil

Živila, ki so dobro zaprta (konservirano meso, ribe mleko itd., vodo v posodi) lahko vsakdo dekontaminira brez večjih težav tako, da embalažo umije z vodo, v kateri je raztopljen pralni prašek. Vsa druga živila (kruh, slanina, suho meso itd.) bomo uničili.

Dekontaminacija zaklonov in strelskih jarkov

Dekontaminacija zaklonov in strelskih jarkov pride na vrsto šele po končani osebni dekontaminaciji, to pa v primerih, ko moramo še nadalje ostati na kontaminiranem območju. Pri tem bomo z lopatico odstranili ali nasuli novo plast zemlje, in sicer najprej na sprednji strani zaklona, kamor se naslanjamo, nato na notranjo stran prsobrana, nazadnje pa še na zadnjo stran in na dno strelskega jarka.

Odstraniti je treba približno 3–5 cm debelo plast zemlje in jo odvreči čim dlje, pri tem pa moramo upoštevati maskiranje in smer vetra.

Kemična dekontaminacija

Dekontaminacija ljudi

Z osebnim dekontaminacijskim priborom si odkrite dele telesa razstrupimo takole:

Obrambna vzgoja

Dekontaminiranje osnovnih vojaških enot

- s tamponi odstranimo s kože kapljice bojnih strupov;

- pokrov posodice z dekontaminatorjem na dveh krajih preluknjamo in pustimo, da nam tekočina kane na kapljico bojnega strupa;

- nato razbijemo ampulo v večji posodi, tekočino pretresemo in z njo zbrisemo dele kože, kamor so padle kapljice bojnega strupa, oziroma namočimo z njo obleko.

Oči si dekontaminiramo z raztopino jedilne sode, nato pa si jih zbrisemo s tamponom iz gaze. Vendar to ne zadostuje in je treba iskati še zdravniško pomoč.

Če ste strup zaužili s hrano ali vodo, potem moramo popiti nekaj požirkov dveodstotne raztopine jedilne sode, počakati nekaj minut in nato izzvati bljuvanje. To je treba ponoviti vsaj dvakrat, zatem pa poiskati zdravniško pomoč.

Dekontaminirati si moramo tudi obleko. To storimo z dekontaminacijskim praškom takole:

- prašek iz platnene vrečke natrosimo po kontaminirani površini in pri tem posebno pozornost obračamo na teže dostopna mesta (pod pazduho, pasom, torbico itd.);

- če je obleka vlažna, jo bomo najprej dobro napraščili, nato pa prah vtirli v tkanino;

- zimsko uniformo bomo napraščili na notranji strani;

- nazadnje bomo prah skrtali z obleke.

Medtem ko to delamo, imamo na obrazu zaščitno masko.

Če nimamo osebne dekontaminacijskega pribora, bomo kapljice bojnih strupov skušali odstraniti s tamponi iz gaze ali vate, s slamo, papirjem, listjem, prstjo in podobno. Pri tem moramo paziti, da ne bi kapljic razmazali. Nazadnje si kontaminirani del telesa speremo z vodo in milom. S tem postopkom bojnega strupa sicer ne bomo uničili, bomo pa vsaj zmanjšali posledice zastrupitve.

Dekontaminacija konj

Konja lahko dekontaminiramo s pomočjo posebnega pribora za dekontaminiranje konj ali pa z različnimi zasilnimi pripomočki (krtače, cunje, otepi slame ali sena itd.). Če je le mogoče, bomo konja umivali ali kopali v tekoči vodi in s pomočjo mila.

Kemična dekontaminacija konja poteka v glavnem tako kot radiacijska dekontaminacija, končata pa je lahko v 15–20 minutah.

Dekontaminacija osebne oborožitve

Kemično dekontaminiranje osebne oborožitve lahko opravimo s posebnim priborom v ta namen ali pa z zasilnimi pripomočki.

Z dekontaminacijskim priborom bomo puško ali brzostrelko razstrupili takole:

- puško ali brzostrelko držimo za zgornji del cevi, dekontaminiramo pa od zgoraj navzdol;

- s suhim tamponom posnamemo kapljice bojnih strupov;

- tekočino iz temne stekleničke s krtačko razmazemo po vsem orožju, nato pa ga namažemo še z mastjo, si po potrebi dekontaminiramo roke in rokavice ter zakopljemo uporabljene tampone v zemljo.

Če nimamo posebnega pribora in si moramo pomagati s prstjo, žaganjem in podobnim, bomo ravnali takole:

- najprej bomo otrli kapljice bojnih strupov;

- nato pa bomo dvakrat ali trikrat dobro zbrisali vso površino s cunjami, predvsem, vato, travo itd.

Po končani dekontaminaciji moramo orožje umiti in ga očistiti.

Če za popolno dekontaminacijo nimamo na voljo dovolj časa ali če je ne moremo opraviti iz kakršnihkoli drugih razlogov, se bomo zadovoljili z delno dekontaminacijo in bomo razstrupili le najpomembnejše dele orožja.

BIOLOŠKA DEKONTAMINACIJA

Biološka dekontaminacija je po pripomočkih in načinih izvajanja kemična in radiacijska dekontaminacija zelo podobna, toda začno jo izvajati ne le potem, ko je že dokončno ugotovljena uporaba bioloških agensov, ampak že takrat, ko sumijo na kaj takega.

Biološko dekontaminacijo (dezinfekcijo) izvajamo z umivanjem. Pri tem posebno pozornost obračamo na kožo med prsti in pod nohti. S kašljanjem, pljuvanjem, bruhanjem in spiranjem pa biološke agense spravljamo tudi iz ust, nosu in grla.

Če je le mogoče, si moramo odkrite dele kože, zlasti pa roke, umiti z raztopino klorovega apna (po dve ampuli klorovega preparata za dezinficiranje vode na liter).

Obleko, obutev in osebno opremo lahko dekontaminiramo z iztepavanjem in krtačenjem, pri tem pa moramo imeti na obrazu zaščitno masko. Dekontaminiramo lahko tudi s pranjem, pa tudi tako, da kose obleke poškrabamo ali premažemo s 3,5-odstotno krezolovo milnico ali s 4-odstotno raztopino formalina.

Telo in obleko si lahko dezinficiramo z zapraševanjem. Najprej bomo to storili z lasmi, nato pa si odpeli srajco in hlače ter si zapraščili prsa, pazduhe, hrbet, vrat in ostalo telo. Potem pridejo na vrsto še nogavice in vse, kar imamo v nahrbtniku. Približno teden dni se ne bomo preoblačili, da bi poginile tudi uši, ki bi se izlegle v tem času.

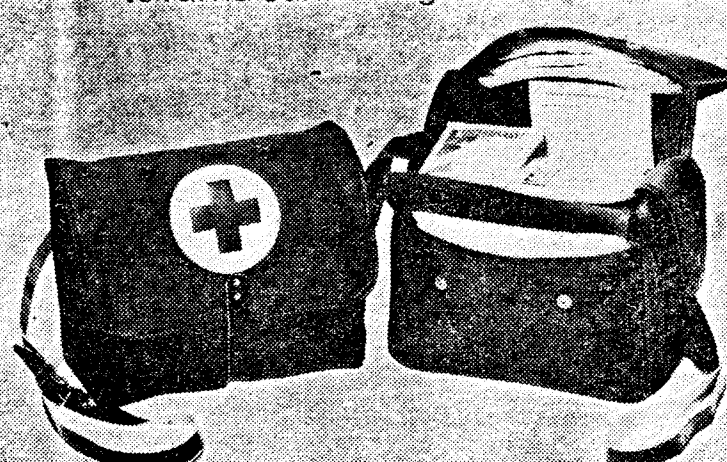
Konje dekontaminiramo približno tako kot ljudi. Pri umivanju gremo s krtačko po dlaki navzdol, da bi z nje odstranili kontaminator na površini, nato v nasprotno smer, nazadnje pa spet ob dlaki navzdol.

Živila dekontaminiramo tudi v tem primeru tako kot pri radiacijski dekontaminaciji, vodo pa s kloriranjem in prekuhavanjem. Na liter prekuhane vode zadostuje ena ali dve tableti. Vodo pa moramo pred

(Nadaljevanje na 12. strani)

TOSAMA

tovarna sanitetnega materiala Domžale

Ste že kupili predpisano priročno lekarno za civilno zaščito! Odlok zveznega izvršnega sveta R.p. št. 55 z dne 18. 3. 1970 obvezuje vse državljane, delovne in druge organizacije, stanovalce v hišah, ki so družbena lastnina, da morajo imeti minimum sredstev za zaščito pred vojnimi akcijami. Občani morajo nabaviti zaščitna sredstva v dveh letih, t.j. do 26. 3. 1972, organizacije in stanovanjska podjetja pa v enem letu, t.j. do 26. 3. 1971. Svetujemo vam, da se za nakup priročnih apotek odločite čimprej.

in ljudska zaščita

Helikopterji za poveljevanje in zvezo

Novo obdobje v uporabi helikopterjev za poveljevanje pomenijo posebni poveljniški centri, ki so vgrajeni vanje. Te centre je mogoče vgraditi na že obstoječe tipe helikopterjev, pa tudi na nove, ki so posebej konstruirani v te namene. V ZDA uporabljajo za poveljevanje četam in bataljonom lahki helikopter UH-1D, v katerem je četno oziroma bataljonsko poveljstvo z vsemi potrebnimi sredstvi za zvezo. Praksa je pokazala, da je tak helikopter kot poveljniški center zelo učinkovit pri izvajanju tako imenovanih aeromobilnih operacij oziroma operacij, pri katerih sodelujejo helikopterji v sklopu letalskih sil, kopenskih enot in taktičnega letalstva.

V poveljniškem centru v helikopterju bomo našli komandanta helikopterskega bataljona z operativnim oficirjem, komandanta pehotnega bataljona s svojim štabnim oficirjem in oficirja za usklajevanje ognjene podpore. Poleg tega so v takih helikopterjih tudi najboljše navigatorji. Menijo, da tako sestavljena skupina zagotavlja kar najboljše poveljevanje enotam od začetka do konca aeromobilne operacije.

Ti helikopterji imajo poleg svojih še posebne naprave za poveljevanje enotam. Helikopterji UH-1D, ki jih uporabljajo v Južnem Vietnamu, imajo po tri radijske postaje: UKV za poveljevanje helikopterjem, UKV za usmerjanje letal taktičnega letalstva in radijsko postajo za poveljevanje kopenskimi enotam.

Za poveljevanje v operacijah enot na ravni brigade uporabljajo Američani srednje velike helikopterje. Najustreznejši je helikopter tipa CH-47 B chinook, v katerem je prostora za ves štab in še za vso potrebno dokumentacijo.

Za poveljevanje enoti na ravni divizije priporočajo helikopter tipa CH-54 A skycrane. To je težki helikopter s konjetnerjem, ki ima lahko različno obliko. Izdelan je lahko tudi v obliki delovne sobe, ki jo uporabljajo za poveljniški center v zraku. Poleg sistema za prežvečanje in razsvetljavo ima tudi kolesa in se zato potem, ko ga spuste na tla, giblje kot vsako drugo motorno vozilo. Ti poveljniški centri so zelo uporabni tako v zraku kakor tudi na tleh. Pravzaprav gre za novo varijanto poveljniškega centra, ki lahko deluje v zraku in na tleh. Mnogi strokovnjaki menijo, da imajo taki centri

velike prednosti in da lahko nadomestijo druge slabo gibljive sisteme poveljevanja na posebnih vozilih — na kolesih ali gosenicah, saj je čedalje večja gibljivost poveljniških centrov zelo pomembna. Poveljniki in štabi ne morejo v vseh okoliščinah prehajati iz enega transportnega vozila v drugo, ponovno vzpostavljati zveze in se prilagajati novim delovnim razmeram.

Če pa uporabljajo poveljniške centre na helikopterjih, komandanti in štabi lahko delujejo nemoteno v zraku in na tleh. V primerih, ko grozi nevarnost pred atomskim udarom ali radioaktivnimi padavinami, je tak poveljniški center mogoče hitro prestaviti kam drugam. Kabino za poveljevanje je mogoče ločiti od nosilnega sistema, jo uskladiti s terenom, maskirati in celo pritrčiti.

V zahodnih deželah prevladuje mnenje, da še najbolj ustrezajo helikopterji, če gre za taktične enote, medtem ko so pri operativni dejavnosti boljše letala. Združene države Amerike pri operacijah, ki jih v Južnem Vietnamu izvajajo, uporabljajo poveljniške centre na transportnih letalih C-130 A. Operativna skupina, ki je v takem poveljniškem centru, naroča navigatorjem lovcev in drugih letal, naj podpro kopenske enote, kjer je to potrebno, organizira srečanja bombnikov z lovci, spremlja reševanje posadk sestrčenih letal, nadzira uspešnost bombardiranja raznih ciljev in izvaja še razne druge naloge.

V ameriški vojski uporabljajo tudi poveljniške centre na letalih C-135. Hkrati s tem si prizadevajo, da bi ta letala nadomestili s sodobnejšimi poveljniškimi centri na letalu C-5 A galaxy. Tak center naj bi poveljeval med vsemi operacijami ter vzdrževal zvezo z drugimi poveljniškimi centri v zraku in na tleh, v ta namen pa bi uporabljal tudi relejne postaje na umetnih satelitih.

Uporaba helikopterjev in drugih zračnih vozil za poveljevanje in vzdrževanje zveze je sestavni del krepitve sodobnega letalstva, ki v odločilni meri zboljšuje poveljevanje operativnim in taktičnim enotam. Je pa res, da še niso izkoriščene vse možnosti in čim bolj bodo zračna vozila izpopolnjevali, v toliko večjem obsegu jih bodo lahko uporabljali tudi za poveljevanje enotam in za vzdrževanje zveze.

Konec

Perov zadnji polet

Tragično je odjeknila vest, da se je 1. 2. 1971 na službeni dolžnosti smrtno ponesrečil Peter Jelovčan-Pero, major, pilot vojne letalstva.

Vse do tragične nesreče je Pero dolga leta v vojni letalski akademiji opravljal mnoge odgovorne dolžnosti. Posvetil je vse svoje znanje poučevanju mlade generacije, bodočim pilotom, čuvarem sinjega neba. Bil je neustrašljiv in zvest letalec.

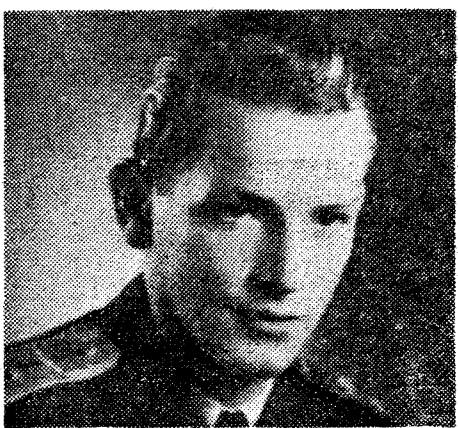
Peru, rojen 1929 na Jesenicah, še ni bil petnajst let star, ko je stopil v partizanske vrste Prešernove brigade. Kot sin revolucionarja, aktivista OF, je vedel, zakaj se je treba boriti. Junaško je premagoval vse napore, in se kalil v dobrega borca in tovariša.

Po letu dni brigadnega življenja je nadvse srečen dočkal težko priborjeno svobodo. Ko je bil demobiliziran, se je takoj vključil v delovno in politično življenje. Bil je vztrajen, borben in prekaljen. Kljub neumornemu delu v železarni in na terenu po raznih forumih ga je nikoli manjkalo na udarniškem delu.

V silnem tempu pa ga ni zapustilo hrepenenje postati pilot. In ko je nekega dne dobil zagotovilo, da ima vse pogoje za pilotsko šolo, ni bilo več sile, ki bi ga zaustavila. Težka je bila ločitev od skojcev. Dve leti po osvoboditvi je bil že v letalski akademiji. Načrt življenja, ki ga je koval v brigadi, se mu je začel uresničevati, in 1950 leta je dokončal letalsko vojno akademijo.

V času šolanja je dosegel odlične rezultate. Postal je inštruktor letalske vojne akademije. Njegov davni sen se mu je do potankosti izpolnil. Dobro se je zavedal, da mora biti letalec pripravljen na vse, tudi na najhujše, na smrt.

Pred leti je usoda hotela, da je preživel hudo letalsko nesrečo. Pri spuščanju na letališče mu je odpovedalo na krilu desno

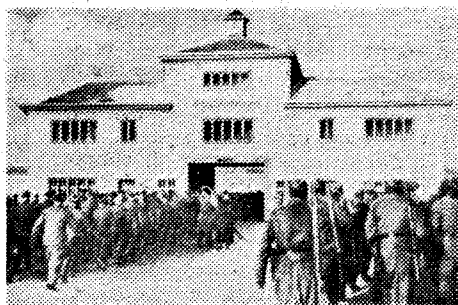
komandno krilce, letalo se je zasukalo okrog svoje osi in katastrofa je bila neizogibna. Vsa letalska sposobnost, ki jo je uporabil, da bi rešil sebe in letalo, ni nič pomagala. Težko poškodovanega so potegnili iz popolnoma razbitega letala in ni bilo upanja, da bi ostal pri življenju. Skoraj dve leti je bil v bolnišni oskrbi. Pero ni obupal, njegova močna narava, polna življenjske energije mu je vrnila vse, kar je potreboval za nadaljnje delo.

Še z večjo vnemo je nadaljeval delo in pridobival sposobnosti. Postal je inšpektor vojne letalstva in poleg številnih odlikovanj in priznanj je prejel zlato letalsko značko, to je najvišje odlikovanje, katerega more dobiti pilot vojne letalstva. Bil pa je Pero skromen, priazen in pošten. Zato so ga cenili in spoštovali prav vsi. S težkim srcem smo se poslovili od borca, tovariša, prijatelja. Kruta usoda nam ga je iztrgala za vedno, ostal nam bo v trajnem spominu.

Človek ni bil več človek

Po pripovedi Franca Fajfarja piše Jošt Rolc

Skupini devetih Slovencev, v kateri je bil tudi Franc — spoznali so se ob nedeljskih srečanjih — se je trdo povezala in izbrala za svojega vodjo najstarejšega, Staneta Tratnika iz Podgrada pri Celju. Ta mož je bil izredno razgledan, razsoden in pošten. Verjetno je imel tudi sam ilegalno povezavo s kakšno odporniško skupino ali posameznikom, za kar iz razumljivih vzrokov nihče v skupini ni vedel. V vsakem sestanku je poročal o položaju na frontah in dogodkih v domovini in v svetu, bodril in spodbujal tovariše, če se jih je polasčalo malodušje, in se dogovarjal o nalogah, ki jih čakajo. Dogovarjali so se o načinu medsebojne pomoči s hrano in zdravili, če bi kdo omagal. Vsak paket, ki ga je prejel kdo iz skupine, je bil kolektivna last. Prevzel ga je Tratnik in vsebino razdeljeval vsakemu enako ali pa tistim, ki so bili najpotrebnejši, da so laže zdržali. Izdelali so tudi načrt za pobeg iz taborišča, ki naj bi ga uresničili ob bombardiranju. Zaradi splošne zmede in velikih žrtev v Oranienburgu in v taborišču se načrt ni posrečil, ker je bila skupina pre-

Sachsenhausen — vhod v taborišče. Na levi vidimo internirance, na desni njihovo oboroženo spremstvo

več razbita. Posamezni pobegi pa so bili že vnaprej obsojeni na neuspeh. Zato so sklenili, da bodo vztrajali do prve priložnosti in potem skupaj ušli. Tratnik jim je svetoval, kako naj sabotirajo na delovnem mestu. V proizvodnih halah so, če so le mogli, poškodovali ta ali oni del pri stroju, površno ali napačno izdelovali posamezne dele letal in namesto tega iz kosov aluminija, pleksi stekla in drugega materiala izdelovali razne uporabne predmete — cigaretnike, nože, okvirčke, vžigalnike in podobno. Te izdelke so nato skrivaj menjavali z jetniki drugih narodnosti, zlasti Francozi, za hrano, sol in tobak.

Tobak in sol sta imela enako vrednost, ki se je menjalo po mericah — količini vsebine enega cigaretnega papirja. Za tri cigarete tobaka si dobil obrok kruha. Ta menjava je bila ustaljena praksa med jetniki, ki je marsikoga stranskega kadilca stala življenje, ker je svoj kruh raje menjal za tobak ter zato omagal in od lakote umrl.

Dober mesec pred osvoboditvijo je uspelo enemu izmed članov skupine, Stanetu Radeju, dobiti razpored za delo v kopalnici, kjer so delali nemški kaznjenci. Tam se je seznanil z nekim Hansom, ki je bil velik nasprotnik nacizma in zaupnik nemške ilegalne odporniške organizacije. Imel je celo radijski sprejemnik, s katerim je redno sprejemal poročila z bojišč. Radej je vsak dan prinašal novice o približevanju Rdeče armade in drugih pomembnih dogodkih, ki jih je prejemal od Hansa.

Skupina si je omislila nov načrt in si razdelila naloge, ki bi jih opravili v primeru osvoboditve taborišča. Osnovna misel vseh je bila, da se prebijajo proti domu skupaj, bodisi z vlakom ali drugim prevoznim sredstvom, v skrajnem primeru pa tudi peš. Bili so prepričani, da ta srečni dan ni več daleč. Vseh se je jela polasčati nervoza in neučakana želja, da bi končno lahko svobodno zadihali in se vrnili domov. Toda esesovci kljub neizglednem položaju in očitnem porazu rajha niso niti malo popuščali. Nasprotno. Med jetniki se je raznesla grozljiva novica, da nameravajo nacisti pobiti vse jetnike, še preden bo Rdeča armada prodrla do taborišča. Marsikateri je vzel to grožnjo tako resno, da je obupal.

Znano je, da so v tem taborišču nacisti v posebnih, močno zastraženih barakah izdelovali tudi denar, predvsem so ponarejali tujo valuto (dolarje, funte in švicarske franko). Jetniki, strokovnjaki, niso imeli nobenega stika z drugimi jetniki in so živeli v strogo

tajnih okoliščinah, vendar so tudi nje ob koncu vojne pobili. Ogromno denarja in drugih vrednostnih predmetov so nacisti potem potopili v jezerih severne Nemčije.

Dne 21. aprila 1945 je sredi noči zavlada med prebujenimi jetniki splošen preplah. Esesovci in kapoži so kričali po barakah in podili preplašene nesrečnike na zborna mesta, kjer so se v največji naglici formirale kolone za evakuacijo.

Vsak je lahko vzel le svoji dve odeji z ležišča, na dvorišču pa je dobil še kilogramsko štruco kruha in košček margarine. Ob strahovitem bobnenju topov bližajoče se rdeče armade so se v pospešenem maršu pomikale dolge kolone več kot 30.000 glave množice jetnikov in celotnega osebja taborišča proti zahodu. Panika je zajela tudi dotlej hladnokrvne in mogočne esesovce, ki so hodili kot stražarji in priganjali vse bolj omagajoče taboriščnike. Nihče od njih ni vedel, kam gredo in kako dolgo bodo hodili. Jasno je bilo vsem le to, da morajo čimprej iz nevarnega območja, ki ga bodo slej ko prej dosegale sovjetske čete.

Kmalu so bile vse ceste in poti polne beguncev, ki so se v splošnem neredu zaceli mešati s kolonami jetnikov. Civilno prebivalstvo je vleklo s seboj razna vozila, do vrha naložena z najnujnejšimi življenjskimi potrebščinami in hrano. Med tovarnjaki, osebnimi avtomobili in konjskimi vpregami so se motovili vojaški, ženske, otroci in jetniki, toda esesovci jih niso spustili iz oči. Zganjali so jih v svoje kolone, jih pretepali in suvali do onemoglosti. Kljub kritičnemu stanju niso niti za hip popustili v svoji bodočnosti. Marsikoga od jetnikov, ki je zaostal ali pa skrenil iz kolone na njivo, da bi pobral kakšen pozabljen krompir, zelje ali repo, so takoj pokosili z rafali iz brzostrelk. Mnoge so raztrgali besni policijski psi. Popotnic je brž zmanjkalo. Nekateri so ves kruh in margarino pojedli še prvi dan, drugi, ki so bili dovolj preračunljivi, so jo skrivaj hranili dva ali celo tri dni.

Franc je bil stalno v skupini devetih Slovencev in svojega najboljšega prijatelja, s katerim je bil ves čas v taborišču — Ukrajince Simona Buvaka. Leta se niti za hip ni ločil od njega. Skupaj sta delila vsak grizljaj in si na vsem dolgem pohodu pomagala. Ker je Franc kmalu opešal, ga je Simon podpiral in dobesedno vlekel naprej.

Štiri dni so skoraj brez prestanka hodili po neizmernih gornjenemških prostranstvih skozi brezpotne gozdove in polja, omagovali in umirali.

Tudi tisti, ki so jih vodili, so že izgubili orientacijo. Sploh pa se ni vedelo, kdo usmerja pohod. Tako se je zgodilo že drugega dne, da so hodili cel dan in pozno v noč in spet prišli na isto mesto, od koder so bili krenili.

Po štirih dneh se je v koloni raznesla novica, da so obkoljeni s prednjimi ameriški četami. Esesovci so jih poglajali v ogromen gozd, kjer so kakor mrtvi popadali na vlažna tla pod košatimi drevesi. Nihče ni vedel niti razmišljal, kaj bo z njimi, kje jih čaka smrt ali svoboda. Do smrti onemogla in sestradena množica jetnikov, tesno obkoljena s stražami, je štiri dni, od 26. do 30. aprila, zaman čakala rešitve. Vsak trenutek je kdo izdihnil. Brezumno, kakor ovce, ki jih je napadlo krdelo volkov, so se stiskali v gručah pod gostimi bukovimi drevesi, odeji v tenke premočene odeje. Veliko odej so zaradi slabosti že na poti odvrgli. Od nekdaj se je razširila vest, da je v bližini voda, potok, ki je zaradi deževja ves moten, in da esesovci dovolijo piti. Obvestilo je komajda malo zdrnilo od izčrpanosti malodušne nesrečnike. Le tu in tam se je s težavo dvignil kdo od odpornejših med njimi in z aluminijastimi vojaškimi menažkami ali praznimi konzerviranimi skatami krenil skozi gost spalir stražarjev proti potoku. Ker so drugi videli, da bi kazalo slediti prvem, se je kmalu zgnetlo na stotine ljudi ob potoku. Kmalu se je po gozdu začel širiti nekakšen spodbuden nemir in govorjenje, kot bi se množica prebujala iz dolgega spanja. Vedno več je bilo tistih, ki so prinašali vodo v svoje skupine in jo delili onemoglim, ki niso mogli vstati. Mnogim so zaman ponujali dragoceno tekočino, kajti bili so negibni. Umrli so, ne da bi tovariši to opazili...

(Nadaljevanje)

Ob življenjskem jubileju Lidije Šentjura

Lidija Šentjura, ki je kljub mnogim svojim dolžnostim in funkcijam v javnem življenju tudi članica predsedstva republiškega odbora ZZB NOV Slovenije, praznuje te dni svoj šestdeseti rojstni dan. Ob tem njenem pomembnem življenjskem jubileju ji izrekamo najiskrenejše čestitke in najboljše želje tisočev udeležencev NOB. Prav pa je, da spoznamo tudi njeno življenje, življenje borke za pravice delavskega razreda, življenje, zvesto revoluciji, polno hudih preizkušenj, bojov, trpljenja in tudi bogatih uspehov, življenje neutrudne družbene delavke.

Od svojih otroških let pa do študentske dobe je živela v svojem rodnem kraju Hrastniku. Njen oče, ki je bil rudarski nadzornik, je padel v I. svetovni vojni. Zato je takrat morala njena mati prevzeti nase vso skrb za družino.

Že kot otrok je Lidija Šentjura spoznala težko življenje zasavskih rudarjev, ko pa se je kot dijakinja učiteljska vsak dan vozila v šolo v Ljubljano in iz Ljubljane domov, je imela večkrat priliko pazljivo prisluhniti besedam delavcev, razpravljajočih o svojih hudih preizkušnjah v boju proti takratnim kapitalističnim izkoriščevalcem. In že takrat je spoznala, da je svet slab in krivičen. O vsem tistem, kar je doživljala sama, kar je slišala na svojih vsakdanjih vožnjah na vlak, je nato razpravljala s svojimi vrstnicami in vrstniki in v njej se je kalilo jedro odločne borke za pravice delavskega razreda, jedro neizprosne revolucionarke.

Lidija Šentjura je bila odlična dijakinja. Zanimala pa se ni samo za šolski študij, marveč se je poglobljala tudi v marksistično literaturo. Že na učiteljski se je seznanila z Edvardom Kardeljem in skupaj z njim je aktivno delala med takratnim učiteljskim naraščanjem ter v delavskem gibanju in kmalu nato tudi v partiji.

Ker kot abiturientka učiteljskega — takratne oblasti so jo imele za sumljivo — ni mogla dobiti učiteljske službe, se je vpisala na filozofsko fakulteto v Ljubljani. In ker je bila takrat že zelo agilna delavka v partiji in SKOJ ter dopisnica člankov

v list »Rdeči prapor«, je bila obsojena in je morala preživeti dve leti robije v Požarevcu. Pozneje je bila konec leta 1935 pa do maja 1936 spet zaprta.

Njeno delo v partiji in SKOJ na univerzi v Ljubljani se je nadaljevalo — nekaj časa je bila tudi v Zagrebu. Delala je tudi v Trbovljah, ker je skrbela za okrepitev partijske organizacije. Takrat so rudarji v Trbovljah in Hrastniku stavkali in med organizatorji te stavke je bila tudi Lidija Šentjura.

V času NOB so jo že 1. maja 1941 aretirali Nemci in po dvomesečnem zaporu izgnali v Srbijo, v Pelko pri Lazarevcu. Toda kot preizkušena revolucionarka si je kaj kmalu utrla pot v Beograd in nato v Slovenijo. Tu je najprej ilegalno delala v Ljubljani, a pozneje kot članica SNOS na osvobodjenem ozemlju. Bila je tudi poverjenica CK KPS za Koroško, Gorenjsko, Primorsko in Trst.

Po osvoboditvi je v Sloveniji opravljala najrazličnejše odgovorne naloge, bila je ministrica za kulturo in prosveto, ministrica za komunalne zadeve pa tudi organizacijska sekretarka CK KPS. Po letu 1952 jo srečamo na raznih oagovornih mestih v zvezni skupščini, zveznem izvršnem svetu, zveznem odboru SZDL, CK in predsedstvu ZKJ ter v svetu federacije.

V zadnjem času je zopet v Sloveniji, kjer nadaljuje svoje, v rani mladosti začeto revolucionarno delo in se posveča nadaljnemu razvoju revolucionarne dejavnosti v sedanjem obdobju.

Vse to je le bežen pregled življenjske poti in naporenega dela revolucionarke Lidije Šentjura. Podrobnejša obdelava in ocena vsega tega njenega dela pa sodi v obširnejše zgodovinsko delo.

Velike so njene izkušnje, dosežene v nepopisni delavnosti v preteklih letih. Toda ob vsej svoji revolucionarni aktivnosti in v najhujših trenutkih svojega življenja se je izkazala kot skrbna mati svojih otrok, a ne samo to, njene humanistične vrednote so prihajale do izraza v vsem njenem sedanjem javnem delu in življenju. V. M.

Za »rdeče« ni pokojnine

»Če bi se bojeval na fašistični strani, bi se mi dandanes godilo mnogo bolje,« je povedal zahodni Nemec Gerhard Schmarander. Ta prostovoljec v španski republikanski armadi se je obrnil na sodišče, ker misli, da se mu godi krivica. Schmarander je ogorčen, ker pripadnikom Hitlerjeve legije »Kondor« priznavajo čas, ki so ga prebili v španski državljanski vojni na Francovi strani kot »posebno obdobje« za pridobitev pravice do pokojnine, medtem ko pripadniki mednarodnih in republikanskih brigad tega niso deležni.

Znano je, da je Hitler med špansko državljansko vojno vsestransko podpiral Franca. Povrh tankov in letal mu je poslal na pomoč tudi zloglasno legijo »Kondor«, ki je imela 6500 vojakov. Na drugi strani pa je bilo v mednarodnih brigadah, ki so branile špansko republiko, mnogo nemških komunistov in drugih naprednih ljudi iz Nemčije. Najbolj znan je bil bataljon »Ernst Thälmann«; njegov pripadnik je bil tudi Schmarander.

Schmarander se je po končani drugi svetovni vojni vrnil v Nemčijo. Do leta 1965 je delal kot ključavničar. V Španiji je bil ranjen, zato ni bil več sposoben za delo ter so ga začasno upokojili. Na mesec ima 310 mark pokojnine. Let, ki jih je prebil v mednarodni brigadi ne priznavajo za obdobje pokojninskega zavarovanja. Medtem pa pripadniki legije »Kondor« uživajo posebno pravico za obdobje, ko so bili v Španiji — že od leta 1954. Po nemškem zveznem zakonu ta legija velja za redno vojaško enoto in po uradnem pojasnilu zveznega ministrstva za delo je imela nalogo, da preskuša bojno moč nemških čet in vojnega materiala.

Schmarander se je obrnil pisмено na ministrstvo za delo in na druge ustanove; odgovorili so, da »niso pristojni« za to zadevo. Zavod za socialno zavarovanje dežele Westfalije pa mu je odgovoril, da pod zakon za socialno varstvo ne sodijo pripadniki španskih »rdečih brigad«. Schmarander je potem ob podpori sindikalne zveze vložil tožbo, vendar je malo upanja, da jo bo dobil. (»Po frontu«)

Nemci so se vojskovali v Španiji na dveh straneh. Pripadniki nacistične legije »Kondor« (zgoraj) dobivajo zdaj pokojnine, pripadniki bataljona »Ernst Thälmann« in drugih enot, ki so bile na strani republikancev, pa so ostali brez njih.

Prejeli smo več vprašanj o spremembi cene zbornika

»SLOVENKE V NARODNOOSVOBODILNEM BOJU«

In vljudno pojasnjujemo naslednje:

Od predračuna do izida zbornika sta pretekli dve leti. Medtem je prišlo do številnih sprememb v obsegu (od dveh na tri knjige) v formatu (od A4 na zbornični) in seveda tudi v ceni tiska, ki je 120 % višja od predračunske. Prav tako je prišlo do sprememb v avtorskem honorarju, pri čemer so urednice zbornika pokazale dokajšnje razumevanje, pa tudi zavod sam je prispeval znatna sredstva in s tem omogočil izid zbornika.

Cenjenim bralcem je cena din 330,00 razumljivejša takoj, ko zbornik vidi, saj tehtajo knjige skoraj 5 kg, so sodobno opremljene, da ne govorimo posebej o vsebinski vrednosti, ki prikazuje boj slovenskih žena in deklet med narodnoosvobodilno borbo.

Naročajte zbornik »Slovenke v narodnoosvobodilnem boju«! 3 knjige, celoplatno, din 330,00 — Možnost obročnega plačevanja. Naročila sprejema Zavod BOREC, knjigotrški oddel., Beethovnova 10 61001 Ljubljana, — Knjigotrški oddelek.

Mica Škerlavaj:

NAJDENKA

»Zakaj ne poveš teti, da imam sestrico. Meni vedno praviš, da moram govoriti resnico. Ti se pa zdajle tako grdo lažeš, veš!« Obrnil se je k Vidi: »Dovolj denarja je imel, da jo je lahko kupil. Ti ne veš, kako je lepa. Skopali smo jo že in zdaj že spi v košarici zraven moje postelje. Kar v sobo pojdi, pa jo boš videla.«

Vstal je in jo prijel za roko. Vlekel jo je proti sobnim vratom. Obesil se je na kljuko in odprl sobo. »Pojdi z mano, pokažem ti jo. Mama, prižgi luč.«

Mara je vstala in prižgala nočno svetilko. Marjanka je res že spala v košarici, ki jo je bil zjutraj pripeljal Oki. Drobne otroške rokice so mirno ležale ob glavi, rožnati prstki so bili rahlo stisnjeni v pest in spokojno je dihala. Vida se je sklonila nad njo in jo ogledovala, ko da je ni videla že dolgo dolgo...

Mihec je na drugi strani košarice stal na prstkih in zavzeto gledal svojo sestrico. Zdaj mu ne bo treba pestovati velike punčke z lepo porcelanasto glavico. Zdaj ima pravo živo punčko in še sestrico povrhu, ki si jo je tako želel. Vedno je zavidal otrokom iz ulice, ki so imeli sestrice in bratce, on pa je bil sam...

Vida in Mara sta odšli nazaj v kuhinjo, Mihec pa je še nekaj časa ostal v sobi in ogledoval Marjanko. Mara je začela pripovedovati, kako je bilo v dečjem domu:

62

»Vse je šlo kot po maslu, samo ena od negovalk se je obregnila: »Kako da ste se prav zanjo odločili, ko je še tako majhna? Ali bi ne bilo bolj pametno vzeti tistole« je pokazala na kakšno leto staro deklico, ki je stala v postelji, oprta na ograjico. Manj sitnosti bi imeli z njo in dela tudi! S takšnim dojenčkom so hude sitnosti. Pa zbolijo radi, tako da imaš z njimi samo pokoro!«

»To pa ne, sem se oglašila.« Ne vem kje sem našla toliko poguma. »Saj je prav ljubka tudi ti, stale, a jaz hočem imeti majhno, prav majhno punčko, tako, ki še nikogar ne pozna. Nočem, da bi vedela, da nisem prava mama.«

Negovalka je skomignila z rameni, češ: »Napravite, kakor hočete!« »Verjemite, da mi je bila v resnici vaša najbolj všeč. Ne zato, ker smo bili že domenjeni, zares je ljubka!«

»No, no,« se je oglašil Oki, ki je spremljal pogovor. »Menda se ne bosta vzkali, saj smo si skoraj sorodniki...«

Vida in Mara sta si toplo segli v roke. »Saj res,« sta dejali obe hkrati in se nasmehnili. Ob stiku rok je bilo toliko dobrih obetov od Marine strani in toliko hvaležnosti od Vidine, da sta si precej postali domači, kot bi se poznali že dolgo.

Vida je še vedno z nezaupanjem gledala tujega moža, ki je tiho sedel pri mizi, rekel pa nobene. Oki je šele sedaj opazil Vidine vprašujoče poglede, s katerimi je od časa do časa oplazila neznanca.

»Nič strahu, Vida, to je naš stric Janez, očka deklice Nataše, ki je čez dan pri nas; ali pa ti ga še drugače predstavim mož Marine sestre, ki stanuje v sosednji hiši. Tudi njega je zanimala naša novorojenka, zato jo je prišel pogledat.«

63

»Nekaj mi je Mara že pripovedovala o sestrični punčki, ki je pri vas, le videla je še nisem. A tako, to je njen očka. Zelo me veseli, da sem vas spoznala.« Ponudila mu je roko, ki jo je krepko stisnil.

Nasmehnil se je in še on skušal opogumiti Vido: »Tako je pristrana ta vaša punčka. Da bi le ostali zdravi obe, potem bo še vse dobro. Ni vrag, da bo nekoč konec vojne!«

Mihec se je med tem časom že vrnil v kuhinjo k svojim igračkam. Ležal je na tleh in prevažal sem in tja lesene vagončke, kot da se ne zmeni za pogovor starejših, ki so sedeli na drugem koncu kuhinje.

»Čigavo punčko?« je na vsem lepem vprašal strica Janeza in se bojevito dvignil. »Mama, zakaj si se mi zlagala?« je užaljeno zakričal.

Kar sapo jim je zaprla. Ti smrkavi otrok, le kdo bi si mislil, da tako pozorno sledi pogovoru in vleče na ušesa.

»Kaj zlagala?« se je začudila Mara in se ozrla. »Ko si rekla da greš kupit sestrico, si obljubila, da bo samo moja. Pa že hodi k nam ta teta in stric Janez govori, kot da je njena in da jo bo vzela nazaj.«

»Saj je tvoja! Kdo pa pravi, da jo bo vzela!« ga je naglo zavrnila Mara.

V zadregi so se spogledali. Kako neprevidno je bilo, da so se pogovarjali v prisotnosti otroka! V svoji naivnosti lahko napravi takšno zmedo, da jih bo vse glava bolela...

Mali se ni dal odpraviti. »Zakaj je ta teta včeraj pripeljala voziček in rekla, da boš šla ti z njim po punčko? No, zakaj? Zakaj ji je stric Janez dejal, da bo kmalu konec vojne in da bi le obe ostali živi in zdravi, No, mama, le povej, zakaj?« je hotel vedeti.

DEKONTAMIZACIJA

Nadaljevanje z 8. strani

uporabo dobro pretresti, uporabljamo pa jo lahko šele pol ure kasneje. Če pa je voda kalna in umazana, ne bo odveč, ako bomo v litru take vode raztopili 3-4 tablete. Če pa vodo prekuhamo naj. vre vsaj 10-15 minut, potem pa jo za nekaj časa odstavimo, da bi se ohladila in izgubila neprijeten duh.

Biološka dekontaminacija orožja se od kemične in radiacijske ne razlikuje, isto pa velja tudi za dekontaminacijo zaklonov in strelskih jarkov.

ZASČITNI UKREPI

Med dekontaminiranjem je treba upoštevati tudi zaščitne ukrepe, med katere spadajo tudi tile:

- pri dekontaminaciji je treba uporabljati pripomočke za zaščito dihalnih organov in kože;

- zaščitne pripomočke si je treba natakati, obleko in opremo pa puščati na za to določenih mestih;

- dekontaminacijo je treba izvajati umerjeno, ne da bi pri tem preveč hiteli in se utrujali, zakaj v nasprotnem primeru dekontaminacija ne bi bila dovolj uspešna;

- če nimamo zaščitnih pripomočkov, se kontaminiranih predmetov ne smemo dotikati, pa tudi kaditi, jesti ali piti takrat ne smemo;

- odkritih delov telesa se ne smemo dotikati, dokler si ne umijemo rok;

- material, ki ga uporabljamo pri dekontaminiranju, odmetavamo na za to določen kraj, nato pa ga uničimo ali zakopljemo;

- zaščitne opreme ne sme nihče sneti brez odobrenja starešine;

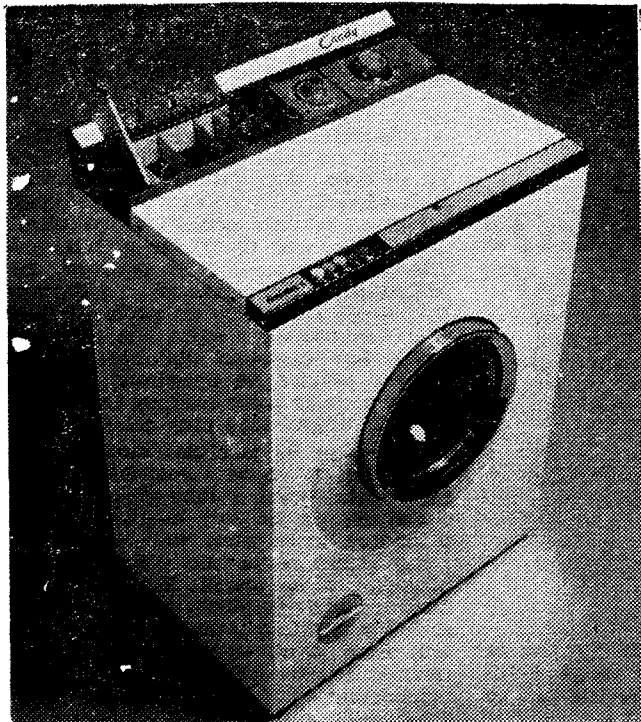
- po končanih dekontaminacijskih delih je treba vojake, ki so bili pri tem zaposleni, takoj dekontaminirati.

DELO

CASOPISNO IN GRAFIČNO PODJETJE

Ljubljana, Tišova-Likozarjeva-Tomšičeva
BLASNIKOVA TISKARNA
TISKARNA »DELO«

- Tiska časopise, revije, knjige, publikacije, razglednice, prospekte in reklamne tiskovine
- Izdeluje enobarvne in večbarvne kliseje v najmodernejši tehniki
- V sklopu podjetja je specializirani obrat za večbarvni tisk, lakirnico in plastificirnico
- Izdaja osrednji slovenski dnevnik »DELO«
- zabavni tednik »TEDENSKA TRIBUNA«
- ilustrirano revijo »TOVARIS«
- štirinajstnevnik »NASI RAZGLEDI«
- revijo »AVTO«
- revijo »STOP«
- zabavni tednik »ZVITOREPEC«

SUPERAUTOMATIC 98 Candy

Stroj za pranje perila regulira časovno
biološko namakanje perila

ZASTOPSTVO INOZEMSKIH TOVARN IN KONSIGNACIJE

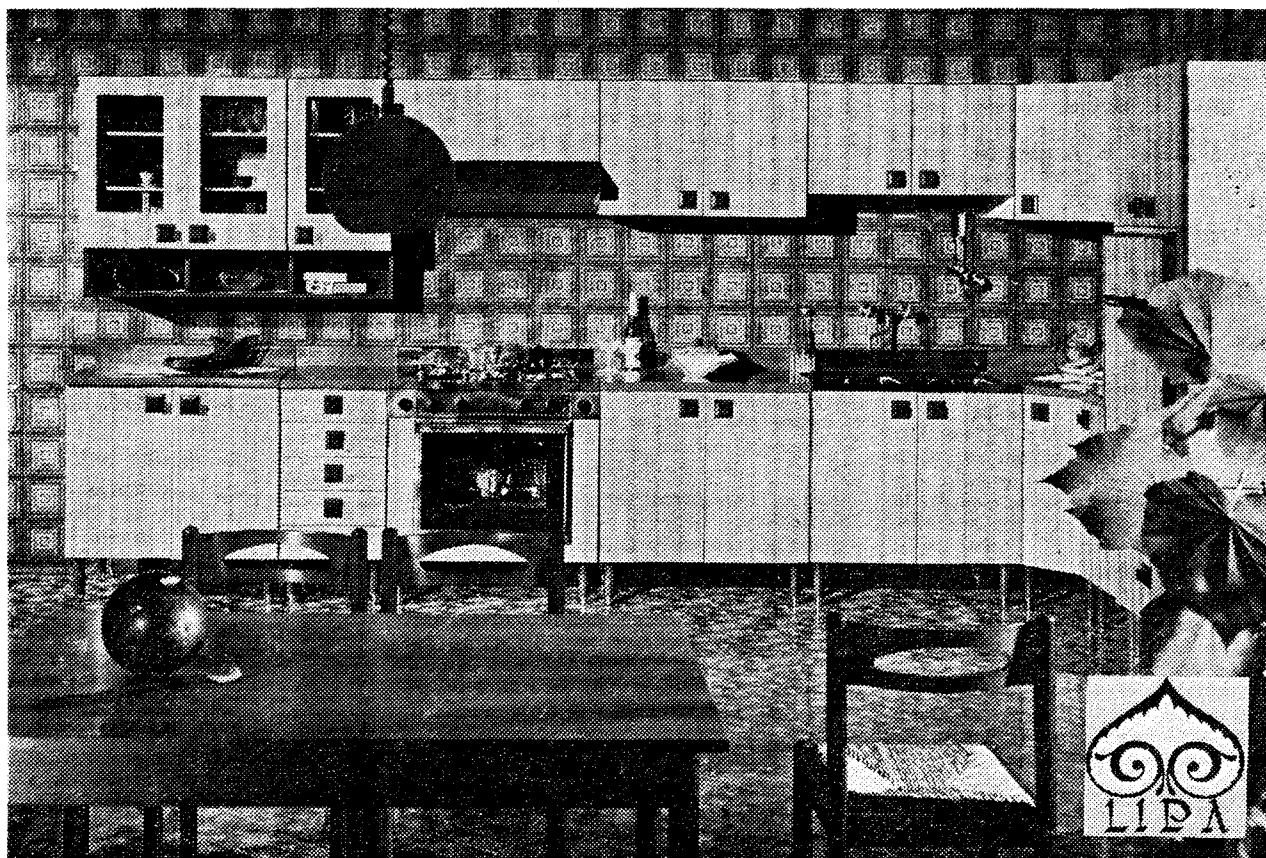
tehno union

LJUBLJANA, VOŠNJAKOVA 5

TELEFON komerc. Uprava in računovodstvo
h. c. 329 855, skladnica 57400, 57408

Tovarna pohištva L I P A AJDOVŠČINA

Kuhinja Monica –
za življenje, ki
si ga želite.

64

Oki je vstal in se postavil pred Miheca. S povzdignjenim glasom je začel:

»Mihec, zdaj pa dovolj tega tvojega zadiranja! Ne vtikaj se v pogovore, ki jih ne razumeš! Ker pa si že vprašal, ti bom odgovoril. Teta je dala mamini voziček zato, ker ga mi nimamo. Ona ima punčko, ki je že večja, in tega vozička nič več ne potrebuje. Stric Janez tisto punčko pozna, ker pozna tudi njenega očka. Tudi tisto, kar je rekel zaradi vojne, ni v nobeni zvezi z tvojo sestro, temveč s tetino punčko, ki je prav tako ljubka. Vsi si želimo, da bi bilo konec vojne in da bi lepo v miru skupaj živeli. Samo pomisli, kako žalostno bi bilo, če bi se tebi kaj zgodilo ali če bi umrla mama. Vojna bi bila končana, vaju pa bi ne bilo več med živimi. Tako je mislil stric Janez, ko se je pogovarjal s teto.«

»Ali res, Janez?«

»Natančno tako sem mislil,« je pritrdil Janez. »Pojdi no, ali misliš, da je na vsem svetu samo tvoja sestra? Takšnih punčk je še dosti. Kaj misliš, da zdaj tvoje Marjanke ne bo smel nihče pogledati? Ne bodi tako sebičen.«

Kazalo je, da se je fant le potolažil in da je odgovor zalegel.

Mara mu je pobrala igrače, ki so razmetane ležale okrog njega. Od zaspanosti je že komaj gledal.

»Mihec, čas bi bil, da greš tudi ti v posteljo. Takšni otroci zdaj že vsi spe, samo ti se še motoviliš tu po kuhinji. Pojdimo!« Dvignila ga je v naročje in ga odnesla v sobo.

»Ti preklicano seme, kako ga vse zanima. Presneto bomo morali biti previdni pred njim in Natašo, da ne bosta kaj čvekala otrokom na ulici,« se je modro oglasila babica. »Otroci v svoji resničnosti ljubnosti včasih skušajo takšno kašo, da jo komaj

65

prebaviš.« Zmajala je z glavo in zaskrbljeno pogledala proti Mari, ki se je vrnila iz sobe.

»Ne bom več hodila k vam tako zgodaj,« je dodala Vida. »Ne maram, da bi me Mihec videl in si potem belil glavo. Prišla bom kasneje, ko bo že tu-

66

di on v postelji. Sicer pa...« je zavzdihnila »morda še enkrat, dvakrat, potem me pa tako ne bo več. Punčka bo res ostala samo vaša.«

»No, no, tako pa spet ne,« jo je zavrnil stric Janez, »samo nekaj časa bo naša,« jo je popravil.

Še nekaj časa so kramljali, ko se je Vida domislila, da ima s seboj knjigo za Marjanko. Vzela jo je iz zavitka in jo dala Mari:

»Kaj pa je to?« je začudeno vprašala Mara:

»Knjiga. Prosim te, če me ne bo več nazaj, daj ti ali pa tisti, ki bo Marjanko takrat imel, punčki za osemnajsti rojstni dan to knjigo. V platnicah je uvezano moje pismo, ki sem ji ga napisala, ker jo zapuščam. Tudi najini sliki sta v pisnu ter vsa pošta, ki sem jo sprejela od moža, odkar je v partizanih. Prosi jo v mojem imenu, naj ji skrivnost, ki jo do tistega dne ne bo poznala, ne zagreni življenja. Vse ji povej prav vse...« Vida je utihnila, srce ji je sililo v grlo. Malo je počakala, potem pa nadaljevala: »To sem ji pustila zato, da se bo včasih spomnila, da je imela poleg tebe še eno mamo, ki jo je imela zelo zelo rada in ki ji ni bilo nikoli poprej tako hudo kot takrat, ko jo je morala zapustiti.«

Spet je morala prenehati. Babica je na zaboju v kotu začela jokati.

»Do takrat ji skušajte prikriti,« je nadaljevala Vida. »Naj prej ne zve, da ti nisi prava mama. Ko bo stara osemnajst let, upam, da bo to že kako razumela.«

Tako jo je stiskalo v grlu, da je utihnila.

Tudi Mara je imela solzne oči, ko je vzela knjigo. Pobožno, kot bi držala svetinjo, je šla skozi kuhinjo v sobo.

»Spravila sem jo med naše knjige v knjižno polico. Tam bo varna pred otroki in pred drugimi.

V znamenju ustavnih sprememb

(Nadaljevanje s 1. strani)

vprišanja, od katerih so najpomembnejše bližnje spremembe v našem političnem in ekonomskem sistemu. Dalje so sprejeli program sodelovanja borčevskih organizacij v javni razpravi o ustavnih amandmajih z usmeritvijo težišča dela na tiste elemente novih odnosov v družbi, ki krepijo njeno enakopravnost na samoupravnih in demokratičnih odnosih. Sklenili so, da si bodo borci prizadevali za svobodno in vsestransko razpravo o predloženih amandmajih tako v svoji organizaciji, kot v Socialistični zvezi in drugih družbenopolitičnih organizacijah. Če se bo

pokazala potreba, pa bodo svoje predloge neposredno ali prek zveznega odbora dostavili ustavni komisiji. V sklepih četrtne seje zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije je bila ponovno izražena tudi enoglasna zahteva borcev, da ostanejo osnovne pravice invalidske in borčevske zaščite ter njeno financiranje — v pristojnosti federacije, kar mora biti jasneje izraženo tudi v ustavnih amandmajih.

Predsedstvo ZZB NOV Jugoslavije bo mnenja, pripombe in predloge s seje dostavilo ustavni komisiji kot dokument stališča zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije o ustavnih amandmajih. MILENA STRAJNAR

Okrepiti bo treba dejavnost VVI

Komisija vojaških vojnih invalidov zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije se je na svoji seji 23. februarja v glavnem zadržala ob obravnavanju stanja dosedanje dejavnosti v komisijah, združenjih in sekcijah VVI ter ob njihovih slabih in dobrih straneh.

90-letnica matere štirih partizanov

Marija Stefanič iz Drašč pri Metliki je 20. februarja v krogu svoje družine praznovala svoj 90. rojstni dan. — Rodila se je leta 1881 v Draščih. Bila je mati devetih otrok; dva sta umrla v mladosti.

Kot vse kmečke žene je morala trdo delati, da sta mogla z možem preživljati številno družino. Druga svetovna vojna ji je prinesla največ gorja. Štirje njeni sinovi so leta 1942 odšli k partizanom. Ze prvo leto je padel sin Ivan. Bil je komandir čete v Cankarjevi brigadi. Jože, bataljonski operativni oficir, je padel leta 1944. Tudi sin Tone se je boril v Cankarjevi brigadi. Umrl je zaradi posledic vojne leta 1950.

Stefaničeva mama je med vojno zmeraj odprti rok sprejemala borce, ki so se zatekali v njeno hišo; to je bil pravi partizanski dom. — Po vojni je kmetijo prevzel sin Rudi — a tudi tega sina je izgubila; pri obnavljanju gospodarskega posloplja se je smrtno ponesrečil. Mama zdaj živi z dvema vnukoma.

Ob njenem življenjskem jubileju so ji prisrčno voščili zastopniki SZDL in ZB iz Draščev in Metlike ter šolska mladina.

Ivanka Matjašič

Gradivo, ki so ga člani komisije imeli na voljo, so bila poročila z raznih sestankov vojaških vojnih invalidov sklicanih v nekaterih večjih središčih. Na teh sestankih so invalidi odkrili navedeni svoja mnenja tako glede svoje dejavnosti v organizacijah kakor tudi glede varstva, družbenopolitične aktivnosti in sestava odborov ZZB. Iz poročila o teh sestankih izhaja, da so razmere v raznih krajih v tem pogledu sicer različne, vendar dejstva navedena v poročilih opozarjajo na razmere, ki jih je vsekakor treba urediti.

Vse gradivo so na seji temeljito pretresli in predlagali različne načine ureditve obstoječih razmer in poživitev dela v sekcijah, združenjih in komisijah, od katerih jih je več povsem nedelavnih.

Na seji so ugotavljali, da organizacije borcev, pa tudi družba kot celota so si in se še vedno prizadevajo doseči izboljšanje gnetnega položaja invalidov in spopolnitev invalidske zakonodaje. Mimo tega so nadalje ugotovili, da so mnogi invalidi že stari in se zato manj zanimajo za delo v svojih sekcijah, združenjih in podobno. Za druge pa so menili, da bi bilo treba spremeniti značaj njihove organizacijske dejavnosti, kajti spremenjene splošne razmere, nagele razvoj dežele, pa tudi to, da invalidi nimajo več svoje »gospodarske dejavnosti« kot prej, opozarja na razmere, ki terjajo takojšnjo spremembo.

To je seveda le nekaj mnenj, ki so prišla na sejo do izraza. Razpravljali so še o marsičem. Najvažnejše pa je, da je komisija načela to pomembno vprašanje, ki ga bo vsekakor treba temeljito proučiti, da bi lahko zbrali gradivo za sejo predsedstva ZZB NOV Jugoslavije o vseh perečih problemih v komisijah, združenjih in sekcijah vojaških vojnih invalidov.

Šola v Desterniku — zgled

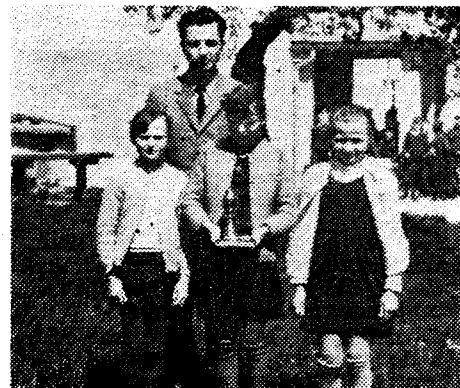
Zelo pogosto poudarjamo, kako je pomembno, da prenašamo tradicije narodnoosvobodilne vojne na mladi rod. Toda prehod od besed do dejanj ni tako lahek. Vendar je bilo tudi v tem pogledu že marsikaj storjenega. Če šola v Desterniku v Slovenskih goricah že ni redka izjema, je pa vsekakor lahko lep zgled.

Preč dvema letoma so na tej šoli praznovali 100-letnico pouka. Tedaj so šolo tudi temeljito obnovili. Žal pa še nima telovadnice ne centralne kurjave. Obiskuje jo 460 šolarjev. Poučuje 18 učiteljev. Čeprav je ena najbolje zasadenih z učnimi močmi na ptujskem območju, ji manjkajo trije učitelji. — To šolo je obiskovalo v preteklosti nekaj učencev, ki so postali slavni možje slovenske zgodovine. Med njimi je bil tudi ugledni slavist dr. Matija Murko. V njeni bližini je rojstni kraj znanega revolucionarja in družbenega delavca dr. Jožeta Potrča. Pionirski odred v Desterniku je prevzel njegovo ime.

Brž ko stopiš v prostorno šolsko vežo, ti pogled obstane na lepo urejenem muzejskem gradivu. To je muzej v malem, ki prikazuje v sliki in besedi prvo slovenjegoriško partizansko četo. Med drugim se vrstijo slike junaških borcev — od Jožeta Lacka, Franca Osojnika, Franca Krambergerja do bratov Reš. Na šoli prirejajo vsako leto 9. maja tekmovanja med učenci posameznih razredov za pokal bratov Rešev. Letošnje tekmovanje bo že deveto. Lani so pokal osvojili učenci 5. b razreda.

Doslej so tekmovali o naslednjih temah iz narodnoosvobodilne vojne: razvoj in padec I. slovenjegoriške čete; prvi pohorski bataljon; 14. udarna divizija; kočevski zbor; prvo zasedanje AVNOJ; drugo zasedanje AVNOJ; IV. ofenziva; V. ofenziva. Letos pa bodo učenci odgovarjali o IV. operativni coni. Najboljši učenci, ki se na tekmovanje dobro pripravijo, dobijo posebne knjižne nagrade, ki jih prispeva šola.

Najbrž bi bilo prav, da bi tudi druge osnovne šole skušale posnemati šolo v Desterniku — zgodovinske snovi je povsod na pretek. FRANJO HOVNİK

Učenke 5. razreda osnovne šole v Desterniku, ki so lani na tekmovanju o poznavanju zgodovine NOV osvojile za svoj razred prehodni pokal. Od leve na desno: Jožica Bizjak, Olga Arnuš in Zalka Sever, zadaj ravnatelj šole Franc Ogrinc

DOBRO JE, ČE VESTE

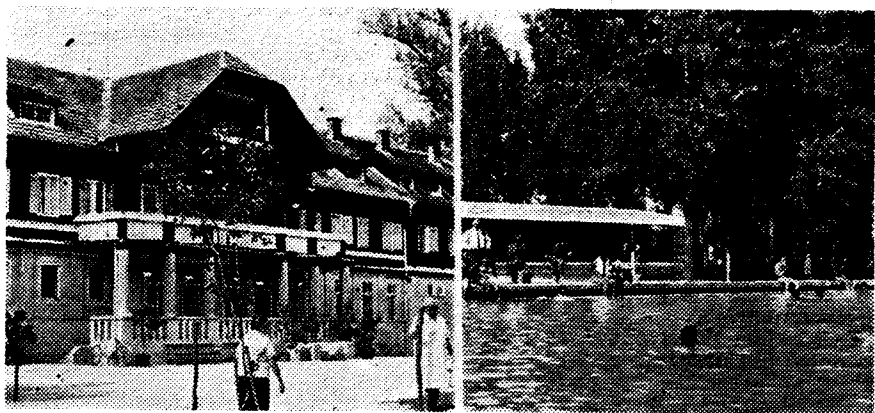
Izrek »časnikarska rasa« je nastal v prejšnjem stoletju v Nemčiji. Uredništva časopisov so ponavadi pri vesteh, za katerih resničnost niso mogle stoo odstotno jamčiti, poudarila, da vest ni preverjena ali v latinščini: »non testatum«. To pripombo so skoraj vedno napisali samo z velikima začetnicama: »N. T.« Ko izgovoriš ti dve začetnici deliš besedo: »Ente,« to pa pomeni, če se prevede iz nemščine v slovenščino: raca. Tako se je rodil in udomačil izrek: časnikarska raca, izraz, ki pomeni, da je kakšna časnikarska vest neverjetna ali morebiti izmišljena.

Porod na nenavadnem prostoru. V neki porodnišnici v North Carolini (ZDA) je neka mlada žena rodila otroka v posebnem dvigalu, ki pelje k porodnišnični dvorani. Po nekaj dneh, ko se porodnica še vedno ni mogla potolažiti zaradi poroda na tako malo primernem prostoru, jo je bolničarka skušala potolažiti: »Nikar se ne vznemirjate! Veste, prde vhomod v bolnišnico...« je neka žena rodila otroka kar vrati. »Vem, vem, je odgovorila porodnica, tista mlada žena sem bila — jaz.

Rudarska glista (Ancylostoma duodenale) živi kot zajedalka v telesu poljedelca, najpogosteje pa v telesih rudarjev v Evropi, severni Afriki, zahodni Aziji, na Kitajskem in Japonskem. V Evropi so te gliste najprej zbudile pozornost, ko so vrtili oziroma delali Sanktgott-hardski predor v Švici. Ličinke te gliste predrejo skozi kožo rudarjev, ko bosí gazijo blato, ali pa se vnašajo v usta in pridejo v limfo in krvne žile, nato po grlu v sapnik, stopijo v jednico, v želodec ter pridejo do črevesja. Večinoma se zasidrajo na početnem delu tankega črevesa dvanaesternika (duodenum). Po tem črevesu so tudi dobile ime: duodenale. Držijo se v črevesu, ropajo telesu hrano in povzročajo pri žrtvi izčrpanost in hudo anemijo (malokrvnost).

UCENJAKI, KI SE UKVARJAJO S PROUCEVANJEM ORANGUTANOVNIH LASTNOSTI, so pri tej opici odkrili še neko lastnost, ki jo zblizuje s človekom: orangutani radi popevajo. Njihova pesem nima nikakršnega praktičnega pomena. Orangutan namreč kratko in malo popeva, ker v tem uživa. Njegovo petje pa ni kdo ve kako popolno in umetniško, saj spominja na zvoke, ki jih daje avtomobilski motor, ko se menja hitrost na stopnja.

SOVJETSKO NADZVOČNO LETALO »TU-144«, ki je v zadnji fazi preizkušnje, je doseglo hitrost 2430 km na uro v višini 16.960 m. Ne ve se še, kdaj bo letalo »TU-144« začelo redno letati, domneva jo pa, da se bo to zgodilo še letos. To letalo bo lahko sprejelo 126 potnikov in bo letelo brez vmesnega postanka 6.500 km daleč.

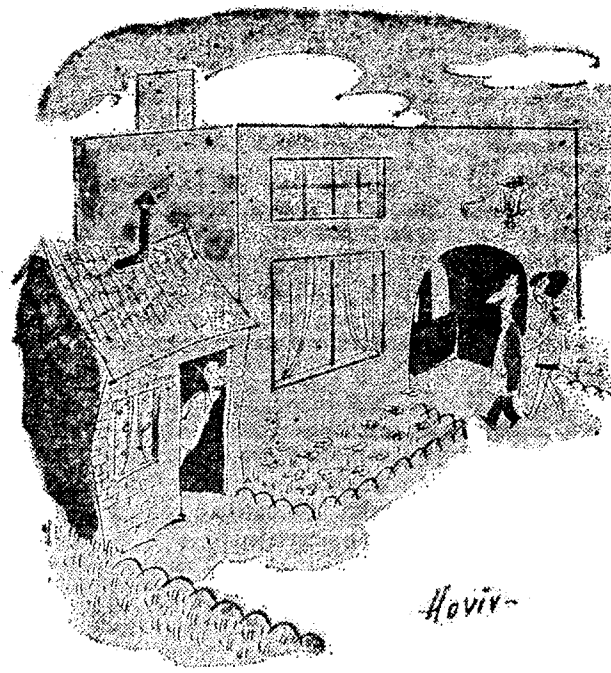
ČATEŠKE TOPLICE

SLOVENIJA — JUGOSLAVIJA

Čateške Toplice z zdravilnim vrelcem temperature 57,2 stopinje Celzija spadajo med najmoderneje rehabilitacijske centre v Jugoslaviji. Indikacije: reumatološke, traumatološke, ortopedske in nevrološke poškodbe lokomotorne in podpornega aparata. Kontraindikacije: infekcijske bolezni, akutna vnetja, tuberkuloza, visoka hipertenzija, dekompenzirano srce in graviditeta. Čateške Toplice ležijo ob mednarodni avtomobilski cesti Ljubljana—Zagreb, s priključkom na Čatežu (1,5 km).

Informacije: telefon 068-72-010 — telegram: Čateške Toplice.

Invalidi! Ko prejmete napotnico za zdravljenje, zahtevajte od Vašega zdravnika, da Vas pošlje v Čateške Toplice, kjer si boste zanesljivo popravili zdravje in na splošno opomogli.

Vsak teden ena

»Sem pojdite, dragi gostje. Tisto je garaža.«

Fotoreporterska služba med NOB

Božidar Jakac: „Vsega človek ne more narisati...”

Kakor krepka brajda vinske trte je sedemdesetletno življenje slikarja Božidarja Jakca, je ob njegovem velikem jubileju zapisal dr. Emilijan Cevc. Njene korenine srkajo moč iz očetnega istrskega Krasa, žlahtni sok plodov pa je dozorel v soncu materine Dolenjske.

Rodil se je 16. julija 1899 v Novem mestu, med prvo svetovno vojno je puškari na italijanski fronti, v letih 1919 do 1923 pa je študiral na praški akademiji umetnosti.

Zaprli sem katalog ene izmed mnogoterih razstav Božidarja Jakca in se zazri v velik kup fotografij pred seboj.

»Vsega človek ne more narisati...« začne svojo pripoved Božidar Jakac. Kmalu zvem, da je bil že pred vojno med prvimi filmarji — amaterji, da ima v svojem arhivu še vrsto nerazvitih filmov da je posnel na trak stare belo-

čim kamero. »Poslušajte, kamera ni moja, lahko pa vam dam film!« sem se izmazal. Iz fotoaparata sem vzel film, Italijan ga je razvil in z njim pogledal proti soncu. Kar dobro se je končalo, sem pomislil, in od srca se mi je odvalil težak kamen. To je bila moja prva ponesrečena fotoreportaža.

Kmalu sem zopet sedel v svoji podstrešni sobi. Skozi okno sem opazoval belogardiste, ki so hodili v desetih skozi koruzo in korak za korakom blokirali mesto. V sobo je stopil inženir Černilc. Sporočil mi je, da železničarja, s katerim bi moral oditi v gozdove, ne bo. »Takoji pripravi vse, kar nameravaš vzeti s seboj!« mi je dejal. V kovček sem zložil najnujnejšo prtljago: grafični material, papir, oljate barve, pastele, material za graviranje, pa še 16 mm filmsko kamero iz leta 1928, ki sem jo prinesel iz Amerike in mi je zelo dobro služila.

Človek, ki misli in govori s potezami roke, ki pove s čopičem, svinčnikom ali iglo več kot drugi z bogastvom besednega zaklada!

»Prva postojanka na poti do partizanskega Roga so bile Toplice. Spominjam se, da smo se tam po naključju našli vsi tisti, ki smo se ukvarjali s filmanjem. Dne 8. ali 9. septembra sem prav v Toplicah ustanovil prvo organizacijo slovenskega filma. Sestavljena je bila iz štirih ali petih članov, med katerimi sta bila tudi tovariša Polh in Viršek. Časa za delo žal ni bilo, ker smo morali že naslednji dan vsak na svojo stran. Fotoaparata takrat nisem imel pri sebi.

Na Rog sva se peljala z ženo, s skupino ljudi na lojtrskem vozu. Pravzaprav bi bila morala žena izstopiti že prej, da bi odšla v eno izmed baz nekje v bližini Podturna. Voznik jo je pozabil opozoriti. Znašli smo se na pragu Baze 20. Kaj zdaj? V bazi je bila stroga konspiracija. Zena sama ne bi našla poti nazaj. Iz nerodnega položaja naju je rešil tovariš Luka, ki se je slučajno pripeljal na motorju izza ovinka. »Vzemite jo kar s seboj!« je odločil. V Bazi 20 so se ob najinem prihodu pošteno razburjali. Zakaj ima pa ravno on ženo s seboj? so se vpraševali. Toda nobena juha se tako vroča ne poje kot se skuha in tudi tisto vznemirjenje se je kmalu poglelo.

Spet mi je pogled zdrsel na tistih tri tisoč fotografij, katerih originalne kopije so bile razvrščene v belih svežnjih rumenkastih kartonov...

»Z načrtnim fotografiranjem sem začel dokaj pozno, posnel pa sem precej metrov 16-milimetrskega filma. Zabeležil sem goreče Novo mesto, razne vojaške postojanke, blokirane prekopane ceste, vaške straže in vrsto drugih zanimivosti. V Kočevju sem filmal zasedanje SNOS. Filme, na katere sem posnel več ali manj vse delegate tega zasedanja, sem izgubil. Po vojni so razvili 240 metrov filma iz tega obdobja. Filmal bi bil mnogo več, če bi imel material. Nikakor ne morem pozabiti polnega kamiona fotomateriala, ocenjenega na sedem milijonov lir takratne vrednosti, ki se nam je po nesreči izmuznil iz rok. Ko bi bili dobili tiste filme, bi imeli danes na razpolago mnogo več dragocene partizanske dokumentacije.

Ves ta čas od septembra 1943 do marca 1944 sem, kadar se mi je ponudila priložnost, pritisnil tudi na sprožilec fotoaparata. Tako mi je na kočevskem zboru tovarišica Bečeletova posodila fotoaparata formata 6x9. Naredil sem nekaj posnetkov, žal pa je od tistega filma ohranjenega bore malo. Spominjam se, da so me tovariši pogosto zbadali, češ da fotografiram tudi stvari, ki sploh niso pomembne. Prepričan sem bil, da bodo tudi tiste stvari nekoč postale sestavni del naše zgodovinske dokumentacije. Filmov nisem sam razvijal. Nosil sem jih nekemu učitelju v Kočevje. Nekega dne sem se oglasil pri njem, da bi vzel razvite filme. Učitelj je imel prav takrat pevsko vajo in me je prosil, naj se oglasim kasneje. Nekaj ur zatem je zagrmelo v okolici Kočevja in teh filmov nisem nikoli več videl...

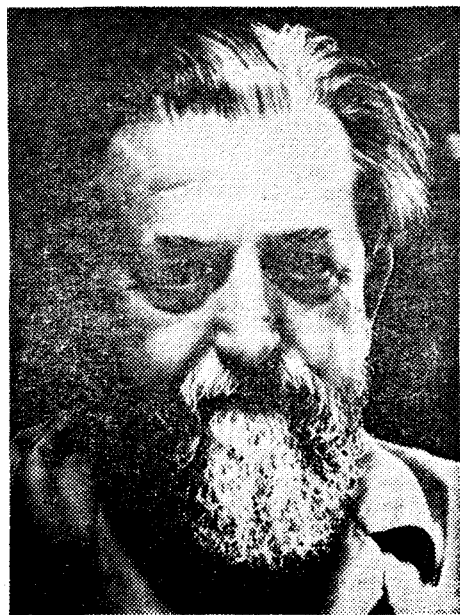
Bilo je 8. novembra 1943. V tiskarni Urški smo se pripravljali na zimovanje, ko nas je presenetil tovariš Bre-

celj z novico, da bomo morali že naslednjega dne odriniti na dolgo pot proti Jajcu. Kot delegat AVNOJ sem s skupino tovarišev že naslednjega dne zapustil Bazo 20. Žena Tatjana je z zadnjim metrom filmskega traku zabeležila naš odhod.

Na poti v Jajce sem izredno obžaloval, da nisem imel s seboj filmov, ker bi bil lahko posnel izredno dragoceno gradivo. Toda kmalu sem spoznal, da bi bilo kamero nemogoče nositi na tako dolgi in nevarni poti. Na veliko srečo je na sprožilec pridno pritiskal hrvaški fotograf Fisher, ki se je po vojni prekrstil v Ribariča. Fotografiral je vso pot od Otočca prek Bosne do Jajca in tudi v Jajcu je naredil vrsto izrednih posnetkov. Povedati pa moram, da sem na poti v Jajce — kot tudi na zasedanju AVNOJ izbral vsako priložnost za skiciranje in risanje motivov, ki jih je bilo vsepovsod na pretek.

V teh dneh bodo začeli snemati film o nastanku Jakčevega portreta tovariša Tita. Prav gotovo bodo oživeli trenutke, ko je Božidar Jakac nekako pretihotapil v bunker fotografa Fischerja, ki je posnel tovariša Tita na filmski trak iz vseh mogočih zornih kotov. Prav za tisto mizo so bili narejeni zgodovinski posnetki našega maršala, za katero je tri dni sedel Božidar Jakac s svinčnikom in beležnico v roki. Ostro oko in toplo umetniško srce sta se spopadla z brezkompromisnim objektivom fotoaparata. Tu je bil prav gotovo zmagovalac on, ki je nemo zrl v dneve težkih preizkušenj, trdno odločen povesti partizanske vrste do popolne zmage.

»Teško mi je govoriti ločeno o filmanju, slikanju in fotografiranju. Eno z drugim je bilo najtesneje povezano. Tudi med narodnoosvobodilnim bojem nisem bil član te ali one sekcije, pač pa sem delal to iz neke notranje sle po be-

zanko brez nog! Večino teh posnetkov so razvili v fotosekcijah v okolici Črnomlja. Človek ob gledanju teh fotografij kmalu spozna, da to ni le slika in dokument časa, pač pa velika in strahna obtožba nasilja ter hkrati svarilo vsemu človeštvu.

»Bilo je pred koncem vojne, preden smo odšli iz Bele Krajine za zadnjo hajko. Pri Lavrinovih pod Semičem so naredili v hlevu velik bunker, kamor so spravili kup dokumentacije. Tu je bilo shranjenih mnogo mojih negativov in risb, pa tudi Miheličeve risbe so bile v bunkerju. Ko sem šel po vojni ob neki priložnosti v Belo Krajino, sem bil silno presenečen, ker mojih stvari ni bilo več na tistem mestu. Po dolgotrajnih prizadevanjih sem ugotovil, da je gradivo v Trstu. Imel sem posebno srečo, da sem ga dobil nazaj. Veste, na tak način se je izgubilo mnogo dragocenih spominov. Deset filmov smo dali razvit v Rusijo, kjer so se lepo udomačili in jih nismo nikoli več videli. Mnogo negativov še vedno leži v raznih muzejskih arhivih. Res, huda zamuda!«

Leto 1945. Prihod v Trst, ustanovitev slovenske vlade 6. maja in končno prihod v Belo Ljubljano. Slikarski blok Božidarja Jakca je bil čedalje zajetnejši, portret tovariša Tita pa je bil kot njegovo srce. Da bi se fotografski kameri

Partizanček pri kotlu v Črmošnjicah (Foto: Božidar Jakac)

kranjske običaje, pa svoje potovanje po Ameriki leta 1929/30 in še marsikaj. Pogled se mi zopet ustavi na svežnju slik. »Vidite, skoraj tri tisoč jih je. Negativi so seveda vsi v muzejih, ampak večine slik od danes še niso naredili!«

Božidar Jakac je odšel v partizane 7. septembra 1943:

»Prav takrat bi morala nastati tudi moja prva fotoreportaža. Italijanska vojska je razpadla. Stanoval sem v podstrešni sobici v Kandiji pod Grmom, od koder sem se odpravil v mesto. Na poti sem sručal tovariša Polha. »Bi mi hotel fotografirati tale cirkus, ki je nastal ob kapitulaciji?« me je ogovoril. S fotografsko kamero, ki mi jo je kmalu prinesel, sem se v Kandiji postavil tako, da sem imel odličan razgled na most. V spiralastih zavojih se je dvigoval prah visoko pod nebo. Dolge kolone italijanskih vojakov — in med njimi mežnarji z obritimi glavami — so se pomikale iz mesta. Prekrasni posnetki, sem pomislil. Nenadoma sem začutil na rami roko. Za menoj je stal italijanski oficir. »Za koga delate?« me je vprašal. »Zakaj to vprašujete, saj ste propadli!« sem mu odgovoril. »Abbiamo ancora le armi! (Še imamo orožje!) se je zadržal in udaril po torbi z revolverjem.

»Je že res, da imate še orožje, toda za vas je konec vojne in tudi mene zanima le še kot dokument časa!« Moral sem z njim na komando, ki je bila v šoli na Grmu, kjer je bil na srečo ravnatelj moj dobri prijatelj Matija Absec. Italijanski oficir je zahteval, da mu izro-

Ranjenci čakajo v Srednji vasi na Kočevskem, da jih odpeljejo na letališče v Bari julija 1944 (Foto: Božidar Jakac)

leženju na ohranjanju. Bil sem tisti, ki je tovariša Tita opozoril, da bi zbrali podpise delegatov zasedanja AVNOJ. Na isti način sem pobral tudi podpise delegatov na zasedanju v Kočevju ter udeležencev kulturniškega kongresa januarja 1944. Se danes nisem opustil te prakse.

Marca leta 1944 sem dobil od generala Dušana Kvedra fotografsko kamero. To je bil šele pravi začetek mojega fotografskega dela!

Z Božidarjem Jakcem sva se napotila na dolgo pot obujanja spominov, ki jih je trajno zabeležila fotografska kamera. Otožni obrazi kočevskih razvalin, v črtno odete matere na pogoriščih, izmučeni obrazi partizanov, slika tovariša Globočnika, ki odliva posmrtno masko ubitega komandanta Staneta, pa partizanski mitingi in druge. Mnogo fotografij je nastalo ob otožni petrolejki, v zakajenih sobah ali ledeno mrzlih bunkerjih.

Najdragocenejše fotografsko gradivo je bilo posneto v partizanskih bolnišnicah, kjer je dolgo časa vladala najostrejša konspirativnost. Čoro Škodlar in Božidar Jakac sta bila edina, ki jima je bilo dovoljeno fotografirati tisto, kar je bilo sicer zavito v največjo molčečnost. Nastala je vrsta izrednih posnetkov in prekrasnih risb. Nepozabna je fotografija partizana, ki nosi v naročju parti-

odolžil za tisti čas v Jajcu, je Božidar Jakac ob prvem obisku maršala v osvobojeni Ljubljani pohitel in ga slikal med skupino slovenskih slikarjev.

Govoriti o Božidarju Jakcu in pri tem ne omenjati njegove vere v poslanstvo umetnosti, njegove spontanosti, sugestivnosti in izpovedne moči, je isto kot govoriti o gozdu in pozabiti na drevesa. Čeprav nismo govorili o umetnosti, kateri je posvetil svoje življenje, mislim, da je tudi njegovo sodelovanje na področju partizanske fotografije močno poudarjalo njegovo umetniško poslanstvo.

»Že na prvi pogled sem ugotovil, katere fotografije je posnel Božidar Jakac.« mi je govoril profesor Veselko. »Imele so neki poseben, svečan in globok ton.«

Naj tudi sklenem ta sestavek z eno izmed misli dr. Cevca, ki jo je posvetil Božidarju Jakcu.

Mnogokatera bridka doživetja so se kot v vinogradnikov nožič zarezala v trto Jakčevega življenja — bolečina pa je žlahtnila plodove. Ob trudni podobi človeka, ki je tudi vanj vtisnila grozo nemira, iskanja in dvoma, pa umetnik nikoli ni nehal verjeti, da je ena velikih nalog umetnosti vzbujanje upanja.

Zapisal:
SILVO TERSEK

NEPOZABNO SREČANJE

V mladinskem klubu v Prestranku so se zbrali člani združenja borcev na svoji letni skupščini. Nanjo so povabili tudi pionirje naše šole. Zame je bilo to kaj prijetno presenečenje, saj so mi povedali, da bom na tem zborovanju prebrala svoj spis »Srce zate, domovina!« ki je bil objavljen v borčevskem glasilu.

Z Borisom Simčičem in Darkom Tomšičem smo v imenu naših pionirjev pozdravili zbrane borce. Izrazili smo željo, da bi tudi v prihodnje ostali povezani z njimi, in obljubili, da ne bomo nikoli pozabili najslavnejših dni naše zgodovine. V poročilu smo spregovorili tudi o majskem izletu k Sv. Urhu pri Ljubljani, kjer smo pred spomenikom žrtv sprejeli pionirje v mladinsko organizacijo. Pozneje smo si ogledali tudi fotografije v muzeju, mučnino v kleti mežnarje in lipo v gozdu, ki je bila nema priča mnogih krvavih zločinov.

Na sestanku so borci iz svojih vrst izvolili upravni in nadzorni odbor in se dotaknili raznih prečih vprašanj svojih tovarišev, predvsem stanovanjske problematike.

V zvezi z razpisom natečaja »Moj kraj med NOB« je tovaršica ravnateljica Vera Brgoč prosila odbor, da bi pozval svoje člane, naj pri izvedbi te akcije pomagajo s svojimi spomini. Prošnjo so z veseljem sprejeli in izbrali osem tovarišev, ki bodo v naslednjih dneh prihajali na šolo in obujali spomine na čas narodnoosvobodilnega boja.

Ko se je sestanek končal, nas je predsednik povabil na majhno zakusko. Borci so se razgovorili, zapeli nekaj partizanskih pesmi in nam odgovorili na prenekatere vprašanja. Posebno sem občudovala njihovo gostoljubnost, saj so na mizo, kjer smo sedeli, kar deževalo sladkarije. Bilo je to nepozabno srečanje in ob slovesu smo jim obljubili, da jih bomo še obiskali.

ILONKA CELHAR

Nagrajeni prispevek

ODKRITO SKRIVALIŠČE

Deset borcev je prikorakalo v vas. Bili so to mladi fantje. Vaščani so stopili iz hiš in se z njimi zapletli v živahen pogovor. Vabili so jih na prigrizek in kozarček pijače »Najprej moramo izvršiti ukaz in šele potem se bomo malo oddahnili!« so jim odgovorili.

Zavili so k Štefanovi hiši, kjer so jih sprejeli le na videz veselo. Partizani so dobro vedeli, da je prijaznost hlinjena in da jo zastira temna zavesa sovraštva. Zgrnili so se okrog peči, gospodar in gospodarica sta sedla za mizo, dekleta pa se je sukalo okrog štedilnika. V sobi je vladala moreča tišina. Nihče je ni hotel pretrgati in pritji na dan z besedo. Domači so se delali močno prestrašene, kot da bi pričakovali neprijetne novice. Končno je bilo komisarju dovolj tišine.

»Mati, bi prinesli meni in mojim tovarišem kaj za pod zob? Pa tudi kozarček slivovke bi se prileglo!«

»S čim naj vas postrežem, ko pa smo vam zadnjič vse dali, mogoče bodo imeli sosede kaj za vas...«

»Pri vaših sosedih smo bili večkrat kot pri vas in tudi bolj od srca so nam postregli. Šele enkrat ste nas nasitili pa že tožite, da smo vam vse pojedli. No, kar pogledajte v shrambo!«

Zena se je napolnila v shrambo. Po dolgem času je v predpasniku prinesla nekaj jabolk, kruha in klobaso. Navsezadnje je stopila tudi v klet in postavila na mizo še liter vina.

»Nič nas ne odpelje v sobo, da bi nam pokazali, kaj je z vašim sinom. Menda veste, da je Tone pri partizanih od samega domotožja zboleel in jo pobrisal. Mislimo, da se bo sam vrnil v štab, a je pozabil na nas. Sreča, da nismo mi nanj!«

Komisarjev glas je bil strog in njegov pogled mrk.

»Kar povsod pogledite in videli boste, da ga ni doma!«

»No, fantje pogledajte v katerem grmu tiči zajec. Ti Jože, pa ostani pri meni, da bova pazila na naše gostitelje!«

Fantje so se razkropili po Štefanovih poslopjih. Niso brskali natančno, saj so vedeli, kje se je ptiček ugnedel. Dosti je bilo domaćinov, ki so tudi ponoči dobro videli in kurirjem vse novice takoj sporočili. Partizani so se ustavili poleg kozolca, kjer so stali trije koruzni stogi.

»No, ptiček, si se naspančkal?« so dejali.

Nihče se ni oglasil in šele, ko so v stoge porinili vile, se je venkaj prikobacal Tine... Kmalu zatem so ga odpeljali: fanta, ki ga je malo prej zatajila lastna mati. »Mar si bom z lažmi nakopal greh nad glavo?« je proseče dejal gospodar.

spodar. »Da sem vedela, da si tak slabič, bi te nikoli ne vzela za moža!« je kričala ženska. »Kar pomirite se, starka, vaš mož vsaj sina ni zatajil!« je ostro dejal komisar in prekinil žalostno besedjenje.

Partizani so z ujetnikom krenili proti gozdu.

Proti večeru so se ustavili kakih sto metrov pred neko gostilno. K ujetniku so postavili stražarja in odšli na ogled. »Jože, nekam me tišči!« je poprosil ujetnik. Stražar je nekaj časa razmišljal, potem pa se je omeščal. Nenadoma je Tine planil kvišku in stekel med drevesi v gozd.

Čez dva tedna so partizani spet prišli k Štefanovim. Sprejeti so bili z vsem sovraštvom, ki sta ga premogla starca in njuno dekle. Na postavljena vprašanja niso odgovarjali. Partizani so se lotili preiskave. Vedeli so, da se Tine skriva nekje v bližini! Ko je že vse kazalo, da bo lov brezuspešen.

so nejevoljni obstali pod žlebom kozolca. Opazovali so, kako se kajlice pretakajo po kamenju. Strašno je deževalo. »Čudna, voda le na enem mestu močno pronica v zemljo!« je dejal Karel in stopil bliže. Spotaknil se je ob kamen in le malo je manjkalo, da ni padel. Nenadoma je presenečen obstal. Pod seboj je ugledal pokrov. Vzdignil ga je in izpod njega je pokukala glava. »Glej, saj to je Tine!« je dejal. Potegnili so ga iz brioga. Uzrli so strašno sliko: pred njimi je stal živ mrlič. Tine se je sesedel na travo. V roki je držal puško. Nenadoma je odjeknil strel. Tako hitro se je to zgodilo, da partizani niso utegnili posredovati. Ničesar več niso mogli storiti in s sklonjenimi glavami so odšli v gozd, kjer so jih pričakovali tovariši.

To je samo ena izmed drobnih zgodbic življenja iz tistih dni, ki bi se bila lahko drugače končala.

NATAŠA KAJIN

OGNJENI ZUBLJI

Vem, Dvorska vas, da nisi sama edina! Je že kdo zapisal tvojo zgodbo? »Pojdj in povprašaj ljudi, vsakdo ti bo vedel kaj povedati o tistih strašnih dneh!« mi je dejala babica. »Vem, babica, osem križev vam je že naložilo življenje in pretrujenosti ste za obujanje bolečih spominov!«

Pojdji raje k Šimnovi mami, mi je rekla. Ubogala sem jo! Velika hiša sredi vasi je njen dom, kjer živi sama na stara leta. Vstopila sem. V polmraku je sredi kuhinje stala drobna ženica. Predstavila sem se in jo skoraj prestrašila. »Nekaj posebnega se je moralo zgoditi!« je dejala. »Ne, samo povejte mi, kako je gorela Dvorska vas,« sem tiho odgovorila.

»Se danes, po osemindvajsetih letih, vidim ta strašni prizor živo pred seboj... Bilo je ravno na kresni dan, 24. junija 1942, ko smo imeli po njivah največ dela. Trije bombniki so nizko krožili nad vasjo in kmalu je začelo strašno pokati. Še dobro se nismo zavabili, že so poteli in zapeli eno svojih najstrašnejših pesmi. Sama ne vem, kako sem prišla domov. Spominjam se, da sem hotela rešiti vsaj kakšno stvar, a je bilo prepozno. Znašla sem se v plamenih! Komaj sem se rešila. Med vrati sem izgubila čevljev in potem sem bosa tavalala tam naokrog. Ljudje so jokali, otroci klicali na pomoč in živina je tulila. Bežali smo na vse strani, v gozd, kleti, kamor se je dalo. Več kot polovi-

co vasi so ognjeni zublji popolnoma uničili. Ostali smo brez vsega, le življenja nam niso vzeli, čeprav so iz Lašč tudi s kanoni streljali!«

»Zakaj vse to?« me je zanimalo.

»Ti ne veš, kaj je vojna... V Velikih Laščah so se naselili Italijani. Da se ne bi ugnedili še v druge vasi, so imeli partizani okrog našega kraja straže. Pa je prišlo do izdajstva, tega zvestega spremljevalca vojne. Tako smo bili ob domove in za nameček so nam Italijani odpeljali naše fante in moše v taborišče na otok Rab. Po kapitulaciji Italije so se vrnili na svoje domove. A kaj, ko vojne s tem še ni bilo konec! Prišli so Nemci in naše življenje je postalo še neznosnejše. Ne smeš pozabiti, da smo živeli le v zasilnih bivališčih. In potem je prišel še 5. november 1943, ko so Nemci odgnali v Dachau moške prebivalce naše vasi, več kot tri četrtine se jih ni vrnilo!«

»Kako ste se vi, kar vas je ostalo, približali skozi te težke dni?« sem nadaljevala. »Hudo je bilo. Hudo. Ostale smo same ženske z otroki in brez prave strehe nad glavo...«, je odgovorila in utihnila. Nisem je hotela motiti. Pogledala sem skozi okno in videla, da je zunaj že trda tema. Odšla sem in premišljevala, kako težavno je bilo življenje teh dobrih ljudi. Še enkrat sem se ozrla na vas in ji v slovo dejala: »Lepa si danes, Dvorska vas, a ne pozabi, da pot do te sreče ni bila lahka!«

ALENKA TRONTELI

KRAMLJANJE

Draga tovaršica Milena,

Pismo, ki ste ga ravnokar prejeli, ni lahko držati v roki že pred nekaj tedni. Pisanje sem odlagala iz dneva v dan, v mislin sem tkala besede, s katerimi bi se vam lahko zahvalila. Čas pa je tekel in šele danes sem ga donirala. Premagala sem tudi strah pred izpovedovanjem, vzela v roke pero in na kosček papirja zapisala vse, kar mi je ležalo v srcu.

Poznam vas, ceprav vas še nisem videla, in vsako sredo mi postajate bližji. Prebiram vaše besede in tudi prispevke mladim dopisnikov. Dolgo nisem zbrala poguma, da bi vam poslala spis. No, pa sem ga le odposlala. Odprli ste mi duri vašega uredništva, srce je začelo govoriti in pero pisati.

Ne morete si misliti, kako sem bila srečna, ko sem sprejela »TV 15« na svoj naslov, pa vaše pismo in nedolgo zatem še eno pismo. Ko sem ga prebrala, mi je postalo vse jasno. Nisem vedela, da ste tako dobri. Mislim, da v uredništvu prebirate pisma in jih delite na dva kupčka, na dobre in slabe. Ustela sem se! Kako naj se vam zahvalim? Da sem pesnica, bi vam skovala prečudovito hvalnico. Moje besede pa so suhoparne čeprav jih je pisala roka po nareku srca. Stkali ste zlato preprogo — prijateljstvo. Alenka in jaz misliva na vas, ne vem pa, če to občutite. Da bi res občutili, vam pošiljam prispevek, ki je za vas najlepše darilo.

Moja velika želja je, da bi vas osebnostno spoznala. Zahvaliti se vam moram še za objavljeni prispevek. Bo dovolj velika moja hvaležnost, če bom pazljivo poslušala pripovedi borcev, zapisala njihove besede in vam jih poslala? Kmalu se bom oglašila in upam, da ste iz vsebine pisma izluščili vsaj zrno hvaležnosti.

Prisrčno vas pozdravlja!

Nataša Kajin

Podklanec 15

p. Vinica pri Črnomlju

Draga Nataša!

Ne le hvaležnost, za veliko spoznanje sem bogatejša. Tvoje pisemce je kot žarek posvetilo v čas, ki ni vedno ravno svetel. V odgovor obljuba: četudi bi tem našim skromno odmerjenim vrsticam ostali zvesti le ti in nekaj tebi enakih, ne bom odnehala. In čemu bi? Ljubezen, ki jo vlagam v svoje delo, si je utrla pot tja, kamor je bila namenjena.

Lepo pozdravljena in pridri!

MILENA

Spoštovana Milena!

Meseca februarja je bil v Prestranku občni zbor ZB. Povabljeni so bili tudi pionirji iz naše šole in v delegacijo sem bila določena tudi jaz. Borci so bili zelo veseli, ko so nas opazili v svoji sredi. Mislim, ste si: to je treba napisati tovarišč! Mileni in če ji bo všeč, bo prispevek v veliko zadovoljstvo vseh borcev in naše ravnateljice objavila na mladinski strani. Tudi jaz sem bila zadovoljna, saj sem bila za svoj spis pohvaljena. Zanima me še, če boste objavili »Spomine aktivista«.

Prijateljsko vas pozdravlja!

Ilonka Celhar

Prestranek 18

p. Prestranek

Draga Ilonka!

Prav si mislila in prav si storila! »Spomine aktivista« bom objavila v eni prihodnjih števil in tudi prispevek, ki ga pripravljáš.

Lepo pozdravljena!

MILENA

PRIPOVED MORNARJA

TO SO SPOMINI MORNARJA, KI SE JE POVZPEL DO KAPITANA, A JE VEDNO OSTAL TISTI SKROMNI FRANCE STRNISA, KI JE NEIZMERNO LJUBIL DOMOVINO IN PRAVICO.

»KAKO STE POSTALI MORNAR?«

— ZE OD MALEGA SEM BIL NAVAJEN NA SKROMNOST IN REVŠČINO. LJUDJE SO TAKRAT POPRIJELI ZA KAKRSNOKOLI DELO, DA BI SI PRISLUŽILI KOŠEK KRUHA. LETA 1927 SEM SE TUDI JAZ ODPRAVIL S TREBUHOM ZA KRUHOM. BILO MI JE DE-VETNAJŠT LET, A SEM OKUSIL ZE MNOGO HUDEGA. ODLOCIL SEM, DA POSTANEM MORNAR. VKRCAL SEM SE NA LADJO »IHUMANOV«, OD ZAČETKA PA DO KONCA VOJNE SEM SLUŽBOVAL NA MORJU. NAJHUJE MI JE BILO LETA 1945, KO SMO IZGUBILI LADJO. POTOPILA SE JE POD SIRAKUZAMI OB ITALIJANSKI OBALI. LE MALO NAS JE OSTALO ŽIVIH. ZGUBIL SEM MNOGO DOBRIH TOVARIŠEV!

»KATEREGA DOGODKA SE NAJBOLJ SPOMINJATE?«

— KOT VSI PREZIVETI TOVARIŠI SE NAJBOLJ SPOMINJAM DNE, KO SEM SE 15. SEPTEMBRA 1945 IZKRCAL Z LADJE »HVAR« — POTEM PA SMO ZACELI GRADITI PORUŠENO IN OPUSTOŠENO DOMOVINO...

MARJANCA ŠARLOHAR

BESEDE IN DEJANJA

Neučakancem, ki brzkone verjamejo v čudeže...

V zvezi z nekaterimi komentarji, da stabilizacijski program ni uspešen, je predsednik Mitja Ribičič najprej navedel dokumente OECD, iz katerih je razvidno, da učinkuje vsak ukrep vlade za zmanjšanje inflacije tudi v industrijsko razvitih državah šele čez poldrugo leto ali čez dve leti. Poudaril je, da je tudi za ukrepe iz prve faze stabilizacijskega programa potreben čas. Tisti, ki je mislil, da bo takoj po devalvaciji nastopila stabilizacija, je, po Ribičičevem mnenju, neobveščen ali naiven.

»Delo« — 7. III. 1971.

Zamislimo se...

Lani je bila Slovenija druga na svetu, kar zadeva udeležbo žensk v skupnem številu vseh zaposlenih. Naših 42 odstotkov je za dva odstotka nadkrilila samo še Japonska. Upoštevajmo ob tem statističnem podatku še možnost različnih meril ocenjevanja, različnost notranje strukture zaposlenih žensk itd., skratka, vzemimo statistiko z vso potrebno rezervo, potem pa se prav po amatersko, le z zdravo logiko, vendarle zamislimo nad srebrno medaljo leta 1970 za osamosvajanje tako imenovanega šibkejšega spola. Splača se, verjemite.

TT — 10. III. 1971

Žagajo vejo, na kateri sedijo

Reško pristanišče je lani dobro poslovalo. Ustvarilo je rekordni promet. Po dokončnem obračunu je ostalo v skladu za skupno porabo 8.700.000 dinarjev. Strokovne službe pri podjetju in družbeno-politične organizacije so predlagale, da naj se približno 7.500.000 dinarjev namenijo reševanju kakih 200 stanovanjskih problemov, ki tarejo tamkajšnje delavce. Po tem predlogu naj bi se 7.500.000 dinarjev takole porazdelilo: milijon za kredite graditeljem individualnih hišic, milijon naj bi se uporabil za soudeležbo pri stanovanjih, ki se gradijo v družbi z drugimi podjetji, 600.000 dinarjev naj bi se razdelilo delavcem za preureditev oziroma prenovitev stanovanj, za štiri milijone pa naj bi kupili 50 stanovanj. Preostanek naj bi se vložil v gradnjo stanovanjskega naselja v Škurinski Dragi. Kazalo je, da bo ta predlog sprejet tudi na seji delavskega sveta, vendar pa so na seji delavskega sveta sprejeli »kompromisni« predlog: 3.400.000 din naj se kot »višek« izplača delavcem. Mnenja o tem sklepu so deljena. Zagovorniki večjih skladov se sprašujejo, ali ne pomeni to — grizljanje že načetega hleba kruha, ki naj bi ga hranili za nujne potrebe?

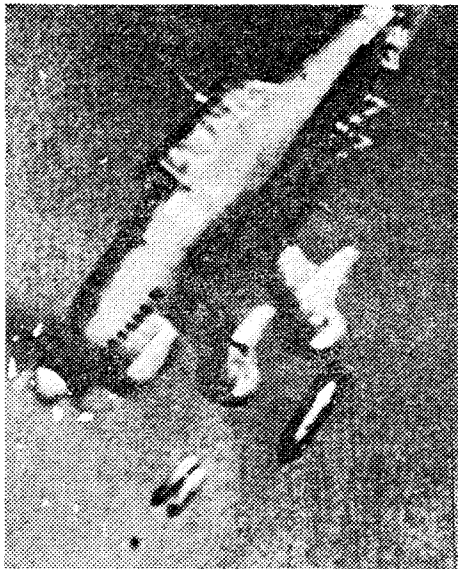
»Vjesnik« — 3. II. 1971

Dva padca

Jugoslovani smo neozdravljivi optimisti! Medtem ko se je zdela večina drugih evropskih držav (razen Italiji, Franciji in Angliji) zahtevana vsota za televizijski prenos boksarskega spektakla »stoletja« previsoka, smo si v naši državi lahkega srca in z malo reklame za Jugoslovansko investicijsko banko, ki ima najbrž težave s presežkom deviznih sredstev, privoščili malenkostnih 20.000 konvertibilnih dolarjev izdatka, da smo lahko osrečili ljubitelje te »plemenite spretnosti« in dvignili njihov družbeni standard. Refren — panem et circenses — se nam spet vsiljuje tudi ob tej priložnosti še zlasti ob informaciji naše statistične službe, ki je prišla skoraj hkrati s padcem Casiusa Clay: naš izvoz je padel za 16 %, trgovinska bilanca pa beleži danes trikrat večji deficit od lanskega v tem času...

Gospodarski vestnik — 12. III. 1971

Vzpon in padec štuk

Štuka v napadu

Veliko je bilo povedanega in napisanega o nesposobnosti Nemcev, da bi doumeli resnično novo razsežnost bojnega letalstva, zlasti še o nesposobnosti Göringa in Udet (resničnega ustvarjalca Luftwaffe), da bi pregnala pruske koncepcije o vlogi kopenskih oboroženih sil. To je mogoče res, vendar pa ni mogoče zanikati, da v ustroju nemškega letalstva ne bi bilo logike. Dolžnost letalstva je bila: za lovci osvojiti in obdržati nadzorstvo v zraku nad operativnimi področji ter utreti pot oklopnim divizijam s srednjimi, lažjimi in strmoglavimi bombniki. Potemtakem niso potrebovali bombnikov z velikim akcijskim radijem. Po zamislih, ki jih je Hitler razložil v svojem delu MEIN KAMPF, je bila izključena vojna na dveh frontah, še posebej pa operacije na sovjetskem ozemlju: torej ni bilo potrebe po globljih operacijah. Tudi glede Anglije je kazalo, da se Hitler zavzema za to, da ne bi prišlo do neposrednega spopada.

Prvih deset mesecev vojne — od septembra 1939 do junija 1940 — je kazalo, da so te teorije veljavne. Poljsko lovsko letalstvo, ki je bilo tehnično slabše od nemškega, je bilo v treh dneh uničeno tako v zraku kot na zemlji; poljsko protiletalsko topništvo je bilo izredno šibko. Štuke niso imele pravega nasprotnika. Pikirale so na mostove, ceste, enote na tleh ter jih uničevale z izredno natančno merjenim ognjem.

Med boji na Norveškem spomladi 1940 je bila uporaba štuk manjša zaradi narave akcij, ki so terjale značilna in pomorska izkrcanja dokaj daleč od Nemčije. Vendar je neka štuka s 500-kilogramsko bombo zadela križarko NELSON ter jo prisilila, da se je umaknila z operativnega področja. Vloga štuk se je znova povečala v maju 1940 ob napadih na Nizozemsko, Belgijo in Francijo. V prvih dveh deželah štuke sploh niso našle odpora, v Franciji pa le na šibkega. Nemški časopisi so dan za dnevno prinašali fotografije porušenih mostov, razbitih tankov, razdejanih utrdb Maginotove linije. Nemška propaganda je uničenje Rotterdamu pripisala štukam, čeprav je bilo to v resnici delo bombnikov heinkel 111: se pravi, da je propaganda skrbela za legendo o terorju in tehnični popolnosti štuk.

Potem je prišel čas največjega nemškega zmaganja: Angleži so se na vrat na nos vkrkali na najrazličnejša plovila v Dunkerqueu ter prepustili evropsko celino Hitlerju. Obenem pa je prišlo tudi prvo svarilo za štuke: nad Dunkerqueom so se prikazali hitri angleški lovci, ki jih je bilo lahko pilotirati in ki so bili oboroženi z osmimi strojnimi — hurricane in spitfire. Lovska letala, ki so jih imeli Britanci, so bila kos lovskim letalom Me 109, ki so spremljala štuke, razen tega pa so potem lahko naglo obračunavala z dotlej strašnimi bombniki. Tako so štuke postale žrtve svoje skrajne specializacije: štuka navsezadnje ni bila nič drugega kot bombnik, ki je v strmoglavem letu z veliko natančnostjo odrgel bombo, za druge operacije pa je bil uporaben — toliko kot likalnik...

Oglejmo si поблиže slavno štuko, kako in zakaj je bila narejena, saj le tako lahko razumemo njene zmožnosti in njene nezmožnosti.

Ernst Udet, graditelj Luftwaffe, je med letalci veljal za »pilotarja«. Po prvi svetovni vojni se je preživljal s cirkuškimi nastopi, med katerimi je največ navdušenja gledalcev zbudil tisti, ko je s kavljem na krilu pobral na tleh ležeči robec. Se pravi, da je počel nekaj takšnega kot Lindbergh na veselicah ameriških kavbojev. Brž ko je Hitler januarja 1933 prevzel oblast, je Göring povabil prijatelja Udet k sodelovanju. Konec septembra 1933 je bil Udet v Clevelandu v ZDA, ker so tam prikazali sposobnosti strmoglavega dvo-

krilnega bombnika curtiss helldivers. Bil je navdušen.

Strokovnjaki za letalstvo pri ameriški mornarici so že dolgo proučevali strmoglave bombnike, zakaj njihova letala naj bi namreč zelo natančno napadala kolikor toliko majhne cilje — nasprotnikove ladje. Bombardiranje iz vodoravno letečega letala ima namreč več slabih kot dobrih lastnosti. Ko letalo, ki leti vodoravno, odvrže bombo, ta nekaj časa leti v smeri letala, se pravi, da po inerciji ohrani hitrost in smer. Šele čez nekaj časa, ko se inercialna sila zmanjša, začne bomba padati navpič. Pri takšnem načinu bombardiranja je treba upoštevati hitrost letala, višino, na kateri leti, moč in smer vetra, večjo ali manjšo vidljivost cilja.

Pri bombardiranju med strmoglavim letom (pikiranjem) večina teh problemov odpade: bomba obdrži smer in hitrost letala, se pravi, da je takšno bombardiranje po svoje podobno streljanju s strojnico. Sila inercije se pojavi skoraj hkrati z vplivom težnosti. Poleg tega odvrže strmoglavca bombo zelo nizko nad ciljem, tako da pilotu ni treba preveč računati z vetrom.

Ameriška letala helldivers so pri tem imela lepe uspehe in Udet si je prizadeval, da bi v Nemčiji uvedel tako tehniko strmoglavnega bombardiranja kot ustrezna letala. Toda Luftwaffe še ni bilo. Nemčija je bila uradno še z nemrom podrejena restrikcijam iz versajske mirovne pogodbe. Vendar nemški konstruktorji niso držali križem rok: nekaj naprav so postavili na Švedskem, medtem ko so se piloti urili v Sovjetski zvezi, kjer so bili letalski inštruktorji. Tako so Nemci pripravljali letalstvo še pred uradno napovedjo o ustanovitvi Luftwaffe. Udetove želje so bile izpolnjene in tovarna Henschel je prva naredila dvokrilni bombnik za strmoglavo bombardiranje HS 123, ki so ga v zraku preizkusili marca 1935 — se pravi tisti mesec, ko se je rodilo nemško bojno letalstvo Luftwaffe.

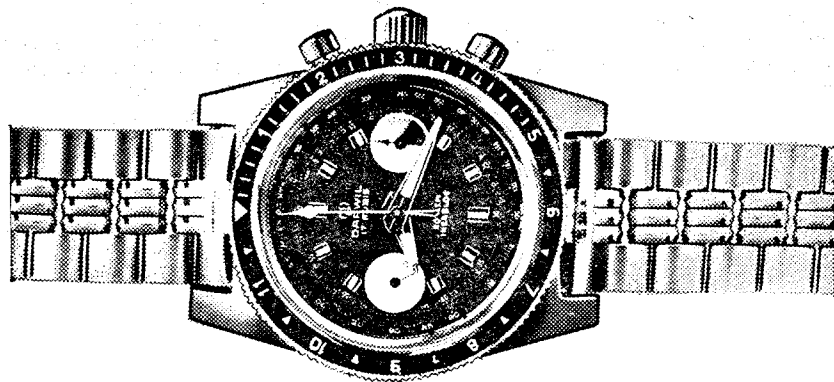
Dva heinkla — HE 50 in HE 66 — sta doživela poraz, vendar so pot utirale tudi druge tovarne: delo je hitro napredovalo, ker so se visoki oficirji iz vrhovnega poveljstva zelo navduševali za strmoglave bombnike. Po tistem, ko so začeli delati HS 123, so junija 1936 na letališču Rechlin preizkusili vrsto novih letal, ki naj bi bila dostojen naslednik prvega izdelka. Preizkušali so dvokrilce arado (AR 81), enokrilce HA 137 (izdelek tovarne Hamburger Flugzeugbau), enokrilce HE 118 iz tovarne Heinkel ter enokrilce JU 87 iz tovarne Junkers.

Nadaljevanje prihodnjic

Biseri proizvodnje

DARWIL

V vseh je vgrajen specialni mehanizem izredne preciznosti. Najnovejši urah DARWIL — vgrajen DARBLOCK, ki štiti vsako DARWIL uro proti udarcem in pretresom. DARWIL Superavtomatik SNOW STAR cronometer je pojem eleganc in točnosti. DARWIL LORD 71 Special Flat DARBLOCK. DARWIL LADY 71 DARBLOCK — ženska moda 1970. GENERALNO ŠVICARSKO ZASTOPSTVO

NUDIMO PO SVETOVNIH KONKURENČNIH CENAH NAJVEČJO IZBIRO NAKITA IZ 14, 18 IN 22 KARATNEGA KONTROLIRANEGA ZLATA.

Prodaja s posebno garancijo! Na zalogi vedno 600 modelov ur DARWIL in ARETTA. Ure znamke DARWIL in ARETTA lahko kupite tudi v specializiranih trgovinah in veletrgovinah v Jugoslaviji. Servisi so v vseh večjih mestih Jugoslavije. DARWIL — TRST, PIAZZA S. ANTONIO NUOVO 4/I-II

CENIK MALIH OGLASOV

Poizvedbe, vabila, objave, obvestila, zahvale in podobno — do 10 vrstic — 10 dinarjev. Če znaša besedilo več kot 10 vrstic, stane vsaka nadaljnja vrstica 1,50 din. Objave s komercialno vsebino: do 10 vrstic 30 dinarjev, vsaka nadaljnja vrstica 5 dinarjev. Pravni nasveti so za naročnike brezplačni, drugim zaračunavamo dejanske stroške, a največ do 15 dinarjev. Osmrtnice (kratke nekrologe) objavljamo brezplačno, njihovih tekstov in pripadajočih fotografij ne honoriramo in ne vračamo.